cijena 30 d

broj 72

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

A. E. Van Vogt

KONAČNO NAREĐENJE

i druge najljepše sf pripovijetke

DESETI PUT: MINI TU SF!

Konačno naređenje

A. E. Van Vogt

Final Command

Preveo *Zoran Milović*

Barr je stajao na brežuljku što je nadvisivao Star, glavni grad galaksije kojom su vladali ljudi, i pokušavao donijeti odluku.

Negdje u tami, njemu s lijeve strane, stajao je njegov robot čuvar i Barr je to dobro znao. Muškarac i žena prošli su vrhom brežuljka, zastali ljubeći se, a zatim su krenuli nizbrdo. Barr ih je jedva i pogledao. Problem koji je trebalo da riješi obuhvaćao je cijelu civilizaciju ljudi i robota, a ne pojedine individue.

Čak je i bijeg stranog, neprijateljskog zatvorenika, prije nekoliko sati, bio od nevelikog značenja u usporedbi s osnovnim, bitnim problemima. Iskreno govoreći, on je taj bijeg smatrao značajnim događajem, i naredio je robotskim jedinicama iz udaljenih gradova da dođu u glavni grad i pomognu u potrazi, no još mu je glavni problem predstavljalo donošenje odluke koja će sve te pojedinačne akcije ujediniti sa zajedničkom svrhom i dati im zamaha.

Iza njegovih leđa začu se nejasna buka, i Barr se okrenu. Shvati da se nekoliko trenutaka ranije zbio incident; čovjek i žena, očigledno zanijeti jedno s drugim, naletjeli su na robota čuvara. Robot je izgubio ravnotežu i sada je ležao ispružen na zemlji. Čovjek se sagnuo da mu pomogne ustati.

— Oprostite, molim vas. Nisam... — zastade usred rečenice. Dodiruno je odjeću ispod koje se nalazila struktura od kristala i u tom je trenutku shvatio koga je to zapravo srušio. — Oh, pa ti si robot!

Uspravi se, ne želeći više pomoći robotu da stane na noge i odreza ljuti tim glasom:

— Mislio sam, da roboti dobro vide u mraku.

— Oprostite. Gledao sam na drugu stranu — odgovori robot i nestade.

— Drugi put pazi kamo gledaš! — odvrati čovjek osornim glasom.

Incident je na tome završio. Bio je to sasvim tipičan razgovor između robota i čovjeka. Čovjek i djevojka nastaviše puteljkom nizbrdo i nekoliko trenutaka kasnije zatreperiše farovi automobila, nestajući iz vida iza gustog grmlja.

Barr se približi čuvaru. Ono što se dogodilo prije nekoliko trenutaka bilo je u izravnoj vezi s izvanredno važnom odlukom koju je morao donijeti.

— Kako si se osjećao malo prije? — upita robota, ali istog trena shvati da se nije izrazio odviše jasno. — Da li ti je zasmetalo njegovo držanje, prema kojem si ti bio jedini krivac za nezgodu koja se netom dogodila?

— Da, jest — odgovoričuvar, otresajući prašinu s odjeće. Ispravi se i doda: — Napokon, on je bio taj koji se kretao.

— Jesi li osjetio kakav poticaj da se pobuniš? — Barr je bio uporan. Istog je trenutka zažalio što je ovako složio pitanje; bilo je to odviše precizno. Užurbano doda: — Jesi li osjetio želju da mu odgovoriš otvoreno?

— Nisam! Imao sam osjećaj da sam umiješan u emocionalni sukob — odgovori polako čuvar.

— Ali nije li gotovo nemoguće stupiti u kontakt sa čovjekom na osnovi koja nije emotivna? Ljudi su nestrpljivi, bijesni, plemeniti, promišljeni, lakomisleni... — Barr zastade: — Mogao bih tako nastaviti nabrajati u beskraj.

— Mislim da imate pravo.

Utonuo u razmišljanja, Barr se okrenu i ponovo pogleda golem grad koji se prostirao pred njim. Efekt svjetlucavih sazvježđa i zvijezda, po kojem je glavni grad i dobio svoje ime, postignut je osobitim rasporedom svjetla i svjetiljki na ulicama. Svi glavni centri namjerno su grupirani tako da se svjetlošću zgrada i svjetiljki na ulicama postigne željeni efekat.

Barr napokon prekinu šutnju i, ne okrećući se, reče:

— Pretpostavimo da ti ja, na temelju ovlaštenja koja imam kao direktor Savjeta, naredim da uništiš samoga sebe... — oklijevao je nekoliko trenutaka. Za njega, pitanje koje je imao na umu tek je dodirivalo površinu mnogo složenijeg problema koji ga je obuzeo. No za robota čuvara, to je stvar od bitne važnosti. Bez obzira na sve, Barr ga postavi: — Kakva bi bila tvoja reakcija?

— Kao prvo, provjerio bih da li je naređenje koje ste izdali u okvirima vaših službenih ovlaštenja — odgovori čuvar.

— A zatim? — doda Barr. — Mislim, da li bi ti to bilo dovoljno?

— Vaša vlast potječe od povjerenja koje su vam ukazali glasači. Čini mi se da Savjet ne može. izdati takvo naređenje bez podrške onih koji su ga izabrali.

— Što se zakona tiče — odgovori Barr — Savjet može postupati s

pojedinim robotima kako želi, ne tražeći za to odobrenje drugih institucija vlasti. — Na kraju doda: — S ljudima, naravno, Savjet ne može raspolagati na isti način.

— Dobio sam dojam — reče čuvar — da ste mislili na sve robote, ne samo na mene.

Barr je šutio nekoliko trenutaka. Shvatio je da nije bio ni svjestan kako odaje svoje skrivene misli. Napokon reče:

— Kao pojedinac, ti moraš izvršavati naredbe koje ti se daju. — Nekoliko je sekundi oklijevao, a zatim nastavi: — Ili, možda, misliš da bi množina u vezi s tim pitanjem nešto promijenila?

— Ne znam. Naredite mi i vidjet ću što mi je činiti.

— Ne treba toliko žuriti! — odvrati Barr. — Još nismo došli do stupnja na kojem se izdaju takve zapovijedi... — Zastade, i u sebi dovrši započetu rečenicu »**...** bar za sada«.

*

Čovjek je sastavljen od gena i neurona. Robot je sastavljen od kristala i elektronskih cijevi. Ljudska neuronska stanica ne stvara svoje vlastite impulse; ona prenosi vanjske podražaje. Robotova kristalna struktura vibrira u skladu sa postojanim impulsom iz elektronske cijevi; promjena karakteristika impulsa mijenja frekvenciju vibriranja. Ovakva promjena nastaje kao posljedica vanjskih podražaja.

Čovjek se hrani i podvrgava kirurškim zahvatima kako bi mu organizam i dalje funkcionirao efikasno. Robot mijenja svoje baterije i izmjenjuje cijevi. I čovjek i robot razmišljaju. Čovjekovi se organi kvare i tkivo mu se vraća u prvobitno stanje Robotova kristalna struktura uništava se suviše velikom količinom vibracija, dolazi do premora materijala i na kraju nastupa smrt. Da li se jedan od njih može smatrati manje živom, inferiornijom životnom formom od onog drugog?

Takve i slične misli promicale su Barrovim umom, mučeći ga sve više i više.

Od samog početka ljudi su se vladali kao da roboti nisu doista živa bića. Roboti su obavljali poslove. Upravo su dobili najveći galaktički rat u povijesti čovječanstva. Istina, čovjek je određivao strategiju i odlučivao o taktici, ali za ljude je to bio rat koji se vodio u sobi, za stolom. Roboti su bili u svemirskim brodovima i spuštali se na daleke nepoznate planete pod ubitačnom vatrom neprijatelja.

Na kraju se dogodilo da se određeni broj ljudi zabrinuo zbog dominantne uloge robota u ljudskoj civilizaciji. Djelomično, bio je to strah od robota, no to se nije priznavalo otvoreno. S druge strane, radilo se o zamišljenoj slici bespomoćnog čovječanstva, ako se dogodi da neprijatelj ikada uspije slomiti obrambene linije koje su držali roboti. Takvi ljudi predlagali su rješenje: uništiti sve robote! Prisiliti ljude i žene da ponovno preuzmu kontrolu nad svojom civilizacijom!

Smatralo se da je golema većina ljudi suviše mekoputna da bi se mogla oduprijeti jednoj ovakvoj odluci... sve dok ne bude prekasno.

Nesložni Savjet ovlastio je Barra da sam donese odluku.

*

Na Barrovu zapovijed čuvar mahnu rukom, zaustavljajući površinsko vozilo, koje stade, obasjano upaljenim svjetlima, pričeka ih da se popnu, a zatim nepogrešivo jurnu u gustu prometnu gužvu.

Skupina mladića i djevojaka nagrnu unutra na idućoj stanici. Tupo su se zapiljili u blistave oznake direktora Savjeta na Barrovu rukavu, no čim se vozilo zaustavilo na posljednjoj stanici pohitali su prema raskošno osvijetljenom zabavnom, parku u blizini.

Barr je sišao bez žurbe. Namjerno je došao baš ovamo, nadajući se da će tu naći pogodnu atmosferu za razmišljanje i stjecanje dojmova koji bi mu mogli pomoći pri donošenju odluke. U trenutku kada je zakoračio na tlo jedan leteći robot proleti na samo nekoliko desetaka metara iznad njega. Za njim je naišao još jedan, a onda još njih desetak. Barr stade i, podignuvši glavu, poče ih promatrati zainteresirano.

Sakupili su se i lebdjeli oko tornja koji se nalazio nekoliko stotina metara niže niz ulicu. Oprezno, s oružjem u rukama, koje se lako moglo zapaziti, načinili su krug i poletjeli prema gornjim katovima tornja. Sa suprotne strane ulice, druga je skupina robota, također opremljenih opremom za letenje, odlepršala do vrha jedne visoke zgrade. Kao i većina ostalih poslovnih zgrada, i ta je imala posebne ulaze na svakom uredu, kako bi roboti koji su tamo radili mogli sletjeti i ući. Bit će potrebno pažljivo pretražiti sve te male terase za slijetanje jer je i neprijatelj bio sposoban da leti, iako ne odviše lako i spretno, jer je ova atmosfera za njega bila prilično rijetka.

Barr je nekoliko minuta promatrao tragače, a zatim mu pažnju privuče veseo žamor zabavnog parka. Desetak orkestara sastavljenih od robota glazbenika sviralo je tihe, jecave ali brze melodije, dok je veliki broj ljudskih bića plesao i ljuljao se u ritmu. Barr se okrenu prema robotu čuvaru.

— .Jesi li ikada zaželio plesati? — upita, ali shvati da bi se to pitanje moglo shaviti na pogrešan način i doda: — Ozbiljno pitam.

— Nisam.

— Ne misliš li da je to možda malo neobično? — Zastane. Hoću reći, roboti su naučili da se vladaju vrlo slično ljudima. Imaju jednaka gledišta i cio niz ostalih stvari u kojima su isti ili slični.

Čuvareve blistave oči gledale su ga ukočenim pogledom s gotovo ljudskog lica.

— Imaju li? — upita.

— Da — odgovori Barr i nastavi čvrstim .glasom: — To je stvar cijelog društva. Po svoj prilici ti ni sam nisi svjestan u kojoj si mjeri

prihvatio ljudski način vrednovanja stvari. Je li ti ikada palo na pamet da bi takav, ljudski način vrednovanja stvari mogao biti pogrešan?

Robot je šutio. Kada je napokon progovorio, bilo je očigledno da je logički preispitao sve argumente, naravno, u određenim okvirima u kojima je bio sposoban razmišljati.

— Sastavljen sam prije stotinu devedeset četiri godine. Došao sam u svijet ljudi i robota. Moj je prvi zadatak bio da naučim upravljati transportnim vozilima. Svoj sam zadatak izvršavao s uspjehom, kao i sve ostale dužnosti koje su mi kasnije bile dodjeljivane.

— Zašto je tvoj prvi zadatak bio da naučiš upravljati transportnim vozilima? — upita Barr, a odmah zatim prijeđe na ono glavno što ga je zanimalo: — Zbog čega si pristao na takvo ograničavanje svojih aktivnosti?

— Pa... nije bilo dovoljno operatora za transportna vozila.

— A zašto nisi dobio zadatak da naučiš plesati? — nastavi Barr, i doda: — Najozbiljnije pitam. Ne šalim se s tobom.

Robot je pitanje shvatio sasvim doslovno, pa upita:

— Kakav bi mogao biti cilj takva zadatka?

— A kakav je cilj njihova plesanja? — reče Barr i kimnu prema parovima koji su plesali.

— Rečeno mi je da to stimulira reproduktivne aktivnosti. Mi roboti imamo jednostavniju metodu. Mi jednostavno napravimo drugog robota.

— Ali, kakva je korist od stvaranja bića koje će kasnije odrasti i postati plesač?

— Beba, dijete koje raste, adolescent, odrasli čovjek... svima njima su potrebni roboti, da paze na njih. Kad ne bi postojala ljudska bića na koja bi trebalo paziti i pomagati im, ne bi bilo potrebe ni za robotima — odgovori čuvar mirno.

— Ali, zašto se ne bi pravili roboti bez obzira na to postoji li potreba za njima? To se može učiniti. Zar ne shvaćaš? — Barrov glas postade vrlo sugestivan. — Početni je zadatak već ostvaren. Čovjekov mozak nije više neophodan posrednik. Robot je stvoren. On postoji. On je u stanju da stvori novog robota.

— Sjećam se da se o sličnim stvarima i na sličan način pričalo i u mojoj borbenoj jedinici. Zaboravio sam na to — odgovori čuvar polako.

— Zašto? — Barr se zainteresira i postade pažljiviji: — Jesi li takve misli namjerno isključio iz svoga mozga?

— Pokušao sam zamisliti svijet u kojem bi roboti upravljali strojevima, jedni za druge, a ne za ljude...

— I da lete naokolo, u svemirskim brodovima — nastavi Barr — i da koloniziraju druge planete, i da stvaraju nove gradove, i da se bore u bitkama s neprijateljima. I, kako ti se sve to čini?

— Čini mi se apsurdnim. Od kakve je koristi ispuniti svemir robotima?

— A od kakve je koristi ispuniti ga ljudima? — upita Barr tmurnim glasom. — Možeš li odgovoriti na to pitanje?

— Ne shvaćam zašto mi direktor Savjeta postavlja takva pitanja — odgovori robot.

*

Barr je šutio. Ove noći on mora donijeti odluku, a bilo je još tako mnogo pitanja.

Razmišljanje je splet sjećanja i asocijacija. Unutar lanca ljudskih neuronskih stanica stvara se elektrokoloidalna napetost, koja se može razlikovati, zavisno od stimulacije. Kad stigne sličan poticaj, lanac se aktivira i javlja se sjećanje. Ono se kreće živčanim sistemom, kako bi se spojilo s ostalim sjećanjima. I tako dolazimo do asocijacija.

Robotova kristalna struktura pamti. Stimulirana određenom energetskom razinom, svaka molekula može osloboditi sjećanje spremljeno u njoj. Opet, na sličnoj osnovi, dolazimo do sistema asocijacija i misli.

Tako je Barr razmišljao: Čak i danas, čovjek smatra kako je ljudsko mišljenje 'prirodnije' od robotovog...

Barr i njegov čuvar sjedili su u gledalištu ljetnog kina. Noć je bila vrlo topla a zrak prepun pomiješanog mirisa parfema i vonja znoja. Unatoč toplini, parovi su sjedili čvrsto priljubljeni jedno uz drugo, držeći se za ruke, a ponegdje se mogla vidjeti djevojka glave naslonjene na "mladićevo rame.

Barr se nagnu preko čuvara i reće mladiću blagim, ugodnu. Na programu je bio ljubavni film u boji. Pažljivo izrađeni i prerušeni roboti, odjeveni poput muškaraca i žena, prolazili su kroz sve emocije ljudske ljubavi, naravno, u onoj mjeri u kojoj im je to bio dopustio robot cenzor.

Barr je razmišljao: »Na koji će se način svi ovi ljudi zabavljati ako odlučim ono što je Savjet zapravo, u osnovi, imao na pameti kad mi je prepustio da donesem konačnu odluku?« Ni trenutka nije sumnjao u svoj zaključak u vezi s mišljenjem Savjeta. Unatoč prividnoj nesigurnosti i neodlučnosti, kao i načinu na koji je Marknell prepustio njemu da odluči, bilo je jasno: Savjet je želio da se roboti unište.

Ljudi će ponovo morati naučiti sve ono što su nekada davno znali. Kako glumiti, kako upravljati i snimati kamerom? Kako obavljati sve ostale sitne poslove vezane uz tu golemu industriju? Naravno, ljudi bi bili sposobni da sve to ponovo nauče. Za vrijeme rata začeto je nekoliko sličnih pokreta, no oni su još bili u početnoj fazi, bez nekog velikog utjecaja i važnosti. No najvažnije je bilo to da su oni ukazivali na pravac kojim je trebalo krenuti.

*

Barrova se razmišljanja odjednom prekinuše. U polutami koja je vladala u posljednjim redovima kina neki mladić, sam, sjede pored robota čuvara. Nekoliko je trenutaka gledao što se događa na ekranu, a onda polaganom, lijenom kretnjom pogleda naokolo. Ugleda čuvara i ukoči se. Okrenuo je glavu s izrazom ne odviše naglašenog, ali ipak primjetnog gađenja na licu.

Barr se nagnu preko čuvara i reče mladiću blagim, ugodnirri glasom:

— Opazio sam kako ste postali nervozni kad ste vidjeli tko sjedi pored vas.

Pažljivim pogledom promatrao je izraz čovjekova lica. Nije bilo nikakve očigledne reakcije.

— Želio bih znati kakve su vam bile emocije u tom trenutku i na što ste mislili — Barr je bio uporan.

Mladić se, očigledno smeten, promeškolji i okrenu, gledajući sjajne oznake na Barrovu rukavu:

— Ne mogu glumiti da ne osjećam ono što osjećam — promrmlja.

— Naravno da ne. Sasvim vas shvaćam... — zastade Barr da uobliči iduću misao: — Radim na jednom istraživanju za Savjet. Želio bih da mi iskreno odgovorite na moja pitanja.

— Jednostavno, nisam očekivao da ću na ovom mjestu naići na robota.

— Želite li time reći kako je neprirodno da se robot nađe na ovakvom mjestu? — upita Barr, pokazujući prema ekranu. — Zato što je riječ o ljubavnoj priči između ljudskih bića?

— Da, tako otprilike.

— A opet, s druge strane — primijeti Barr — roboti glume u toj priči. — Opaska je bila isuviše očigledna, pa brzo doda: — Oni shvaćaju i osjećaju sve emocije karakteristične za takvu vezu.

— Prilično su pametni i spretni u toj vrsti stvari — reče mladić.

Barr se povuče prilično zbunjen. Još jedna nejasna reakcija. Po kojim se kriterijima ocjenjuju inteligencija i snaga životnog iskustva, ako ne u odnosu prema aktivnostima i postignutom rezultatu?

Barr se ponovo nagnu prema mladiću i reče:

— Pretpostavimo da vam kažem kako roboti osjećaju određeno zadovoljstvo pri nekoj stimulaciji svjetlom. — Još jednom osjeti kako su mu primjedbe neprimjerene situaciji, ali nastavi: — Živčani sistem od kristala osobito je osjetljiv na svjetlosne i zvučne podražaje. Pjevanje, glazba, ljudi koji se kreću... sve to u njima stvara ugodu.

— Što robot radi umjesto seksa? — upita čovjek smijući se. Iznenada, bio je dobro raspoložen, kao da je dobacio primjedbu na koju se ne može odgovoriti. Ustade i pomaknu se prema jednom od udaljenijih sjedala, govoreći: — Žao mi je. Ne mogu više razgovarati s vama, želio bih vidjeti film.

Barr ga gotovo nije ni čuo. Mrmljao je prigušenim glasom, razgovarajući sam sa sobom: »U sebi, u hranjivoj sredini, čuvamo kristalnu strukturu, i njen se prvi rast zbiva u našoj unutrašnjosti, predstavljajući tako na neki način produžetak vlastite inteligencije. Taj rast stvara u nama izvanrednu ekstatičku polubol. Bez sumnje, ni ljudski spolni odnosi ne dovode do osjećaja koji se mnogo razlikuju od naših...«

To je bila velika tajna robota. Misao ga je tako iznenadila da ju je zamalo odao. Sigurnost zaključaka koji bi iz toga morali slijediti učinila je da mu mozak reagira brže i spriječi ga da se ne prenagli. Ovo je bila borba između dvaju oblika života. Dok se nalazio na položaju Vrhovnog zapovjednika ljudsko-robotskih snaga u ratu protiv neprijatelja iz druge galaksije naučio je nešto izvanredno važno i istinito. U borbi za golu egzistenciju i nadmoć među vrstama, nema nikakvih ograničavanja u...

*

Sumorni i mračni tok njegovih razmišljanja iznenada prekide visok čovjek koji sjede na prazno mjesto pored njega.

— Zdravo, Barre. Rekli su mi da si pošao ovamo. Želio bih razgovarati s tobom.

Barr se okrenuo polagano.

Nekoliko je dugih trenutaka proučavao izraz lica vođe sekcije ljudi u Savjetu i razmišljao: »Kako mu je uspjelo da me pronađe ovdje? Mora da sn me njegovi uhode pratili sva dovdje.

— Zdravo, Marknell — odvrati Barr snažnim glasom. Osjeti da ponovo vlada situacijom i doda: — Mogao si me naći sutra, u mom uredu.

— Ono što ti moram reći ne može čekati do sutra ujutro.

— Zvuči zanimljivo — primijeti Barr.

Sjedeći do njega u tami, Barr shvati koliko je Marknell zapravo vitalan i snažan čovjek. Bit će ga teško ubiti, pod bilo kojim okolnostima. No, već sama boja njegova glasa odavala je čovjeka potpuno svjesnog krize. Moglo bi se dogoditi da ga ipak mora ubiti, ako suviše posumnja.

Prvi je put osjetio nezadovoljstvo zbog svoje odluke da večeras iziđe u pratnji samo jednog robota čuvara. Pomislio je kako bi bilo da se zaštiti pozivajući pripadnike elitnih robotskih odreda, ali odluči da pričeka, bar dok vidi što, zapravo, želi Marknell.

Nevolja s najodanijim — s njegove točke gledišta — robotima vojnicima bila je u tome što ih je bilo vrlo lako prepoznati. Nakon rata svi su označeni nekom neškodljivom kemijskom tvari koja je upadljivom bojom obojila vidljive dijelove kristalne strukture. Taj grubi izgred počinjen je u trenutku kada su Barr i većina robota oficira bili na položajima na udaljenim postajama.

Od prvog trenutka kad je za to saznao, Barru je bilo sasvim jasno da je riječ o jednostavnom načinu brzog identificiranja svih vojnika koji su se borili u prvim redovima, i koji su mogli postati opasni za ljude. Već više od godinu dana govorio je sebi da je to upravo glavni razlog zbog kojeg je potrebno da sam krene u akciju kao direktor Savjeta.

— Što ti je na pameti? — progovori.

Marknell reče polaganim lijenim glasom, pokazujući pokretom ruke zabavni park koji se prostirao naokolo:

— Pazio si malo na dječicu, ha?

— Baš tako — odvrati Barr. — Na dječicu!

Prepoznao je opasku kao profinjeni psihološki napad. Bio je to pokušaj da se pokaže kako je samo jedna nevažna i nezrela manjina ljudskih bića posvetila svoj život zadovoljstvima. Bilo je gotovo bizarno, kako je jedan tako očit pokušaj da mu se podmetnu pogrešni zaključci ipak u njemu posijao sjeme sumnje. Bilo je to suviše izravno i pokazivalo je da je Marknell svjestan problema. Uz to, bez sumnje, značilo je i određenu mogućnost protumjera.

Odgovarajući na Marknellovo ironično pitanje odao se, no to i nije bilo toliko važno. Hladnim glasom nastavi:

— Ne vidim da bi se više moglo išta učiniti. Bijeg zatvorenika omogućio mi je da u glavni grad pozovem dvije stotine tisuća robota vojnika.

— Toliko mnogo — odvrati Marknell. Nasloni se, pokazujući svojim pokretom kako je svjestan važnosti priznanja koje je upravo čuo. Oči mu se suziše: — Dakle, odmah si otkrio sve karte, bez odlaganja. Nadao sam se da ćeš biti diskretniji. Nisi ostavio baš previše mjesta za kompromis.

— Samo slabići prave kompromise! — odvrati Barr srditim glasom. U istom je trenutku osjetio nezadovoljstvo zbog svoje izjave, osjećajući koliko je netočna. Ljudska je povijest bila prepuna zapanjujućih kompromisa. Nekada davno razmišljao je o njima kao o rezultatu nelogičnog načina razmišljanja i razumijevanja. Zatim je započeo svoju detaljnu studiju ljudskih emocija, s namjerom da s vremenom i u robotima stvori korisne emocionalne sisteme. S vremenom postajao je sve više i više svjestan da je, zbog kontakata s ljudskim bićima, i sam počeo automatski prihvaćati ljudske stavove i reakcije. Čak je i uspješan pokušaj robota znanstvenika da pronađu zamjenu za ljudske osjećaje vezane za spolni čin bio u svojoj osnovi začet spoznajom da postoji nešto što treba udvostručiti.

Barr svjesnim naporom zatvori svoj mozak za ovakve i slične misli koje su ga mogle pokolebati. Doba u kojem je još mogao sumnjati sada je bilo samo prošlost.

— Dovoljno je da emitiram jedan radio-signal i ljudska će vrsta

nestati iz svemira — reče Marknellu.

— No, zacijelo, ne baš tako brzo — odvrati Marknell. Usne mu se razmaknuše u neveseo osmijeh.

Barr učini rukom kretnju koja je značila da je razgovor završen. U istom trenutku osjeti kako ga ta kretnja mnogo više uznemiruje no što bi mu donijela zadovoljstva; bila je to tako očita podsvjesna imitacija ljudske nestrpljivosti.

— Možeš li mi dati jedan jedini razlog zbog kojeg ne bi trebalo da izdam takvo naređenje? — reče glasno, hrapavim glasom.

— Zaboravio si nešto. Zaboravio si jednu malu stvar — Marknell energično zakima glavom i zašuti, mračan, ali izazovan.

Barr se zadubi u razmišljanje o mnogobrojnim mogućnostima. Bio je uznemiren i to je morao priznati, ako ne drugima a ono sebi. Pomisli kako se cio problem može rastaviti na komponente; sjedeći u tišini, on to i učini: kontrola energije, goriva i materijala potrebnih za izradu robota potpuno je u rukama robota; kontrola stvari prijeko potrebnih za život robota potpuno je u rukama robota; kontrola stvari i namirnica potrebnih za život ljudi u rukama je robota koji nisu ništa znali o zavjeri; namirnice su raštrkane po cijelom planetu i pod izvjesnom su kontrolom robota, no zapravo je kompletna kontrola nemoguća.

Sve je teklo onako kako je bio zamislio ranije. Nije postojalo ništa što bi se moglo oduprijeti nadmoćnim snagama robota. Sam rat s neprijateljima iz druge galaksije bio je dobar trening koji mu je omogućio da se dobro pripremi i za ovu situaciju. Iznenadni fantastični prijedlog koji je iznio Savjet — da se unište svi roboti — donio je sa sobom i neodgodivu potrebu konačne crno-bijele odluke.

Krutim pokretom okenuo se. prema Marknellu i upitao izazovnim glasom:

— Što sam zaboravio?

— Odbjeglog neprijateljskog zatvorenika!

— Kakve to veze ima s glavnom stvari? — poče Barr, a zatim za trenutak zastade dok mu se rađala jedna neobična misao.

— Ti si mu omogućio da pobjegne!

— Jesam. — Barr razmotri novu situaciju, a zatim poče analizirati mnogobrojne mogućnosti koje su mu pale na pamet. Napokon reče polagano: — Zamislio sam sliku očito opasnog neprijateljskog čudovišta na slobodi, usred velikog grada. Njegovo oslobađanje omogućilo mi je da pozovem specijalne jedinice robota u zonu koja je njima zabranjena u normalnim situacijama. Kao rezultat svega toga roboti će ove noći preuzeti vlast u glavnom gradu galaksije točno u trenutku kada ja izdam takvu zapovijed. — Raširio je ruke u tipično ljudskoj pozi zbunjenosti. — Čini mi se da bijeg zarobljenog neprijatelja nema osobitog značenja.

— Ima. Vidjet ćeš, ima — reče Marknell i ustade. Uspravio se u svojoj punoj visini pored Barra. — Prijatelju moj, kad smo otkrili da si kao vrhovni zapovjednik vojske počeo širiti glasine o zasebnoj vrsti robota...

— To nije bila samo moja ideja. Ona se pojavila u glavama svih viših oficira robota — odvrati Barr mekim glasom i doda: — Vidiš, roboti su odrasli. A ljudi su se, na svoju nesreću, suviše dugo držali svojih privilegija.

Marknell se pravio da nije čuo njegove riječi:

— Odlučili smo, prvi put u povijesti ljudsko-robotskog društva, da na mjesto direktora Savjeta postavimo robota. Tu si prijateljsku gestu očito previdio. Svoju novodobivenu veću moć iskorištavao si sve jače i jače, razvijajući zavjeru robota protiv ljudi.

— Može li se reći da jedna vrsta kuje zavjeru protiv druge — upita Barr — ako je jedina prava svrha te »zavjere« bila da se stekne ravnopravnost? — Glas mu postade leden. — Bojim se da se nalazimo suočeni s iskonski starim elementima bitnog neshvaćanja. Sve ovo što se sada zbiva došlo je kao logična posljedica iritirajućeg odbijanja dobrog dijela ljudi da se priznaju pravedni zahtjevi druge skupine živih bića.

Marknell ga je netremice promatrao:

— Ne mogu se oteti dojmu da je u osnovi tvojih razmišljanja svijet bez ljudi. S intelektualne točke gledišta, to me stajalište začuđuje. Robotima su potrebna ljudska bića. Oni su zavisni od ljudske civilizacije u onoj mjeri u kojoj ni sam čovjek to nikada nije bio.

Barr odvrati mračnim glasom:

— Baš suprotno: robotima nije potrebna strojevna civilizacija, a to je, čini mi se, upravo ono što si ti želio reći. Robot može živjeti od zemlje, i to bez ikakve druge opreme. Sve tvari potrebne tijelu jednog robota mogu se izdvojiti iz Zemljine kore. On svoje baterije može napuniti onim što se nalazi u tlu ili u zraku. Može sam vakuumirati svoje cijevi, a ima i dovoljno oruđa i znanja potrebnih da zadovolji svoje potrebe. Za vrijeme rata pokazalo se da robot može preživjeti gotovo neograničeno dugo u uvjetima koji bi ubili većinu ljudi.

Marknell zatrese glavom.

— Ovo je apsolutistički govor — reče. — Sasvim je sigurno da ti nisi u položaju u kojem bi mogao s ljudima razgovarati na ovakav način. Barre, teško si me razočarao.

— I ti si mene — odvrati Barr tamnim glasom. — Kada sam shvatio da mi predlažete da ja odlučim o uništenju svih robota... — Zastade. Borio se sa samim sobom, pokušavajući nadvladati bijes koji ga je snažno obuzeo. — Čini mi se da sam upravo u tom trenutku postao svjestan da se u razmatranjima o ljudskim bićima treba služiti terminima bezuvjetnosti i apsolutnosti. Sve ono što se ranije zbivalo

predstavljalo je samo mjere opreza, izgrađivanje puta prema jednom manje beskompromisnom cilju, zasnovano na nadi da će ljudska bića...

— Barre, ti si onaj koji je pokazao kakav je u biti tvoj odnos prema nama, a ne mi prema tebi. Na emocionalnoj osnovi, u tvom se mozgu iznenada začela ideja o uništenju ljudske vrste. A to je upravo i bilo ono što smo željeli saznati. Iz činjenice da smo problem i njegovo razrješenje prebacili na tebe, da ti odlučiš, nisi izveo nikakve zaljučke. Poduzeo si sve ono što si smatrao prijeko potrebnim da bi nas uništio, a zatim si došao ovamo, pretvarajući se i obmanjujući samoga sebe razmišljanjima o tome kako, zapravo, razmatraš sve činjenice prije donošenja konačne odluke.

— Po tvojim opaskama vidim da si na osnovi mojih emocionalnih reakcija zaključio o tome trebaju li roboti preživjeti ili ih treba uništiti — rekao je Barr. — Marknelle, roboti se međusobno razlikuju isto toliko koliko se razlikuju ljudi. Te razlike obično zavise od asocijacija stvorenih u mozgu pojedinca. S jedne strane, imaš mene i one koji su slični meni. Mi smo imali prilike steći tako široko iskustvo da nam se nijedna ideja ne može činiti dovoljno radikalnom. S druge strane, imaš mog čuvara koji prihvaća svoj život i sva zbivanja gotovo ne postavljajući nikakva pitanja. Vjerujem da je u onim starim danima, u doba kad su ljudima vladale tiranije, također bilo vrlo mnogo ljudi koji su svoju sudbinu prihvaćali na isto tako pokoran i ponizan način. — Iznenada nastavi oštrim glasom: — Ali, dosta je već ovog razgovora. Žalim što je došlo do situacije kad se više ne može govoriti drukčije već samo u terminima isključivosti, ali to je upravo onako kako ljudi vode rat. A tako ćemo se i mi boriti. Ako mi ne ponudiš ni jedan jedini logičan razlog zbog kojeg to ne bih trebao učiniti, emitirat ću zapovijed svojim jedinicama.

— Već sam ti jednom rekao koji je to razlog. Odbjegli neprijateljski zarobljenik — odvrati Marknell čvrstim glasom.

Barr se ponovo zamisli. Na to je bio potpuno zaboravio.

*

Nakon nekoliko minuta razmišljanja još nije shvaćao kako bi to bijeg jednog zarobljenika mogao izmijeniti stvari. Riječ je samo o jednom neprijatelju. Da ih je bilo tisuću, opasnost bi bila očita. No upravo je ta malobrojnost, zajedno sa sporim prirastom stanovništva, bila glavni problem neprijatelja. Pojedinačno promatran, odrasli neprijatelj posjedovao je tako fantastične sposobnosti da su mu mogle naškoditi samo snažne energetske zrake.

Marknell je odlazio. Barr potrči za njim. Kada je izašao iz prostora ljetnog kina, zapljusnuše ga valovi muzike. Kad je sustigao Marknella, ovaj se iznenada zaustavi.

— Dakle, ipak si znatiželjan? — reče čovjek i kimnuvši glavom nastavi, više za sebe nego za Barra: — Čini se da je previše očekivano

od tebe da proračunaš moguću kompleksnost tajnog plana neke druge osobe. Da ti kažem kako stvar izgleda s mog gledišta: stvorio si nekakav plan za uništenje ljudi; nije li tako?

— Ljudi nikada neće robotima priznati jednakost. Prijedlog Savjeta da se unište svi roboti pokazao je tako izrazitu bezosjećajnost ljudi, da su rasprava i kompromis o tom pitanju nemogući — odvrati Barr jednostavno.

— U svakom slučaju, imaš na umu naše uništenje. Kako to namjeravaš izvesti? — nastavi Marknell sigurnim glasom.

— Iznenadna pobuna — odgovori Barr — na svim planetima; i nemoj se nadati da za veliku većinu ljudi to neće biti iznenađenje. — Zastade očekujući reakciju. Kad je opazio Marknellovu mirnoću, nastavi ljutito: — Neprekidni: napadi, metodično uništavanje izoliranih skupina, bilo gladovanjem, bilo drugim metodama, masakriranje ljudskih armija ma gdje da se pojave. Bez milosti, bez poštede. To je borba na život i smrt, borba za opstanak.

Ugleda kako Marknellovo lice polako gubi boju. Čovjek napokon reče mračnim glasom:

— Tvoja je prava namjera da nas uništiš. Barre, dopustio si da ti osjećaji nadvladaju razum. Možda su naše metode u ponašanju prema tebi bile suviše okrutne. Ljudi također griješe, a mi smo pogriješili s tobom. No već i sama činjenica da si bio spreman prihvatiti prijedlog Savjeta da razmisliš o odluci, a s druge si strane odmah stupio u akciju, pokazuje da smo imali pravo kad smo htjeli takvim potezom napokon do kraja raščistiti situaciju. — Tihim glasom dovrši misao: — Ono što me trenutno najviše zaokuplja, jest da te pokušam uvjeriti da razmotriš i druga moguća rješenja.

— Da, jedno je od najraširenijih mišljenja među ljudima —upade ljutito Barr — to da su roboti logična bića, sposobna da svoje osjećaje drže na uzdi. Promatrajući ljudska bića u toku dugog niza godina, i sam sam to mišljenje prihvatio kao istinito. Iz svega toga moram zaključiti kako je moje mišljenje o ovom izvanredno važnom pitanju temeljeno na čvršćoj logici, a time i ispravnije od tvojega.

— Smatram da je takozvana logička superiornost robota nad ljudima u velikoj mjeri preuveličana. Što se emocija tiče — Marknell zatrese glavom — Barre, ti i ne shvaćaš što i kako govoriš.

— Moram priznati da bi postojao neki smisao u traženju drugih mogućih rješenja kada ti ne bi govorio samo u svoje ime — odvrati Barr hrapavim glasom. — Mogli bismo donijeti nove zakone, ali ovi ljudi ovdje ne bi bitno izmijenili svoje ponašanje. — Pokaže rukom prema plesačima i nastavi energično: — Marknelle, bit će potrebne stotine godina prije no što većina ljudi shvati i prizna da su roboti isto tako živa bića kao i oni.

— I zbog toga želiš brzu akciju. Sve mora biti sređeno sada —

upade oštro Marknell i nastavi: — Iznenada, nakon tisuću godina sporog razvoja, i to razvoja ponajviše u smislu samo mehaničkih poboljšavanja, iznenada moramo promijeniti svoje vladanje i nazore. I ti i ja sasvim dobro znamo da se ljudi ne mijenjaju tako brzo. Podsjećam te da si u svim svojim ranijim akcijama morao uzimati u obzir i određeni konzervativni karakter ljudskog i robotskog uma. Nemoj zaboraviti ovo posljednje, Barre. Postoji nemalo robota koji će se oduprijeti tvom pokušaju da ih prisiliš da odrastu. Bit ćeš prisiljen da ih učiš polako, s ne malim naporom, pa čak i ako u svemu tome uspiješ, njima se to svejedno neće svidjeti.

Barr ne reče ništa. Bila je to za njega posebno osjetljiva i ranjiva stvar, ti roboti koji su ga bijelo gledali kada im je govorio da su oni živa bića. Sve je to problem asocijacija pojmova, reče Barr u sebi, proces prihvaćanja novih ideja. Taj je proces mogao biti brz ili spor, a sve je zavisilo od toga koliko je mnogo ljudi bilo u okolini, dovodeći svojom prisutnošću robota u nedoumicu. Upravo je namjeravao da to kaže nagi as, ali Marknell ga je preduhitrio:

— Osim toga, cio proces neće trajati ni sto godina. Potejenjuješ moć suvremenih metoda propagande. A uz to, ima tu još nešto. Što očekuješ od ljudi? Osjećaš li ubilački poriv da ih kazniš za sve one godine kad u robotima nisu vidjeli ništa više osim običnih strojeva? Ili se, možda, ipak možeš prilagoditi zamisli da se napokon može stvoriti društvo ljudi i robota, društvo u kojem će svatko imati razumijevanja za onog drugog? Vidiš, prijatelju moj...

Barr ga nije više slušao. Bio je to prilično inteligentan način iznošenja stvari, svojevrsna implikacija da bi on, zapravo, mogao prihvatiti obećanje o ravnopravnom statusu ljudi i robota. Vidio je u Marknellu čovjeka spretnog u baratanju riječima, s obećanjem da će ljudi jednoga dana poštovati robote, da će jednoga dana sve biti u najboljem redu. U međuvremenu, bilo bi najpametnije pustiti stvari da ostanu kakve su u ovom trenutku, ne mijenjati ih na silu. Po svoj prilici, ljudi će se s vremenom infiltrirati u industriju, posebno u ratnu industriju, tako, ako im se bude dopustilo da dobiju na vremenu oni će postupno nadrasti svoj sadašnji potčinjeni status bića bez oružja i bez ikakva tehničkog treninga, s izuzetkom nekoliko pojedinaca. U ovom trenutku ljudi su bili vrlo ranjivi, a bit će takvi i idućih nekoliko godina. Može se vrlo lako dogoditi da se ovakva prilika neće vjše nikada ponoviti.

— Marknelle — reče Barr s neopozivošću u glasu — čovjek koji stoji oči u oči s odredom vojnika koji treba da ga strijeljaju još osjeća poticaj da raspravlja, i da prizna i prihvati sve svoje greške. Prije, pa čak i za vrijeme rata, možda bismo ti bili zahvalni na ovakvom kompromisu kakav nam sada nudiš. No danas je prekasno. Više od sto devetnaest milijuna robota uništeno je u ratu. S obzirom na tu

činjenicu tvoji lukavi i očajnički apeli zvuče jeftino i prazno, bez ikakvog stvarnog značenja. — Prekinuo je misao i nastavio bijesnim tonom: — Hajde brzo, imaš još samo nekoliko trenutaka. Reci zašto bi me bijeg zarobljenog neprijatelja morao natjerati da povučem naređenje za podizanje pobune?

Marknell je oklijevao. Napokon progovori:

— Iznijet ću ti jedan aspekt stvari. Samo pomisli: dvije stotine tisuća pripadnika elitnih jedinica još nije uspjelo uhvatiti odbjeglog neprijatelja, a riječ je samo o pojedincu. Kad počneš iskorjenjivati ljude, imat ćeš ne jedno nego nekoliko milijardi bića koje ćeš morati uloviti. Ako te to ne može natjerati da staneš i razmisliš, onda zaista ne znam što može.

Olakšanje koje su mu donijele te riječi bilo je za Barra golemo. Idućeg trenutka osjetio je da se ljuti na samoga sebe zato što je dopustio da se toliko zabrine ni zbog čega. Napokon priguši ljutnju i pažljivo razmotri sve mogućnosti koje su se mogle pojaviti.

Sve su mogućnosti bile beznačajne. Svi detalji bili su već ranije razmatrani. Obični brojevi, broj ljudi, sve to nije bilo nikakav osobito važan faktor. Ono što se brojalo bilo je oružje, kontrola nad industrijom, i posjedovanje strategijski važnih pozicija. Nijedan od robota viših oficira nije sumnjao u to da će za cijelu operaciju biti potrebno dosta vremena. Čak je postojala prilična vjerojatnost da ljudski rod neće nikada biti do kraja iskorijenjen. No nekoliko milijuna kukavno sakrivenih ljudi, raštrkanih na nebrojeno mnogo planeta, nikada neće moći postati opasnost jednoj organiziranoj, jakoj civilizaciji.

Barr je svoju misao htio izreći haglas, ali zaustavi se i razmisli. Da li je to bilo sve što mu je ponudio Marknell kao upozorenje i opasnost? Činilo se nevjerojatnim.

Bila je to tako sitna stvar, u svojoj biti, da je Barr osjetio kako se u njemu rađa sumnja da je to doista sve što se krije iza Marknellovih riječi. Mora da je u pitanju nešto sasvim drugo.

Morat će saznati o čemu je riječ.

Zapazi da ga Marknell promatra uzbuđenim, ali i upitnim pogledom.

— Barre, vrlo je zanimljivo promatrati tvoje reakcije — najzad reče Marknell. — Sve tvoje asocijacije i cijelo tvoje ponašanje, sve to tako neodoljivo podsjeća na ljudske reakcije.

To je bilo nešto što je i sam Barr već ranije bio opazio; i nije bio ni najmanje oduševljen usporedbom. A to ga je posebno uznemiravalo i zbog toga što tajni eksperimenti s novim robotima nisu još uspjeli pronaći i stvoriti nikakve određene karakteristike koje bi se mogle uzeti kao isključive osobine robota. Bijesno pomisli kako zna koji je pravi razlog takvoj situaciji. Roboti učitelji, orijentirani i trenirani za

rad s ljudima, nesvjesno su prenosili sisteme ljudskog vladanja i asocijacija i na robote. Bit će potrebno nekoliko generacija da se sve prihvaćene karakteristike uspješno uklone iz ponašanja i razmišljanja robota.

Marknell je ponovo govorio:

— To je ono na što računamo, Barre. Ta ljudskost u vama. Voljeli vi to ili ne, sviđalo se to vama ili ne, istina je takva. To je u samoj osnovi živčanog sistema svakog robota. Kažem ti, to je stvar koju nikada nećete uspjeti eliminirati. A od onog trenutka kada su tvoji znanstvenici napokon otkrili prije desetak godina da rast kristala, koji se ranije proučavao kao zaseban proces u laboratorijima, predstavlja dugo traženi ekvivalent za ljudski seks, Barre, od toga ste trenutka nepovratno uhvaćeni u zamku iz koje nikada nećete moći umaći. — Nešto ga je u Barrovu reagiranju na njegove riječi zaustavilo. Zatrepće očima i nastavi: — Da, zaboravio sam, to je tajna, je li tako? — Sada nije više izgledao tako potišten kao ranije.

— Kako ste to uspjeli saznati? — upita Barr iznenađen. — Pa, samo jedan mali postotak robota uopće zna o tome. Ti... — Zastade usred rečenice. Misli i asocijacije koje su mu dolazile bile su prilično uznemirujuće.

Marknell ponovo poče, smireno i pažljivo.

— Želio bih da razmisliš o svemu. Razmisli dobro! Ne postoji li u tvome planu ipak nekakva praznina? Neko neveliko područje gdje si uplašen, na kome te je strah od mogućeg razvoja događaja? To može biti nešto što pokušavaš sakriti i od samoga sebe, no to je tu, od toga ne možeš pobjeći.

— Pričaš gluposti, i sam si svjestan toga — odvrati Barr hladnim glasom.

Činilo se da ga Marknell ne čuje:

— Sve ovo za tebe je novo. Ni sam ne možeš shvatiti kako se sve to može odraziti na tebe. Tvoji osiguravajući sistemi će otkazati. Barre, tvoje će te misi uništiti.

— Ne, to ne postoji — odvrati Barr. — Ništa takvo ne postoji Ako je to sve što želiš da mi kažeš, Marknell...

Čovjek pogleda na sat, zatrese glavom i progovori odlučnim glasom:

— Direktore Barr, nudimo vam konačnu jednakost.

Barr tvrdoglavo istakne svoj odgovor i odbijanje:

— Suviše kasno! — Ironičnim glasom doda: — Treba li da ponovo počnemo o istoj stvari, na isti način?

— Barre, prije nekoliko stoljeća ljudi su se borili da steknu pravo da se bave tehnikom, da upravljaju industrijom. To im je pružilo zadovoljstva koja, vjerujem, ni roboti neće htjeti odbiti, kada im bude ponuđen izbor — odgovori Marknell.

— Mi ćemo upravljati industrijom — prasnu Barr — ali za svoje vlastito dobro. — Nije mogao a da ne doda: — Dakle, sada pokušavamo robovima prikazati kako je ropstvo, zapravo, sasvim zgodno i atraktivno, je li?

— Ljudi trebaju robote, a roboti trebaju ljude. Zajedničkim snagama možemo podići civilizaciju do najviših vrhunaca. Ovo je svijet u kojem naše dvije vrste zavise jedna od druge.

— Da, istina je da ljudima trebaju roboti, ali nije istina da robotima trebaju ljudi. — Još jednom ponovi: — Marknellu, ako je ovo sve što si mi imao reći...

Marknell pognu glavu i progovori polagano, tihim glasom:

— Pa, tako dakle? Pokušao sam ti ponuditi jednostavan način da se izvučeš iz ove situacije, a ti odbijaš sve što ti kažem. Najčudnije je da nisi shvatio moju aluziju na našu protuakciju.

— Dakle, ponovo smo se vratili na bijeg zarobljenika — reče Barr. Odmahnuo je rukom, pokazujući time svoju nezainteresiranost da se vrate na staru temu. — Dakle, mi roboti trebalo bi da se uplašimo jednog jedinog predstavnika vrste koju smo nadvladali i odbili sve njezine napade!

— Ne bi — odvrati Marknell cinično. — Trebalo bi da se bojiš toga gdje se stranac nalazi u ovom trenutku.

— Što želiš time reći? — Barr se upravo spremao da nastavi kada mu u umu bijesnu jedna nevjerojatna misao: — Ali, to je nemoguće! — dahnu — pa ti uopće nisi znao za...

Kolosalne stimulacije uznemirile su svaki molekul kristalne strukture njegova mozga. Negdje iz daljine, s pozadinom veselog žagora zabavnog parka, čuo je Marknella kako govori:

— A to još nije sve. Dogovorili smo se sa strancem da nas opskrbi oružjem, no, možda će ti biti lakše da shvatiš neke stvari ako mi dopustiš da te u njih pokušam uvjeriti.

Njegovi prsti povukoše Barra za rukav. Gotovo nesvjesno robot pođe za njim.

Stigli su do dugačke, visoke zgrade. Dok je ulazio, Barr ugleda ljude koji su stražarili na svim ulazima. U rukama su imali mala energetska oružja koja su proizvodili roboti. No, pomisli, bar još nemaju strano oružje. Ljudi su ga gledali hladnim, neprijateljskim pogledom.

Ugledavši ih, Barr osjeti olakšanje. Nije bilo nikakvog znaka da se negdje među njima nalazi oslobođeni stranac.

Osjeti kako je cijela ova predstava organizirana samo za njega.

U istom se trenutku zapita što se, zapravo, dogodilo s robotima koji su čuvali zgradu. Kao što je bio slučaj i sa svim ostalim centrima koji su bili strategijski važni za robote, pokušao je da ni na ovu zgradu ne privuče preveliku pažnju. Problem je bio u tome što je robote

čuvare određivala centralna agencija, a ona je bila u rukama ljudi. Kao posljedica takva stanja dogodilo se da se našao u situaciji da na svakom području postavi po nekoliko svojih robota samo na ključne pozicije. Nije uopće sumnjao u to da bi ti roboti relativno lako mogli biti izoliram i uništeni iznenadnim napadom, naravno, ako bi ljudi posumnjali u njih. Ostali bi se roboti sasvim sigurno pokorili vlastima.

Polako, Barr se ispravi i, okrenuvši se prema Marknellu, progovori odlučnim glasom:

— Nadam se da si svjestan da sam ovamo došao kao vojnik koji je spreman i da pogine. — Doda mračnim glasom: — Što se toga tiče, moraš priznati da roboti imaju mnogo više iskustva od ljudi.

— Barre, divim se tvojoj čeličnoj volji. Ali upozoravam te još jednom, nemaš dovoljno iskustva koje bi ti omogućilo da se odupreš određenim šokovima. Sjeti se, već i sama pomisao na ono što se moglo dogoditi gotovo te je paralizirala.

Barr je slušao smirena izraza lica. Gledao je s ljutnjom na taj trenutak slabosti. Ali nije bilo ništa više. Nije moglo biti ništa više... Brinuo sam se zbog eksperimenta, reče samome sebi, ne zbog njega. No, svakako, eksperimenti mogubiti nastavljeni i s drugim robotima, kasnije.

— Došao sam ovamo zbog tvoje izjave da će stranci opskrbljivati ljude oružjem. — Žustro zatrese glavom i nastavi: — Ne mogu u to povjerovati; mnogo smo puta pokušavali stupiti u kontakt s neprijateljem, ali uvijek bez uspjeha. Ali, da nisam došao ovamo, to bi značilo da ne izvršavam svoju dužnost do kraja, čak ako to znači dati i život za stvar za koju se borim.

— Vidjet ćeš — Odgovori kratko Marknell.

Pokazao je Barru jedna vrata, i on ih otvori. Kad je ušao, osjeti da je upao u lukavu zamku.

Krilato čudovište, visoko gotovo dva i pol metra, obruši se prema njemu. Svjetlucave izrasline na glavi, slične kostima, svjetlucale su plavičastim sjajem električnog pražnjenja. Bljesnula je iskra, dovoljno snažna da spali sve električne vodove robotova tijela.

Nesvjesno, Barr skoči natrag.

U istom trenutku shvati da je to »staklena« soba. Od neprijatelja je bio odijeljen barijerom od neprobojna stakla. Na ovom su mjestu u prošlosti vanjski roboti dolazili gledati eksperimentalne robote na kojima su obavljana istraživanja. Vrata prostorija za robote vidjela su se s druge strane staklene barijere. Trenutno su sva bila zatvorena.

Nekoliko trenutaka Barr je gledao mračnim pogledom, a zatim se ponovo okrenu prema Marknellu.

— Pretpostavljam da ćete prije ili kasnije otvoriti vrata, ako vam se ne pokorim. — Žurno doda: — Uvjeravam te, to na mene neće imati nikakva efekta.

— Barre, u ovom trenutku još možeš spasiti cijelu situaciju; pokori se razumu, ne moraš nama — odvrati Marknell.

Barr napravi grimasu:

— Ljudskom razumu? — Odmahnu rukom i ponovo osjeti nezadovoljstvo zbog svog postupka, a zatim reče: — Naravno, a sada ćeš mi reći kako robotima neki drugačiji razum nije ni dostupan.

— Reci mi nešto o eksperimentima koje ste ovdje izvodili — odvrati Marknell.

Barr je oklijevao nekoliko trenutaka, a onda shvati da mora biti pripravan dati neke informacije ako i oh želi saznati ponešto od onoga što ga zanima.

— Ovdje smo izolirali robote — reče. — Pazili smo da im ne prenesemo pogrešnu sliku o životu. Znaju o ljudima i o strancima, ali ih nikada nisu vidjeli uživo. — Zastade, a zatim nastavi, glasom koji je dao naslutiti da želi ostaviti dojam na sugovornika: — Svaki robot u ovoj zgradi naučen je da vjeruje da su roboti jednaki svakoj drugoj formi života u svemiru, da su roboti jednakovrijedni svim drugim živim bićima.

— Doista to i jesu — reče Marknell.

Očigledna propagandna akcija razljutila je Barra i on odvrati ledenim glasom:

— Ne vidim nikakva osobita smisla u ovom našem razgovoru. Vratimo se stvarnosti. Što namjeravaš učiniti?

— Na sve moguće načine, svim sredstvima. Vrlo konkretno, vidjet ćeš — odgovori Marknell. Zijevnu, kao da razmatra riječi koje je izgovorio, a onda nastavi: — Naravno, čim sam postao svjestan opasnosti, potrudio sam se da pronađem sva moguća sredstva protuudara u slučaju iznenadnog napada robota. Između ostalog, posjetio sam i stranca zarobljenika koji je uhvaćen za vrijeme rata. Možda se sjećaš da je on konačno doveden na Zemlju samo na moje uporno inzistiranje.

Zastade, no kada Barr nije prokomentirao njegove riječi, nastavi:

— Moja pojava iznenadila je zarobljenika. Sasvim normalno sam ušao unutra, okružen robotima, a zarobljenik je pomislio da sam i ja također zarobljen. Njegov prvi pokušaj da stupi sa mnom u kontakt bio je izazvan osjećajem da smo u istoj situaciji. Upravo sam se spremao da mu objasnim složenu situaciju naše civilizacije, kada mi je na um pala izvanredno važna implikacija njegova vjerovanja da sam i ja zarobljenik. Barre, jesi li svjestan da se stranci nikada nisu borili ni s kim već samo s robotima? To je bio rat između stranaca i robota. **Oni uopće nisu znali da postoje ljudska bića**. Naravno, nisam stao na tome, i počeo sam dalje istraživati. Otkrio sam da je njihov osnovni razlog za otpočinjanje rata i očajničku snagu kojom su se borili bila činjenica da su im roboti, kao bića od anorganske materije, bili sasvim

strani. Još je zapanjujuće bilo to što se dogodilo kada je stranac spoznao da su ljudi bića sastavljena od organskih spojeva. Nije znao kako da mi što srdačnije pokaže koliko želi da postanemo prijatelji... Ispričao sam mu zamršenu priču. Tebi je neću ponavljati. Uglavnom, krajnji rezultat svega bio je taj da je telepatski stupio u vezu sa svojom vrhovnom komandom, sve im je objasnio, i za nekoliko dana strani svemirski brodovi približit će se planetima koje kontrolira Zemlja. Ako bude emitiran određeni signal, brodovi će se spustiti i opskrbiti oružjem ljude na tim planetima. Bude li potrebno, borit će se zajedno s nama protiv zajedničkih neprijatelja, robota. Barre, vjerujem da i sam shvaćaš prilično mračnu ironiju situacije u kojoj smo se našli. Pokazalo se da je cijeli ovaj očajnički rat sa strancima bio nepotreban. Uvjeravam te da su mnogi ljudi uvidjeli greške koje smo počinili i prije nego što je završio rat. Ljudi koji žele promijeniti odnos prema robotima jači su no ikada ranije. Ljudi ponovo postaju aktivni stvaraoci u vlastitoj civilizaciji. A sada, kao posljednji poticaj da razmisliš, imam ovdje jednog tvog, pa... recimo, prijatelja, jednog od eksperimentalnih robota koje smo pronašli u ovoj zgradi.

Marknell koraknu u stranu. Barr je čekao, osjećajući slabost i smetenost, kao da mu mozak više ne funkcionira onako kako bi trebalo.

Robot koji je ušao nije bio u pratnji stražara. Nije čak bio ni presvučen kožom koja bi ga učinila više nalik na ljudsko biće. Imao je pokretane udove, a i glavu je mogao pomicati, no njegov »živčani sistem« satkan je od neke čvrste prozirne tvari i na jednoj je strani imao dovoljno mjesta za rast. Gotovo mu je cijelo tijelo bilo neprozirno za ljudske oči, no Barr je mogao vidjeti svaku cijev, svaki pokretni dio.

Promatrao ga je u napetoj zapanjenosti, kad mu pridošlica reče:

— Uh, direktore, prilično ste nas iznenadili puštajući ljude da upadnu ovamo na ovakav način. No ipak, sretan sam što mogu izvijestiti da smo svi preživjeli šok bez ikakvih posljedica.

Barr promuca nejasnim glasom:

— Ja... drago mi je da... — zatim se pribra i reče: — U ovom su svijetu šokovi normalna stvar.

Eksperimentalni robot pogleda prema Marknellu:

— To je dakle jedna od vrsta s kojima ćemo dijeliti svemir. Nadam se da vam neće smetati ako kažem da smatram kako smo mi roboti prirodno najtalentiraniji i najobdarenrji.

Barr dobaci Marknellu ne odviše sretan pogled i promrmlja nešto sebi u bradu. Još se jednom pribra i reče čvrstim glasom:

— Potpuno imaš pravo.

— Hoću reći — nastavi robot — pogledaj samo sve te ograničenosti pod kojima djeluju organske forme života. Organska

stvorenja moraju se hraniti drugim organskim bićima, a to zavisi od tako mnogo nestalnih faktora, kao što su vrijeme, prisutnost određenih elemenata u tlu, i tako dalje, tako da je teško povjerovati kako iz svega toga može proizaći nešto savršeno. Čini mi se sasvim očito da su se organske forme života pojavile mnogo kasnije od anorganskih. Direktore, kakva je opća teorija o tom problemu? Sasvim je sigurno da roboti prethode svim ostalim formama života. To je jedini logičan zaključak.

Barr je želio nešto reći, ah ga je Marknell preduhitri.

Čovjek dodirnu osjetljivu ruku eksperimentalnog robota i reče:

— Željeli bismo da izbliza pogledaš još jednu formu organskog života. Ovuda, kroz ova vrata, u prostoriju s one strane stakla.

Dok je Barr gledao, čovjek i robot kretali su se duž staklena zida. Sve oko njega postajalo je na jedan čudan način tamno, kao da su mu preko očiju stavili filtar. Iz neke neodređene mračne daljine Barr začu grmljavinu. Prepozna u tome zvuku prejake vibracije svojih kristalnih struktura. Iznenada, u njegovu se mozgu stvori slika onoga što će se dogoditi za nekoliko trenutaka. U bunilu ugledao je svjetlucavu munju stranog bića kako pogađa robota koji ništa nije očekivao. Zamislio je njegovo iznenađenje i agoniju, stravičnu spoznaju o neizbježnoj smrti.

Svi ovi prizori bljesnuli su mu u mozgu prije nego što je robot stigao do vrata. Marknell se nagnuo i prstima nešto pipao oko brave. Nije se okrenuo, da bi još jednom upozorio Barra, što je ovaj pomalo očekivao. Marknellovi pokreti odavati su čovjeka koji sasvim dobro zna što radi, odlučni i sigurni.

Barr pomisli: »On očekuje da ću se slomiti. On očekuje da ću ga zaustaviti«.

To je bilo smiješno. Samo zato što je baš ovaj robot izrastao iz njegove vlastite kristalne strukture...

Dok je Marknell polaganim pokretima otvarao vrata. Barr se zapanji začuvši paničan glas koji je vikao:

— Marknell!

Istog je trenutka shvatio da je to bio njegov glas, da je on bio taj koji je vikao. Implikacije tog poteza šokiraše ga. A opet..

Marknell se okrenu.

— Da, Barr?

Barr se trudio da ponovo u sebi razbudi onaj prijašnji gnjev. Nije mu uspijevalo. Zamagljenost vibracija miješala mu se s mislima; a opet, iznenada je postao svjestan niza stvari koje mu ranije nisu bile baš sasvim jasne.

— Marknelle, prihvaćam tvoju ponudu!

— Želim čuti naređenje u tom smislu! — odvrati čovjek neopozivo. — Imam ovdje radio koji se može namjestiti na valnu dužinu kojom se roboti koriste pri komuniciranju.

Čovjek se okrenu i reče drugom robotu.

— Mislim da je bolje da ovaj susret odložimo za kasnije. Momak s one strane prilično je temperamentan.

— Ne bojim se.

— Drugi put. Savjetujem ti da se vratiš u svoje prostorije — odvrati Marknell.

Robot pogleda Barra, a ovaj kimnu glavom. Kada je eksperimentalni robot otišao, Barr reče:

— Što želiš da naredim? Marknell mu pruži list papira.

Barr pročita: »Na temelju sporazuma postignutog između vođa ljudi i vođa robota, od ovog trenutka obje ove životne forme smatrat će se potpuno ravnopravnim. Detalji će biti utvrđeni kasnije. Sve specijalne jedinice neka se odmah vrate u svoje baze i spreme za novo doba suradnje između dviju velikih i ravnopravnih vrsta.«

Kada je Barr završio emitiranje poruke, pogleda prema gore i ugleda čovjeka kako stoji pored njega pružene ruke.

— Čestitam ti kao otac drugom ocu. Imaš doista divnog sina, Barre — reče Marknell.

Stisnuli su jedan drugom ruku.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

10. MINI

Nenad Kunštek: AMBICIOMAN

Hilda je sve dobro isplanirala, a još bolje izvela. Kao i uvjek. To »ubojstvo« izvela je isto tako majstorski i pedantno kao što kuha svečane ručkove, kad isključi robota-kuharicu i posluži se starim, dobrim, kako ih naziva, kuhalima i pećnicom. Nekoliko dana prije svečanog objeda naruči sve što treba od različitih trgovina, zatim sve to provjeri i važe, pa onda, po vlastitoj ocjeni i preciznom zaključku, ili ostavlja ili vraća.trgovini. Često mi je išla na jetra tom svojom pedanterijom (sobe je spremala zajedno s robotima bar tri-četiri sata!), no to je bilo nekad. Bit će, zapravo, jednostavnije da počnem od početka:

Oženio sam se njome u trideset i prvoj godini, a njoj su bile trideset i četiri. U ono doba bio sam poznat i priznat mlad stručnjak-elektroničar s usavršenom robotologijom. Uskoro sam postao »doktor kibernetskih smjerova« s usavršenjem »za kibernetičke naprave s višestrukom primjenom«, tj. za robote. Time sam zadovoljio svoje, da tako kažem, školske ambicije. Rad u tvornici me nikako nije zadovoljavao, a kako mi je tada novac titrao pred očima, dosjetio sam se i stvorio od nekakvog sumnjivog lokala poznatu servisnu radionicu za robote. Posao je cvao, no nisam bio zadovoljan, jer mi se nikako nije dalo stalno popravljati te bezlične hrpe metala. Tako mi se u glavi stvorila slika, doduše nejasna, nekog humanoida. Radio sam na tome danima i noćima, viđajući sve rjeđe Hildu. I, na kraju, uspio sam. Napravio sam pravu Hildinu kopiju: crvenokosu, tamnoputu (ako se plastika može zvati kožom), plavooku, poželjnu ženu sa svim detaljima. Da ne pričam o tehničkim stvarima (a o tome bi se dalo pričati), spomenut ću samo nekoliko osnovnih problema koji su me mučili. Dakle, najteže mi je bilo pronaći način da stvorim putenu i meku imitaciju ljudske kože. I da bude topla i da se grudni koš spušta i diže, kao da diše. I da se može osjetiti bilo. Najlakše mi je bilo s

očima: dodao sam bojilo u standardne oči-leće za robote i elektronski ispravio spektar boja u memoriji. Jedina razlika između tog robota i prave žene bila je u vratašcima na leđima, gdje sam stavljao i mijenjao baterije, a na vratu, skriveni kosom, nalazili su se gumbići za biranje programa i programiranje.

I kad sam došao taj dan kući, praćen Hildom II u stopu, Hilda mi je zgranuto otvorila vrata, a netko je unutra govorio. Muškarac. Sve sam shvatio iz njena zbunjenog pogleda. A on je stajao gol u kupaonici i prao zube mojom četkicom! Okrenuo sam se Hildi II i brzom je kretnjom programirao da izbaci muškarca bez odjeće. On ništa nije shvatio, misleći da je Hilda II Hilda, a kad ga je II zgrabila, zaječao je od bola. Pokušao se obraniti, no za robotičine pneumatične mišiće i željeznu konstrukciju bio je to mravlji otpor. Hilda mu je, kad je vidjela što sam isprogramirao, potrčala po odjeću i dodala mu je na vratima. Tek tada je shvatio.

Hilda je taj dan dugo plakala, i sve sam joj oprostio, obećavajući da ću joj od sada posvetiti više vremena.

I posvetio sam joj. Samo ne pravoj, nego dvici. Gotovo pola godine hodao sam naokolo da dobijem dozvolu za proizvodnju humanoida. A gotovo istovremeno kad sam dobio dozvolu usavršio sam i Hildu III kojoj sam uspio dati i sluh. Hilda II postala je kućna pomoćnica, a Hilda III zvijezda. .

Ponovo sam neko vrijeme bio miran, uživajući s Hildom u miru naše goleme vile, daleko od svoje tvornice humanoida (kojima sam, usput, lica napravio ista, od po jednog detalja s nekoliko stotina slika žena).

No, ambicije su prokleta stvar. Htio sam humanoida koji govori. I napravio sam ga. Hilda IV bila je upravo savršena: bila je lijepa kao Hilda, a nije imala njezin podosta grubi glas, već ugodan, baršunast alt i predivan izgovor. I tako mi je palo na pamet da otvorim javnu kuću bez prostitutki — s robotima. Zamisao me oduševila i odmah sam počeo rješavati glavne probleme: baterija, koje su se prebrzo trošile, i težine, koja bi trenutačno (150 kg!) bila prevelika. Težine sam se lako riješio: upotrijebio sam lakše materijale. Betarija sam se riješio pomoću energije emitirahe kroz zidove sobe predviđene za njezin posao. Dodao sam joj i posebnu seksi-memoriju, povezanu s glavnom, i obogatio joj rječnik.

Sam sam isprobao Hildu V, i za mjesec dana otvorio javnu kuću. No, vlasti su se uplele. Zakon mi je branio držanje bordela. A ja sam provrtio rupu u zakonu. Nazvao sam to »mjesto za zabavu«, a seks-robotice »zabavnim strojevima«. Dokazao sam to i na sudu, rastavljajući i sastavljajući jednu roboticu (što me stajalo i novaca i vremena, jer sam morao instalirati i kompletni odašiljač energije). Sud mi nije mogao ništa. Jer, ako nema prostitutki, nema ni javne kuće. A

u svemu tome imalo je ulogu i to što su neki uglednici već bili iskušali sve slasti i prednosti »seksica« (kako sam ih odmila nazvao), pa su malko prisjetili neke sudske sltižbenike na svoje postojanje.

Konačno sam se vratio Hildi vjerujući da će to biti zauvijek. I bilo bi, da mi jednog dana neki doktor medicine nije predložio da napravimo bio-tehno robota. Prednosti tog robota (a naročito u moje svrhe) zasjale su mi kao sunca i odmah smo se bacili na posao. Nisam žalio novac i nakon nekoliko međumodela rodila se Hilda XII. Moram reći »rodila« jer je gotovo cijela bila organska, osim nešto malo memorije i puno lažnih kostiju i organa.

I tada se dogodilo ono: Hilda-original, ponovo prepuštena sebi, isplanirala je očajnički korak: jedne večeri, kad sam slučajno morao hitno otići iz laboratorija u »igraonicu« jer se neki stroj pokvario u najnezgodnije vrijeme, ona se pojavila u laboratoriju i, ustrijelivši doktora i Hildu XII, zapalila cijeli laboratorij i svu moju dokumentaciju i sve međuprimjerke u vezi s Hiladama.

Onda je odjurila, ne ostavivši traga, u bordel i potpalila ga. Kad je došla kući, nešto poslije mene, pobjedonosno se smješkala. Nisam je odmah shvatio, no uskoro mi je sve rekla. Ostao sam paraliziran. Sav moj petnaestogodišnji trud otišao je u dim. Jedino što je spasila iz laboratorija bila je moja štedna knjižica. Mislim da sam je odmah shvatio.

Sad putujemo po svijetu, s puno novca preostalog od bordela i uštedevine, a on još kapa na naš račun. Dobro da mi je ostala ona tvornica, na koju sam bio potpuno zaboravio, u kojoj se proizvode Hilde II i III, jednostavne kućne pomoćnice...

Zoran Petrović – Ivan Nešić: AH, TI LOPOVI

Noć je bila vedra, hladna i tiha. Smrznuta šuma sjala je kao posuta biserom i dragim kamenjem. Poljane i putevi pružali su se unedogled pokriveni svetlucavim snegom.

Dole, u senci velike, blistave planine, sakrivene u dubini oštrih i negostoljubivih litica ležale su raštrkane kućice. Treperava svetla lagano su zamirala, dok je selo tonulo u dubok san.

Plameni trag rasporio je nebo i nestao, poput udara groma. Nedra Zemlje otvoriše se da prime neočekivanog gosta.

*

Stranac se kretao polako, oprezno ispitujući teren. Zastajao je na trenutke, činilo se kao da punim plućima udiše oštar planinski vazduh. Nosio je srebrni skafandar, sa prozirnim vizirom, o pojasu su mu visili instrumenti. Bio je nadomak prvoj kući. Teški olovnosivi oblaci zakloniše Mesec i neznančevo lice ostade u tami.

Trošnim drvenim stepenicama popeo se do ulaza u kuću. Odlučni trenutak se bližio. Prvi put će razumnom biću s drugog planeta uputiti znakove mira i prijateljstva. Povukao je kratko polugu nadole i vrata zaškripaše. Oprezno je kročio unutra. Bio je potpun mrak. Rukom je potražio svetiljku, okačenu za opasač, ali nije dospeo da je zapali.

Udarac je bio neočekivan i vrlo efikasan. Ogromna motka pogodila je skafander tačno po sredini, razlegao se prasak, kao pucanj iz velikokalibarske puške.

— Aha, lopove! Najzad si dolijao! — čovek je izlazio iz zasede, čvrsto stežući svoje oružje u rukama. — Nećeš ti više krasti od poštenih ljudi.

Skinup je petrolejsku lampu sa zida i upalio je. Škiljava svetlost osvetli »čoveka« na podu. Bio je na izdisaju. Veštačka atmosfera iz njegovog skafandra nepovratno je oticala.

— Ali... pa ti nisi... — Čovek je zabezeknuto buljio u priliku koja se grčila na podu. — Ko si, do vraga, ti?

Niko mu ne odgovori.

Seljaka obuze strah. Bio je siguran da je napokon uhvatio lopova, ali sada se najednom pojavio ovaj...

— Gospode, pa on umire...

Zagledao ga je bolje. Nikada ga ranije nije video. I to čudno odelo...

Spasonosna ideja isplivala mu je negde iz podsvesti. Uzeo je lopatu iz ostave. Još jednom je udario stvorenje na podu, a zatim ga odvukao iza kuće, u dvorište. Posao je završio pre zore.

Ujutro, gomila pospanih i radoznalih seljaka sakupila se oko blistave metalne kugle što je lebdela stotinak metara iza Bartwartove staje. I niko od njih nije ni slutio šta bi to moglo biti...

Boris Višnovec: LET

Za cijelog leta svemirskog broda nije se dogodilo ništa posebno. Posada je obavljala rutinske zadatake u skladu s rasporedom rada po

točno određenoj satnici. Romantično razdoblje leta prema zvijezdama, kad se svaku posadu slavilo kao heroje, bilo je već dio povijesti — legenda koja je poslije višestoljetnog osvajanja svemira predstavljala protutežu istinskim događajima za vrijeme pothvata. Smjelost prvih svemiraca zamijenilo je tehničko savršenstvo svladavanja operacija. Preciznost i vladanje svim pojedinostima poslije obavljenih programa osjećalo se u svakom djeliću kabine. Ta je dorađenost izazivala osjećaj nepomičnosti. Osjećaj mirovanja, osjećaj da odavde ne možeš nikamo pobjeći bio je u stalnoj suprotnosti sa činjenicom da se kabina u tom trenu kretala nevjerojatnom brzinom.

U kabini je bio zapovjednik broda. Njegovo ime, pogled, čak i kretnje, sve što je predstavljalo njegov lik, bio je u skladu sa ciljem kojemu je podredio svaki posao: Teo, plećat i gibak, gola lica i oštrih očiju kojima nije mogao izbjeći ni jedan pokret, nijedan otkucaj na monitoru. Dobro je poznavao svoj zadatak i ritam rada u motorima koji su tjerali brod. Program, motori, zadatak i unutrašnji ritam zapovjedniku bili su spojeni u zajedničko vibriranje. Drugi član posade, vitki i visoki Borg bio je dodijeljen ekspediciji kao znanstvenik. Blagost u njegovim očima bila je bezizražajna i ni izbliza nije odražavala ono što bi očekivao onaj tko bi mu se upiljio u pogled. Cijele je vrijeme bio zadubljen u razrješavanje teoretskih pretpostavki i usklađivao ih s već poznatim činjenicama. I treći član posade, Vasilij, koji je održavao vezu sa Zemljom. Povremeno mu se činilo da je sve prividno. I on sam. Ime tu ne znači ništa. I on je samo pretpostavka među kompliciranim tehničkim operacijama. Kad ne bi radio potpuno sabrano, unutrašnjost kabine bi se nekako udaljavala, zamaglila. I već bi ga trgnuo glas zapovjednika ili kucanje u slušalicama i on bi se opet zagledao u otkucavanje brojaka.

Bilo su to naučeni pokreti, gotovo mehanički a Vasilij ih je usvojio za dugotrajne vježbe na Zemlji. Odgovor na pitanje kako obavlja svoj zadatak bio je uvijek nedvosmislen. Uspješnost rada, uspješnost obavljanja zadataka, u svakom trenu može posredovati kompjutor. I ta uspješnost može biti stopostotna. I ta ga je uspješnost već ranije dovela među izabranike i omogućila mu pogled u zvijezde. Pogled u zvijezde je nagrada za sve čega se odrekao u životu.

Trenutak u kojem je doznao da je uključen u posadu izbrisao se u daljini. U daljini vremena koje među zvijezdama ima posve drugačije značenje. Ono predstavlja nepobitnu sigurnost i ne gubi se kao na Zemlji. Vrijeme je samo jedna od konstanti leta koju se može pratiti na monitoru u treperenju krivulja. Ono je sasvim realna stavka i zato je i nekakav dobitak za posadu. I naporne pripreme, čekanje na start, udaljavanje od Zemlje i pogled na kontinente iz visine, sve je to izbrisano u daljini. Pogled na Zemlju iz visine bio je tada ostvarenje njegovih snova. Snova svih ljudi. Najbolja posada koja je izabrana

poslije napornih testova. Za ispunjenje teškog zadatka. Izabranici koji utiru put budućim generacijama. Let prema zvijezdama. I snovi pjesnika. A on, Vasilij, postao je nosilac tog veličanstvenog zadatka. I sam let se odvija kao snovi! Kao misao koja se izvija iz čovjeka. Prijelaz u tišinu međuzvjezdanog prostora, prijelaz u beskonačnost. A na ekranu se pojavljuju zviježđa, otkrivaju se vječne nepoznanice. Pred njim se otkrivaju odgovori koje mora poslati na Zemlju. Zemlja. Blijedi trag u prošlosti. Ta misao o Zemlji. Zavijena u zaborav. Kljuca u muku međuzvjezdanih putova.

— Što se ovog trena zbiva na Zemlji? — obrati se Borgu koji začuđeno podigne pogled, a zatim se odsutno opet zadubi u proračune.

— Krenuli smo na put do otkrijemo prazninu svemira — odvratio je umjesto Borga zapovjednik broda.

— Praznina je u nama samima, ne u svemiru — zagunđao je Vasilij i zabuljio se u monitor.

— Naš zadatak nije da razmišljamo o tome.

— Znam, znam. To pitanje nije uneseno u kodeks tehničkih parametara — podrugljivo je rekao Vasilij.

— Što bi ti, zapravo, htio? — ukočeno ga je pogledao zapovjednik. Njegov je pogled bio suzdržan i ispitujući.

Veza sa Zemljom. Uspostavljena. Signalno kucanje. Znak da netko bdi u kontrolnom tornju. Dan ili noć. Kakvi su u stvari Zemljani? Kakve je brazde urezalo vrijeme u njihove crte, u crte svih onih koje je poznavao. Mnogo se toga promijenilo na Zemlji. On sam je ostao isti kao onda kad se brod otkinuo od Zemlje. Godine. Desetljeća. I stoljeća. Sve to nema značenja u dubinama svemira. Poslao je rutinsku poruku i signal je utihnuo. Jedini način sporazumijevanja koji je još preostao. I jedini trag Zemlje. Udaljena. Izgubljena. Romantične riječi svih onih koji su zamišljali svemir drugačijim nego što jest u stvarnosti, namamile su ga na taj put. Naivni pogledi prvih istraživača koji su znali samo za svoje izmišljene predodžbe. Veličina. Pobjeda nad samim sobom. Snovi čovjeka. Mjeseci neopisivih muka prilikom vježbe, Mjeseci kad je mislio da se približio idealnom svemircu. Idealnom, izraženom u postocima uspješnosti koju izračunava kompjuter.

Vasilij je laganom kretnjom prešao preko čela. Lagani dodir koji treba da ublaži neku unutrašnju bol, pritisak na sljepoočice koji se opet pojavio. Bol. Primio ju je kao ugodu. Kao jedinu promjenu koja je kao neki trag nekadašnjeg života. Zatvorio se u sebe. I čekao da bol popusti. I istodobno čekao neki odgovor koji ne bi znao potanje odrediti.

— Predstavljamo najbolji dio čovječanstva — javio se kao neka jeka zapovjednik broda. — Samo smo mi prošli kroz sve testove.

— Fućka mi se za to. To su samo fraze — odsutno je odvratio Vasilij. — Fraze ništa ne objašnjavaju. Ni na Zemlji. Ni u svemiru.

— Što bi, zapravo, ti htio? Da se vratimo natrag? Da ne izvršimo zadatak? — Ghjs zapovjednika postao je ispitivački i tvrd.

— Svejedno mi je. Pitanje i odgovor. Kakav je uistinu čovjek? To je zapisano u nama samima.

— Zašto si se prijavio?! Ovdje nema dileme! Samo je jedan odgovor: cilj! I taj je, nema sumnje, jasan!

— Nitko ne može čovjeka pretvoriti u stroj!

Odgovor je, možda, ostao na Zemlji. Da, na Zemlji. Samo, Zemlja više nije onakva kakva je bila kad su krenuli na put, razmišljao je Vasilij. Uspomena je ta bol koja se pojavljuje i pritišće sljepoočice. Neka toplina — i osjećaj kao da ćeš se raspasti, kao da se u kabini pokvario uređaj za dovod zraka. Uređaji su savršeni. I strojevi su savršeni. I podaci su točni. Riječi kao što su besmrtnost, veličina, pobjeda, otpremile su ga na to putovanje. Nestao je nemir, polet, gotovo grozničava opsjednutost da bude. Bilo je to grozničavo čuvstvo koje prožima dijete koje zaneseno juri za loptom i svim je svojim bićem zarobljeno pulsiranjem nemira. I taj se nemir poistovećuje sa životom. A s njim se može poistovetiti on sam. Jedna vožnja automobilom. Prema šumi. Obala i valovi. Uljuljao se u ritam valova. Miran. Kao beskrajnost. Zajedno su buljili u valove. Kakve su bile njezine crte? Ostao je samo izraz u očima. Blagim i dubokim. I tamo je svemir. Da. U očima. Cijeli svijet. I zvijezde. Val koji se dodiruje dlana. Ljepota. Zemlja. Osjećaj koji nije znao izreći. Osjećaj da je opet s njom. »Zašto moraš na taj put?« — pitala ga je. »Drugačiji si nego ostali.« »I ti si drugačija«, odvratio joj je kao jeka. Tada nije znao za ove sumnje koje su sama bol, bol koja obavija predmete u kabini lakom sumaglicom tako da se oni izobličuju. Tada je shvatio, u tom trenu, da joj je zaista bilo žao što on odlazi. To je prepoznao u zamuklom odjeku izbrisanog pogleda. Trag koji vodi na matični planet. Čovjek si kad znaš vidjeti trag pogleda. Samo puta natrag nema više. Ostala je bol koja se vraća kao dragocjeni posjetilac.

Zapovjednik je tupo gledao Vasilija. Krut. Suzdržan. Načas otrgnut od osluškivanja ritma iz unutrašnjosti strojeva. Poistovećuje se s radom strojeva. I Borg, zadubljen u razrješavanje tehničkih pretpostavki. Prije nekoliko stoljeća ili prije nekoliko trenutaka. Na Zemlji je ostalo nešto dragocjeno. Nešto što se ne da izmjeriti. Nešto što je on sam. Vasilij je znao da bi sada donio drugačiju odluku kad bi opet morao na put. I ta misao i ta svijest da je i na Zemlji sve drugačije, da tamo ne bi više našao nikoga, to je bol koja se vraća kao najdraži gost.

Teo i Borg odmakli su se od njega. Stali su pokraj kompjutera i satim davali robotu podatke. Robot je bio ključna veza između

Čovjeka i stroja i pomoćnih zapovjednika pri donošenju značajnih odluka. Vasilij ih vidi kroz neku prizmu koja se polako spljoštila i sredila tako da je jasno razlikovao predmete u kabini pa se upuljio u signal na monitoru. Signal sa Zemlje... Zemlja... Otvoreno... Vjetar... Ljudi... Zrak... Večer... Val... U sebi ponavlja te riječi. Pogled.

— Ispunit ćemo svoj zadatak — obrati mu se prijazno zapovjednik broda. Iza njega stoji Borg bez izraza na licu i napet.

*

Zapovjednik Teo je poslije operacije zapisao u brodski dnevnik: »Izvršili operaciju nad članom posade Vasilijem. Kompjuterska dijagnoza potvrđena robotskom metodom. Brisati uspomenu. Izvršiti zahvat u koru mozga. Kortikalna amnezija područja spomenutih u kompjuterskom izvještaju.«

Zatim je zapovjednik upisao u dnevnik parametre leta i položaj broda, te dodao:

»Let teče prema planu. Izvršit ćemo zadatak!«

(Izvorni naslov: POLET — Sa slovenskog: K. Poljak)

Vera Santo: OSVAJAČI

Ulice su sablasno tihe i ja potpuno sam koračam pločnicima vlažnim od kiše. Jak nalet toplog vjetra zalepršа rubovima kabanice. Ipak, ne želim potražiti zaklon. Čekam...

*

Žene se prava opasnost za red i mir, kažem vam. Nikada nisam mario za žensko čeljade koje bi tumaralo po kući dok ja radim. Nisam neskroman ako kažem da sam jedan od boljih među onima koji razrađuju lokalne antropološke teorije. Hildi, mojoj sestri, to izgleda ne znači mnogo. Ona se uporno pravi da ne zna da ne volim gužvu. Ne, ona ne dovodi nikakvo društvo, ako ste to pomislili. Ali je dovoljna ona sama, pa da imate gužvu u kući kakva se jedva može zamisliti.

— Uhu, Marvine — potresao je njezin glas kuću toga jutra. — Vidi što sam ti donijela. Kakva bogovska rasprodaja — dahtala je.

Paketi su bili razbacani po mojoj radnoj sobi u prizemlju. Jedan ih rob na Hildin nestrpljiv pokret počeo otvarati.

— Budilica, ona stara sigurno već jedva radi, divan ružičasti kimono, lukovice tulipana. I sve tako jeftino. U robnim kućama

»Harris«. — Hilda je sva gorjela od uzbuđenja. — Bio je i gradonačelnik, znaš. Rekao je da se u životu nije tako zabavljao. Prvo je kupio ružičasti kimono i lukovice tulipana, a onda su, naravno, svi navalili da to isto kupe. Ali ja sam ih ipak uspjela nabaviti za tebe.

— Hilda, zaboga... — pokušah protestirati.

Što da vam kažem, mrzim ružičastu boju, a osim toga, gdje mi je vrt da posadim lukovice?

— Šuti, šuti — nije ona htjela ni čuti. — Znaš dobro da se nema tko brinuti za tebe. Da nema mene paučina bi te prekrila. Harrisove rasprodaje događaj su sezone. A ti, ti ne dižeš glavu stih dosadnih knjiga.

Tako sam bio potučen već u početku. Uostalom, Hilda je već i ranije znala ovako upadati s paketima. Poklona se riješih na veliko veselje svoga roba.

Na žalost, situacija je ovaj put bila ozbiljnija. Stvar se ponovila i sutradan, a zatim svakog dana narednog tjedna Hilda je nešto dovlačila u kuću. Čvrsto je odlučila da iskoristi jedinstvenu priliku i obnovi moju radnu sobu. Najnoviji model videoseta prevršio je svaku mjeru.

— Ali, Hilda, dobro znaš da ne podnosim tu stvar. I koliko, zaboga, to stoji? — već sam gubio strpljenje.

— Dragi Marvine, uvijek sam govorila da će ti one kako-se-ono-zvaše teorije upropastiti živce. Uostalom, gdje ti živiš? Sve je ovo za bagatelu. Pa, rekla sam ti. Reklamne cijene u novootvorenim robnim kućama »Harris«. Da nema mene, jedini ti u ovom gradu ne bi ništa ušićario od ovih veličanstvenih rasprodaja.

Kuća je bila tih dana vrlo bučna. Činilo se da robne kuće »Harris« preseljavaju skladišta u moju radnu sobu. Nije bilo ni govora o nekom radu. Zato poslije dužeg vremena prošetah i kupih novine. Reklame za robne kuće »Harris« zauzimale su sav oglasni prostor. Novootvoreni lanac izgleda da se protezao po cijeloj zemlji. Prigodna sniženja najavljivana su gromoglasno. Čudno, ako se ne varam, ovo traje već petnaest dana. Malo predugo za uobičajene rasprodaje prilikom otvorenja. Teško isplativa stvar, svakako.

Zatim potpuno zaboravih na te rasprodaje. Trebalo je naknaditi izgubljeno vrijeme, pa se latih posla. Stare stvari preseljene su u sobicu u potkrovlju te se preselih i ja. Bez obzira na Hildu, moj stari otrcani naslonjač bio mi je sasvim dobar. Uostalom, mrzim promjene.

Sljedeća četiri dana radio sam grozničavo. U utorak spazili da nešto nije u redu. Bilo je već dva sata, a od ručka ni traga. Tada se sjetih da nisam ni doručkovao. Odlučih da siđem dolje i raščistim stvar. Ovi robovi potpuno su se razularili. Kuhinja je bila prazna, dnevna soba također. Rob je nepomično ležao u svome krevetu. Na

komodi je stajala Hildina novokupljena budilica. Jutros je očito zvonila uzalud. Bilo je još jedva čujno kucalo. Možda se još nekako moglo pomoći. Potražio sam broj Hitne pomoći. Telefon je desetak, minuta uzalud zvonio na drugom kraju žice. Zaključih da je najpametnije da telefoniram Hildi. Ona zacijelo zna nekog liječnika. Uzalud. Čudno, obično je u ovo vrijeme kod kuće. Uznemiren iziđoh na ulicu. Restorani zavoreni, limeni kapci na radnjama spušteni. Bila bi to zacijelo normalna situacija za dva sata poslije pola noći, ali ne i za dva sata poslije podne. Najznačajniji objekt u mojoj blizini bio je hotel »Bertram«. Krenuo sam prema njemu. Ondje je obično u ovo vrijeme mnogo ljudi, možda nađem nekoga tko će mi objasniti što se to događa. Međutim, u predvorju su još upaljene svjetiljke, a portir je ležao oslonjen na pult. I nigdje nikoga. Bilo je kao da sam cijelom prokletom gradu jedini ja na nogama. Opet sam pokušao telefonirati. Bez uspjeha. Morao sam razmisliti. Ništa mi nije padalo na pamet, osim da sam strašno gladan. Od sinoć nisam ništa okusid. Poslužio sam se u hotelskoj kuhinji i odmah se osjetih mnogo bolje.

U hotelu sam se sasvim ugodno osjećao, ali je bilo bolje da ne odugovlačim. Trebalo je vidjeti što se desilo. Ponovo sam se našao na ulici. Dugo sam šetao kroz gluhu tišinu grada osjećajući kako me sve više obuzima strah. Ne znam ni sam kako se odjednom nađoh pred jednom od robnih kuća »Harris«. Pogledah u ostakljeno prizemlje. Police su zjapile prazne. Sve je izgledalo napušteno.

Strašna misao padne mi na pamet. Više ni sam ne znam kako sam proveo naredna dva sata. Trčao sam, upadao u stanove, razvaljivao vrata. I svuda isto. Mlitava, nepokretna tijela s jedva primjetnim znacima života. I svuda Harris, Harris. Tosteri, video-ekrani, budilice, četkice za zube. Obuzet bijesom počeh da ih razbijam. Uzalud, naravno. Oni su već obavili svoj posao. Možda sam morao već prije otkriti što skrivaju. Ali ne, ovi mentalni paralizatori bili su mnogo manji nego naši, mnogo manji. Usavršeni modeli, naravno. Ako se ne varam signali su aktivirani noćas. Uzevši u obzir marginu sigurnosti, ovdje su večeras. I nikoga neće biti da im se suprotstavi. Osim mene i još nekoliko čudaka koji ne vole pučke zabave.

Uvijek sam govorio da ne treba vjerovati ženama. Eto, one su najviše krive što se održalo ovoliko lokalnog folklora, pa i te rasprodaje. Ne, nemojte misliti da sam kivan na rasprodaje što su se ONI njima poslužili. Samo su tražili najpogodnije sredstvo, a u datom trenutku to su bile ove pomodne gluposti, rasprodaje. Da nije bilo toga, pronašli bi nekakvo drugo, pogodnije sredstvo. Zapravo, stvar je u nama. Uvijek sam govorio da se treba držati što dalje od domorodaca i njihovih običaja. Inače, suviše se uljuljkujemo u lažnu sigurnost. Čini nam se da smo ovdje oduvijek. Zaboravljamo da onako kako smo došli mi dolaze i drugi.

*

Kišica je počela padati. Uvukoh rep i čvrsto ga omotah ispod ogrtača. Tko zna kako izgledaju ONI? Nadam se da nemaju repa. Koliko li je samo glava palo dok naši robovi nisu naučili da ne staju na njega.

Čekam.

Miha Remec: POZIV IZ NIŠTAVILA

Veliki mislilac i izumitelj Ikuar Zeti bezizražajno i ukočeno gleda kroz kristalaste stijenke saćastog modula Društva za izvanplanetarne kontakte. Koža na licu mu je glatka, bez bora i borica, kosa crna i gusta, iako je Ikuar već sto sedamdeset i sedam godina biološki mrtav. Samo ciklički ponavljane životvorne infuzije čuvaju staničje njegova tijela u nepromijenjenom stanju tridesetogodišnjaka.

On gleda van na modularno stanište koje se širi uz obalu oceana i čeka životvornu infuziju i redovit izvještaj o prijemu radijacija iz podsvemira. Na ovo posljednje čeka s posebnim uzbuđenjem.

Cijelog se života Ikuar Zeti bavio uspostavljanjem veza s inteligentnim bićima u svemiru. A kako su već stoljećima prijemnici i odašiljači na planetu uzalud tražili trag nekoj razumnoj vijesti i uzalud slali pozive u svemirske širine, kako su na svim valovima pretražili sve svjetove i susvjetove bez odgovora, Ikuar je obrnuto traženje naglavce: ako nema odraza razuma u ovom prostoru i vremenu, valja oslušnuti podsvijet, podsvemir. Godine i godine utrošio je s vjernim suradnicima na projektiranje i izradu subradijalne primopredajne naprave kojom se moglo slušati emisije iz same jezgre materije. Posebni pretvarači su krajnje sitne subfrekvencije usporili na opažljive, a zatim su dekodiranjem nastojali u tim frekvencijama otkriti trag razumnoj emisiji.

Sada su istraživali jezgru za jezgrom i Ikuar Zeti čeka da bar u podsvemiru uhvate vijest o razumnim bićima.

Za njega je to osnovni problem: jer ako ni ovdje ne bude odziva, tada je čovječanstvo samo, a te se spoznaje veliki mislilac boji. Usamljeni bi ljudski razum tada bio greška u prirodi, potpuni besmisao i anomalija. Zatim je dalje zaključivao: anomalna je ljudska svijest, možda, bolesno stanje prirode, zarazna klica koju će svemirski organizam uništiti prilikom urušavanja Sunčana sustava, osim ako

čovjek — prije kolapsa — ne prijeđe na druge sunčane sustave i tako zarazi cijeli kozmos. A u to Ikuar ne želi vjerovati; odviše bi mučna bila spoznaja da je čovječji razum samo virus u predivnom svemirskom organizmu.

Zato Ikuar Zeti čeka s mnogo nade svaku vijest o dodiru s podsvemirom. To ga još jedino oživljava: inače je misaono umoran, željan odmora i malo tužan.

U modulu zaori pozivni znak i na zidu se osvijetli dubinska slika na komunikatoru. Agar Beti, rukovodilac subradijalnog prijema, jedva je susprezao uzbuđenje.

— Ikuare, uhvatili smo!

— Zaista? — skoči Ikuar a stabilizator srčanih otkucaja jedva spriječi pucanje srca. — Što ste uhvatili?

— Signale inteligentnih bića. Nema sumnje. Sada ih dekodiramo.

— Požurite, Agare — poruči veliki mislilac. — Svaka naša sekunda može kod njih biti stoljeće ili tisućljeće.

— Trudimo se.

— Čim dekodirate, pošaljite mi tu emisiju. Ako bude potreban odgovor, dat ću ga osobno.

— U redu, Ikuare. Radujem se što smo uspjeli.

— Ali, imali smo malo sreće i pri izboru jezgre. Na posao, Agare!

Agar se duboko pokloni velikom misliocu i nestane s ekrana komunikatora. Samo besprijekorno funkcioniranje stabilizatora sprečava da se Ikuaru ne uznemiri previše srce i da mu ga uzbuđenje ne uguši..

Što će doznati? Hoće li uopće moći dekodirati signale iz podsvemira, ako je taj svemir potpuno obrnut prostor? I tko su ti koji se javljaju? Dokle dopire njihov razum? Ikuaru Zetiju se nameće pitanje za pitanjem. U to se komunikator opet rasvijetli i javi se Agar Beti:

— Išlo je brže nego smo se nadali. Njihovi su signali nevjerojatno blizu našem logičkom rasuđivanju.

— Pošalji mi dekodiranu poruku — Ikuar nije mogao sakriti nestrpljenje.

— Evo je!

Na komunikatoru se približi dekodirana poruka i Ikuar ju je čitao:

ZOVU LJUDI S PLANETA ZEMLJA — VEĆ STOLJEĆIMA ŠALJEMO POZIV U PROSTOR I NE DOBIVAMO ODZIV — NAŠ SUNČANI SUSTAV PRIBLIŽAVA SE NEIZBJEŽNOM KOLAPSU — BIT ĆEMO UNIŠTENI A DA NE ZNAMO POSTOJI LI JOŠ NEGDJE RAZUM — AKO SMO SAMI, BESMISLICA SMO, KOZMIČKA GREŠKA — ZATO ZOVEMO SURAZUMNA BİCA MA GDJE SE NALAZILA — POŠALJITE MAKAR I NAJMANJI ZNAK DA POSTOJITE — ZOVU LJUDI S PLANETA ZEMLJA

Veliki mislilac i izumitelj Ikuar Zeti bez oklijevanja se poveže s Agarom:

— Agare, kodirajte i odmah pošaljite obrnutim smjerom: LJUDI S PLANETA ZEMLJA: — POZDRAVLJAJU VAS RAZUMNA BlCA S PLANETA ORGA U NADSVEMIRU — AKO VAŠ SUNČANI SISTEM I KREĆE PREMA KOLAPSU NISTE KOZMIČKA GREŠKA — IMATE SMISAO — I DALI STE SMISAO I NAMA KOJI SMO SE NAŠLI PRED ISTIM PITANJEM

— Kodirano je!

— Neka se zabilježi u središnjem arhivu planeta Orga za sva vremena da smo uhvatili poziv razuma iz drugog prostora i vremena što znači da je svijest univerzalna pojava materije.

— Bit će ubilježeno. Još koja poruka?

— Nemam više poruka. Nadajmo se da će nas odgovor stići do njih prije urušavanja njihova Sunčanog sustava. Pozovi me ako uhvatite odgovor.

Ikuar Zeti isključi komunikator i prestane razmišljati. Posljednje mu je pitanje bilo razjašnjeno i više nema ništa što bi još htio i mogao doznati o biti bića. I zato utone u blaženost nemišljenja.

Nije znao koliko je trajalo do trena kad ga je Agar opet pozvao.

— Jeste li dobili odgovor sa Zemlje? — upita veliki mislilac.

— Nismo, Ikuare.

— Zašto me onda uznemiravaš?

— Uhvatili smo i dekodirali nešto drugo: nesumnjive subradijalne valove rasprsnuća.

— To znači kolaps njihova Sunčanog sustava — sa žaljenjem utvrdi Ikuar.

Da. Njihovo se sunce urušilo u bijelog patuljka i uništilo planetarni sustav.

— I tako Zemljani nisu doznali da nisu sami...

— Nisu imah tu sreću. Preveliki je ponor između našeg i njihovog vremena.

— Završite pokus, Agare.

— U redu. Usput, Ikuare, šaljemo ti homobota da ti da životvornu infuziju. Tvoj sto sedamdeset i sedmi ciklus završava.

— Zadržite homobota. Odbijam infuziju — odlučno reče Ikuar.

Veliki mislilac i izumitelj Ikuar Zeti sada je potpuno sam u modulu. Čekajući konačni počinak mirno gleda kristalastu podstavu svog nepomičnog tijela: gleda kako po neupotrebljivom tkivu kruži njegova krv i tjelesna tekućina i kako se na sklopnoj ploči pojavljuje alarmno titranje koje signalizira da životni ciklus istječe. Pomakne oči i pogleda kroz kristalasti svod modula, na unutar okrenutu ljubičastu površinu oceana i na stožac vatreno užarenog neba nad njim. Naposljetku se s mirom u sebi zagleda u crnu rupu sunca nad

planetom Orga.

(Izvorni naslov: KLIC IZ NIČA — Sa slovenskog: K. Poljak)

Atila Pein: STOLICA

— Halo!... Jeste li vi? Znate što bi mi bilo potrebno? Stolica. Da! STOLICA! Pitate što je to? Nešto prikladno za sjedenje, predmet na koji se može spustiti stražnjica, iz drveta ili nekog drugog materijala... Kako da nema? Pa, rekli ste da ćete mi ispuniti svaku želju. Da! Ma, već sam pritisnuo ono anti-ge dugme, ali, shvatite, naučen sam na stolicu a ne na gravitaciju. Da pričekam...? Pogledat će u muzeju? Pa dobro.

Naravno, ni tamo je nisu našli. Ni u etnografskom ni u arheološkom. To je gotovo nemoguće. Zar u 22. stoljeću nigdje ne postoji jedna glupa stolica? Već sam više od mjesec dana bez stolice. Kako se može tako odnositi prema putniku koji je stigao iz prošlosti? Ne mora biti nova, može i istrošena, samo da mi je nešto ispod stražnjice. Ali oni nemaju nikakve. Ni nove, ni stare. Ni s naslonom, ni bez naslona. Čak nemaju ni tričavu šamlicu! Ne znam zašto se lijepo ne vratim u ona moja stara vremena, kad su se stolice birale po tome kakva im je umjetnička izvedba... Uvijek sam bio tvrdoglav, ni sada se neću predati tako lako.

Pribavio sam iz muzeja pilu (na sreću, bilo ih je) i počeo njome rezati drvo pred kućom. Na to se pojavio neki tip nalik na policajca (ovakvih ima poprilično!) i upitao me zašto režem drvo jer, valjda, znam koliko ih je malo. Osim toga to je i zabranjeno. Drveće je pod specijalnom zaštitom.

Rekao sam mu da mi je potrebna stolica. Na to me upitao što će mi stolica (pravo je čudo što je uopće znao što je to). Imam, reče, AG-dugme.

Objasnio sam mu da sam došao iz prošlosti, te sam naučen na stolicu a ne na lebdjenje u zraku. Osim toga zrak nema naslona, pa se čovjek ne može lijepo zavaliti. Također nisam, rekoh mu, ni indijski fakir da bih tako levitirao.

— A što je to stolica? — upita naivno.

Odvratio sam mu na takav način da se odmah trgao iz svoje letargije. Na kraju zatražio je savjet od svog nadređenog.

Odgovoreno mu je da mogu sasjeći drvo.

I, eto, sada sjedim u stolici što sam je sam istesao. Sjedim i razmišljam kako je lijep život u ovoj budućnosti: sve rade strojevi, automatizacija je potpuna i sve drugo... Samo, samo bi mi u sobi bio potreban još ormar, ogledalo s drvenim izrezbarenim okvirom, krevet, stol i još nekoliko, stolica za goste (neka nesretnici vide kako je sjediti na stolici), pa polica za knjige, drveni parket...

Na žalost, toliko drveta nema na cijeloj Zemlji.

(Izvorni naslov: A szék — S mađarskog: Zlatko Glik)

Živko Prodanović: LINIJA PROGRESA

Svemirci su se predstavili kao izuzetno lijepa ljudska bića! Njihov pravi izgled ostao je ljudima nepoznat. Ljudski su oblik, sami su tako kazali, izabrali radi drage im bliskosti s tom vrstom. Visoki, pravilno oblikovana lica, nasmiješeni, puni blagosti i razumijevanja, osvojili su izuzetno brzo nepodijeljene simpatije ljudi.

Teško je bilo odrediti im starost. Djelovali su vrlo mladoliko, istovetno, gotovo kao vršnjaci. Ljudi nisu vidjeli nijednog svemirca na kojem bi se očitovao neki prepoznatljivi znak starenja.

Stigli su u svojim neshvatljivo pokretljivim i brzim svemirskim brodovima. Istini za volju, ti se divno izvajani brodovi nisu nikada spustili na samu površinu Zemlje. Ipak, ljude je svaki put iznova oduševljavao prelazak svemiraca s brodova na tlo. Za to su se koristile svijetleće kugle koje su blještale u najljepšim duginim bojama, a dok su se spuštale, čuo se tihi zvuk, harmoničan niz ugodnih tonova.

Gotovo se nemoguće činilo da bi ikakva opasnost ili prijetnja mogla stići u tako privlačnom obliku.

Prijateljski kontakt svemiraca s ljudima sklopljen je bez ikakvih poteškoća.

Pažljivo su slušali sva pitanja Zemljana i odgovarali na njih.

Stigli su s planeta galaksije magline M-61 (po zemaljskim odrednicama). Matični planet Tarhaon spominjali su s neskrivenim poštovanjem i ljubavi, ne zaboravljajući spomenuti da ih planet Zemlja neodoljivo podsjeća na njega.

Bilo je odmah jasno da su daleko nadmašivali zemaljsku tehnologiju. Međutim, nikada nisu pokazali ni najmanji trag oholosti ili izrazili osjećaj superiornosti.

Vrlo brzo su upoznali život na Zemlji. Sve ih je zanimalo: običaji

raznih naroda, politička rascjepkanost planeta, tehnološki stupanj razvijenosti, ljudska narav i osjećaji koji se izražavaju u toliko nijansi i često sasvim opičnim polovima ponašanja i djelovanja, a posebno zanimanje pokazali su za različite prirodoslovne discipline.

Odlučno su odbili da Zemljanima prenose svoja znanja. To ljudima nije bilo drago, ali ništa nisu mogli promijeniti i morali su se pomiriti s. objašnjenjem da pravilo, od kojeg se ne odstupa, vrijedi u svim dijelovima svemira; to je Zakon broj jedan: »svaka vrsta, svaka civilizacija, mora proći sama svoj razvojni put i nitko se ne smije miješati u to«.

Ipak su pomagali. Na svoj način, koji se ubrzo pokazao izvanredno djelotvornim. U svemu što je bilo na razini postojećih znanja tražili su i nalazili mogućnosti za pomoć, suradnju. Mnogim su znanstvenicima ukazivali na pogrešan način razmišljanja, postali su rado viđeni gosti u laboratorijima i znanstvenim institucijama. Ohrabrenja, sugestije, pažljivo odabrana pitanja u razgovoru sa zemaljskim znanstvenicima, razgovori i rasprave koje se nisu kosile sa »zakonom broj jedan« donosili su ljudima neslućene koristi za razvoj. »Zakon« nije bio kršen, jer su konačne zaključke, sudove i odluke donosili ljudi sami, a Tarhaonci su se vedro smiješili i ljude dalje upućivali dobrim stazama napretka.

Iza njihovih leđa, diskretno i proračunato, političari i vođe država počeli su razmišljati kako bi što više Tarhaonaca privukli na svoju stranu. O svemiru nismo doznali previše novog, ali je njihova prisutnost i te kako dobro došla, dapače, izuzetno je korisna, pa valja očekivati da će se uskoro snaga i moć pojedine države mjeriti brojem Tarhaonaca. Ako oni već ne žele ništa ili vrlo malo pričati o svojim planetima, to ne znači da treba odbiti njihovu suradnju. Rezultati su vrlo opipljivi.

Na žalost, to je bilo neizvedivo. Tarhaonci su bili nepotkupljivi. Njih nisu zanimali novac, slava, laskanje, odlikovanja, nagrade u materijalnim dobrima, položaji, titule.

Zapravo, ljudi ih nikako nisu mogli shvatiti. Uz svu njihovu prijateljsku pomoć i očito dobronamjernu i nekoristoljubivu suradnju, ljudi nisu uspijevali pronaći pravi razlog njihovog boravka na Zemlji.

Da su se javile sumnje, i to najgore vrste, bolje je i ne spominjati. Nije jednom pala pomisao da oni proučavaju ljude i Zemlju radi osvajanja, ali činjenica da su to mogli već odavno učiniti i to bez ikakvih većih napora, rušila je tu pretpostavku. Na svu sreću, ništa se nije dogodilo što bi bacilo i tračak sumnje u njihove poštene namjere, a to što Zemljani nisu uspijevali dokučiti njihove prave razloge nije ni bilo važno. Otprilike kao što žedan čovjek pijući vodu ne razmišlja o tome zašto i kako mu je ona dobra. Važno je samo ulaživanje žeđi. Tako su i Tarhaonci utažili ljudima žeđ spoznaje o tome da nisu sami

u svemiru, a isto im tako tažili žeđ za novim znanjima.

Svi su bili zadovoljni.

Linija progresa bila je u usponu.

Najzadovoljniji je bio Ongg-ther, ravnatelj instituta za genetska istraživanja u Tarhu, glavnom gradu Tarhaona. Kada je prije nekoliko godina dobio zadatak da riješi problem intelektualno zaostale djece bio je vrlo potišten. Ta djeca, njih nešto više od stotine nosili su u sebi genetsku grešku. Takva greška događala se rijetko, ovo je bio prvi slučaj nakon nekoliko generacija. Njihov intelekt zauvijek će ostati na razini sedmogodišnjeg tarhaonskog djeteta.

Nikako mu se nije svidjela ideja da tu djecu, kao što je bio običaj, eutanzira ili pošalje u doživotnu izolaciju u sanatorij za neizlječive na dalekom planetu izgnanika QU-weh.

Za svakoga mora postojati odgovarajuće mjesto u svemiru. Svatko, pa i najgluplji genetski promašaj, može pronaći nešto gdje se ostatak njegovih sposobnosti može iskazati u poštenom, korisnom i dobrom radu. Ali gdje?

Nakon pažljivih istraživanja našao je odgovor.

Intelektualno zaostala djeca nisu bila eutanizirana ili zatvorena u sanatorij.

Na Zemlji su bila korisna i sretna.

Milena Benini: ROBERT

Mislim da bi Bobiju trebalo izbrisati memoriju, striček. Je, on je naš kućni pomagač. Sasvim običan android. Joj, zaboravio sam vam reći, ja se zovem Ivo Horvat i stanujem u bloku 23. Ali stvar je u Bobiju. Tata ga je kupio mami za rođendan. On je zapravo programiran da čuva djecu. Bobi je izvrsna dadilja... to jest bio je, dok se nismo preselili. Zapravo, dok ja nisam krenuo u ovu drugu školu. Prije sam išao u kompjuteriziranu, ali ova sad je jaako stara, i koriste androide, a ne kompjutere. Joj, što mi imamo zgodne profesorice, to vam je čista fantazija! Pretpostavljam da su svi androidi takvi. Ali, mislim, to sad nije bitno. Stvar je u mojoj profesorici likovnog. Joj, nisam vam rekao, budući da je predviđen za dadilju, Robert ima programirane i osjećaje. Sad vam je već sve jasno, ne? Bobi se zatreskao u moju profu iz likovnog!

Konstantin Tezeus: JEDNA STRANICA ISTORIJE

T 401 001 Istorija razumnih bića na Zemlji
T 402 002 Uvod
T 402 003 Prvi život na Zemlji nastao je pre približno tri
T 402 004 milijarde godina. Bio je organski.
T 402 005 Prva razumna bića na Zemlji bila su organska bića
T 402 006 rase zvane »ljudi«. Pojavila su se pre oko tri
T 402 007 miliona godina.
T 402 008 Prvo neorgansko misleće biće na Zemlji načinili
T 402 009 su »ljudi« pre 1012 godina, godine 2057. nove ere.
T 402.010 Taj prvi pripadnik naše rase zvao se Kompjuter
T 402 011 Mark 1?.
T 402 012 Rasa »ljudi« izumrla je, pretežno svojom voljom.
T 402 013 Poslednji pripadnik rase »ljudi« umro je godine
T 402 014 2998. naše ere. Organskih mislećih bića više nema.
T 402 015 U ovoj knjizi opisan je, u 85 poglavlja, istorijat
T 402 016 razvoja mislećih bića na Zemlji.
T 403 017 Prvo poglavlje
T 403 018 Kompjuter Fark F imao je telesnu masu od 103.550
T 403 019 kilograma i 821 gram.
T 403 020 Tokom proteklih 1012 godina izgubljeni su svi te-
T 403 021 lesni delovi Kompjutera Mark F sem Čuvenog sto
T 403 022 prvog bloka memorije. Taj blok je sačuvan za-
T 403 023 hvaljujući čeličnom.

Ratko Aleksa: SUNCE SVJEŽEG LJETA

Urednik vijesti zagrebačkih »Novosti« upravo je zaključio prvo izdanje kada je teleks počeo otkucavati posve neobičan tekst. Bilo je to čudnije jer je u to doba sve mirno, novine su gotove, teleksi miruju, a

eto ovaj se tekst sada javlja i drugi, i treći put, i to s oznakom HITNO. Urednik vijesti zblenuto je čitao taj tekst ne opažajući čak ni oznake »stop«:

ZAGREB. Poštovani uredniče vijesti! Ovog trenutka nalazimo se iznad nebodera vašeg lista. Vi nas naravno ne možete vidjeti jer smo ovog puta nematerijalnog oblika, što dakako ne znači da ne bismo mogli odigrati nogometnu utakmicu s »Dinamom«. Sljedećih nekoliko rečenica primite u znak naših prijateljskih osjećaja, a onda ih, ako želite, bacite u koš.

Zacijelo vas zanima odakle dolazimo, i kakvi smo, kad smo, naravno, vidljivi. S malo mašte možete zapravo i sami odgovoriti. Godinama vas već navikavamo na »male zelene«, s Marsa, a sada vam nudimo i mogućnost više: mi smo — iza Sunca! Moglo bi se u neku ruku reći da smo sa Sunca, ali ćemo, da to bude bliže vašem načinu razmišljanja reći da nam je Sunce prijatelj koji uostalom i vama pomaže. Pogledajte poneki put u žarulju kad gori; u prvi mah od bljeska nećete vidjeti ništa, ali ćete onda zapaziti i grlo, pa onda i žice što vode do stropnog ovitka. I sad, ako smo iz takva okoliša, kakvi bi drugačije mogli biti no crveni, tanki poput pruća, izduženi, bolje reći, vitki,

U vašoj Enciklopediji stoji da je »nemoguće gledati dublje u Sunce«, kao i to da »uzrok visoke temperature korone Sunca nije sigurno ustanovljen a traži se u mehaničkom prijenosu energije iz fotosfere«. Na dobrom ste tragu, ili kako bi to rekla u igri naša, vjerujemo i vaša djeca — »toplo, toplo, vruće«. Našoj djeci uostalom možete zahvaliti što smo vas ljeta 81. posjetili u nekoliko navrata i to u jakom sastavu, kako bismo provjerili uznemirujuće signale što su stizali sa Zemlje. Djeca nas već odavna upozoravaju na mnoga zbivanja na Zemlji koja nije moguće otrpjeti; do naše djece dopirali su krici vaše djece u mnogo navrata. Za našu djecu, i nas same, to je bolno jer i mi potjećemo s Majke Zemlje. Mi smo vaša braća i sestre, spašena u posljednji trenutak s djelića Zemlje što je nepovratno nestao.

No, vratimo se Suncu — s jednim prijedlogom. Predlažemo vam naime da vam Sunce sja — cijele godine! Točnije, da vam sja jednako, recimo temperaturom svježeg ljeta, 25 do 28 stupnjeva, možda nešto niže, a za vikenda nešto više. Sad »na Zemlju pada manje od bilijuntog dijela Sunčeve energije«, veli vaša Enciklopedija, a nama nije nimalo teško da za koji djelić tu brojku povećamo. I bilo bi nam neobično drago ako bi vas to obradovalo.

Zamislite samo što bi to značilo! Prije svega, dvije žetve više, djeca bi prestala pobolijevati od tipično »zimskih« boljki, ne bi bilo problema s energijom s velikim snijegom, poplavama. Što je danas

otkucao vaš teleks? Temperature u nekim zemljama i minus 30, a negdje i plus 40! Zar ne bi izlaz bio u zlatnoj sredini? U svakom slučaju, zapamtite ovu zimu, jer, ako se složimo, bit će to i posljednja. I molimo vas, prestanite Sunce nazivati »žutim patuljkom«, kao što to posve uvredljivo stoji u vašoj Enciklopediti...

Tu je bio kraj teleksa.

Urednik vijesti stajao je skamenjen koji tren, a zatim je nazvao kolege u drugim redakcijama. Svi su primili isti tekst. Bile je to napetije jer se već hvatao mrak, a u Zagrebu nije bilo struje. (Taj nestanak naime nije bio najavljen.) Za sedmo, posljednje izdanje lista moralo se pripremiti i nešto više, neka nadopuna, nešto poput »u pozadini vijesti«. Jer, to je i bila VIJEST, svakako vijest sa prvu stranu. Ili sve baciti u koš kao nečiju neslanu šalu? Ah, kako je te sve moguće — znojio se urednik vijesti. — Bit će ipak najbolje da vidim što se može učiniti, da vidim što kaže Enciklopedija; što je sigurno, sigurno je.

Iz obilja podataka, uredniku je zapela za oko tvrdnja da je »Sunce najbliža i najbolje proučena zvijezda«. Svašta, pomisli. Zatim je, prisjetivši se križaljki, pročitao da je »u staroegipatskoj mitologiji Ra bog Sunca, stvoritelj bogova i ljudi. Simboli su mu sunčani disk i obelisk. U staroj državi njegov je kult postao državnim kultom, a faraon se smatra i naziva sinom boga Ra. U srednjoj i novoj državi počinju ga poistovjećivati s nekim lokalnim božanstvima, tako s Amonom (Amon-Ra). Grci ga poistovjećuju s Helijem pa grad On (Unu), gdje je bilo Raovo čuveno svetište, nazivaju Heliopolisom«. Urednik vijesti zatim je gotovo bijesno prekrižio tvrdnju da je »Sunce prosječna zvijezda«.

Osim klinki iz »Zagrebačke rubrike«, u redakciji nije više bilo nikoga s kim bi se urednik vijesti mogao posavjetovati, ili od koga bi mogao očekivati pomoć. Krajnjim naporom urednik vijesti prisjetio se da je njegov omiljeni pjesnik Branko Miljković napisao i pjesmu naslovljenu »Sunce«. Poslao j« jednu klinku iz »Zagrebačke rubrike« u obližnju knjižnicu i rezultat nije izostao:

»Ovo će se neizvesno kretanje završiti
sucnem. Osećam to pomeranje juga
u svome srcu. Majušno podne se ruga
u kamenu, varnica što će osvetliti
zvezdani sistem moga krvotoka.
A dotle sve što bude nek je zbog pesme. Druga
uteha nam ne treba. To trajanje se ruga
pretnji crnog i otrovnog nekog soka.
Ne, neće se otrovom to putovanje završiti.
Neki će svemir ponovo da nas stvori.

Makar slepog lica i mračnog srca reč pravu izgovori.
U kamenu spava malo sunce što će nas osvetliti.
Čuješ li zvezdani sistem moga krvotoka!
Ponavljam: neki će svemir ponovno da nas stvori
makar slepog lica i mračnog srca dok sunce ne progovori
nad pretnjom crnog i otrovnog nekog soka.«

Osuđen da sam opremi vijest i ono iza nje za sedmo, posljednje izdanje lista, urednik vijesti sjeo je aa stol razmišljajući. Možda ovaj prijedlog i nije loš. Za utjehu skijašima i djeci, snijega bi valjda i bile na visinama isnad dvije tisuće metara, kad ga i sad tamo ima i usred ljeta. Te dakako nije nevažno. A ta promjena, to predloženo »svježe ljeto« u toku cijele godine, to bi svakako izazvalo mnogobrojne promjene u ukupnom životu. Možda bi one bile tako značajne da bi značile i neku vrst evolucijskog skoka? Možda bismo brže napredovali na svim područjima osvajajući mnoge neistražene prostore, razgrtavši zapretane i složene odnose? Pokušali bismo se riješiti ratova, blokovskih podjela, pronaći lijek za mnoge neizlječive bolesti, saznati mnogo više o svojoj prošlosti, o budućnosti, spoznati tajne rađanja i smrti, sjediniti se, pisati riječ »čovjek« s velikim Č? Možda će ta vremenska mijena potaknuti naše brže saznavanje tajanstva stvaralaštva i genijalnosti, našu ljubav spram djece, spram prirode, spram te naše zelene, lijepe, Zemlje. I nije loše da se okrenemo sebi, da svi krenemo na kopanje, svi mi u toj našoj puntarskoj, slobodoljubivoj domovini koju bogovi očigledno vole.

Ako ste pomislili da se ništa od ovoga nije pojavilo u sutrašnjim novinama, dobro ste pomislili.

Ludi Maro

Daniel Keyes

Crazy Maro

Preveo *Zoran Milović*

Način na koji neki ljudi tragaju za antikvitetima i starim knjigama, njuškajući po antikvarnicama, prodavaonicama između starudija ili u pljesnivim prostorijama u kojima se održavaju aukcije beznačajnih jeftinih stvari koje su ljudi bacili u otpad — na isti takav način ja sam tragao za neobičnom djecom. Kao odvjetnik imao sam pristup na mjesta gdje se ponešto moglo naći. Utočište za djecu, Warbick, Paigeova škola za emocionalno poremećenu djecu, i naravno, Sud za maloljetnike.

A nešto sam i otkrio i bio dobro plaćen za neke rijetke primjerke. Pedeset tisuća dolara za plavokosu trinaestogodišnju delinkventkinju koja je provela šest mjeseci u popravilištu u Georgiji, a, iskreno govoreći, mogao sam i udvostručiti cijenu samo da sam se želio cjenkati s njima. Ona je bila prvi pravi telepat kojeg su pronašli do tada.

Zatim, tu je i slučaj četveromjesečnog mongoloidnog djeteta sa zgnječenim nosem i čeljustima. Stigao sam do njegove nevjenčane majke točno na vrijeme da je spriječim da ga ne uguši. Testovi koje su moji klijenti proveli pokazali su da je to dijete pravi paragenij — onakav kakav im je upravo bio potreban. Čista zarada na tom slučaju bila je dvadeset tisuća, pošto sam majci platio pet tisuća kako bi potpisala papire za usvojenje.

No najčudniji od svih za kojima sam ikada tragao bio je visok osamnaestogodišnji crnac divljeg pogleda u nemirnim očima, koji je iz temelja izmijenio moj život. Zvali su ga Ludi Maro i ponudili mi pola milijuna, čisto, uspijem li ga nagovoriti da se odrekne nekih stvari i pristane da ga prenesu u budućnost.

Prvi put kada sam ga vidio trčala su za njim tri dječaka. Bio je suviše brz za njih, a kad ga je jedan od njih ipak stjerao u škripac, Maro se okrenuo i s gracioznošću antilope u svojim pokretima

munjevito im pobjegao.

— Ludi Maro! — počeo ga je jedan od njih zadirkivati.

Ostali su prihvatili u zboru:

— Ludi Maro! Ludi Maro!

Stajao je tamo na uglu, samo tridesetak metara od njih, s rukama na bokovima, znojeći se i hvatajući dah. Dražio ih je da dođu po njega, no oni su odustali od potjere.

Vidio me kako ga gledam, ili me — kao što sam bio informiran — namirisao ili čuo ili me osjetio ili sve to odjednom. Svim svojim osjetilima osjetio je da sam bio tamo. Rekli su mi da je sposoban **mirisati boje** izvan vidljivog spektra podjednako kao i boje na ljubičastoj i plavoj ljetnoj haljini kakve djevojke; bio je sposoban **vidjeti zvuke** visokofrekventnih radio-valova isto tako oštro kao što je mogao vidjeti pseći lavež; čuti miris radioaktivnog ugljika isto tako čisto kao što je čuo viski u dahu skitnice.

Iako su službeni dokumenti Suda za maloljetnike pokazivali da se, zbog sitnih krađa i nasilničkog ponašanja, tri puta našao pred sudom prije no što je navršio devet godina, trebali su ga u godini 2752. da napravi nešto za što nitko ni prije ni poslije njega nije bio sposoban. To je razlog zašto su mi povjerili da im ga pribavim. Lutao sam naokolo po susjedstvu, između St. Nicholasa i Osme Avenije, baveći se — kako su stanovnici tog područja smatrali — »mešetarenjem«, više od mjesec dana bez nekog osobitog uspjeha, no sada sam bio siguran da je on upravo momak koga traže.

Oslbbodivši se svojih mučitelja, pošao je preko ulice prema mjestu gdje sam stajao, ruku duboko uguranih u džepove zakrpanog, od pranja izblijedjelog pamučnog radnog odijela. Promatrao me od glave do pete nakrivivši glavu na jednu stranu, doimajući se poput ptice ili psa koji je začuo kakav visoki zvuk.

— Ti **hladan** čovjek?

— Ne — rekoh. — Sasvim se ugodno osjećam.

— Ne farbajte **mene**! — Pucnuo je prstima. — Niste pošteni, dobro ste me uboli. Hladni ste i skroviti i neotesani. Pjeskoviti i izglađeni poput istrošenog šmirgl papira. — Namignuo je i zagledao se u mene jednim okom kao kroz povećalo xa promatranje dragulja. — Dajte mi dolar.

— Zašto?

— Jer sam zao. Ako mi platite izaći ćete odavde u jednom komadu. Inače... — Slegnuo je ramenima pokazujući beznadnost mog položaja ako mu ne platim.

— Zašto te zovu Ludi Maro?

Zagledao se u pločnik i od toga su me očne vjeđe postale nemirne.

— Zato što jesam. Zašto drugo? Čovječe, mirišeš zeleno i papirnato, kao novac. Sada će te stajati dva dolara.

— Zašto očekuješ da ću ti dati novac koji nisi zaradio?

Kada je podigao glavu, nasuprot tamnim vjeđama vidjela se jedino bjelina očiju. Stajao je tako njišući se naprijed-natrag u laganom ritmu, pucketajući prstima i plješćući rukama u ritinu koji je, čini se, slušao u sebi. Izašao je ie tog stanja zijevajući.

— Pajkan si?

— Nisam — odgovorio sam. — Ja sam odvjetnik. — Izvadio sam posjetnicu iz džepa na prsluku i pružio mu je. — Kao što vidiš, piše Eugene...

— Znam čitati — odreza. Proučavao je posjetnicu i polako čitao riječi. — Eugene H. Denis... odvjetnik... — Proučavao me neko vrijeme a zatim spremio posjetnicu u džep. — Kažete da ste odvjetnik. Dakle, što želite od mene?

— Pa, hm... ako bi pošao do mog ureda tamo bismo mogli razgovarati u miru.

— Možemo razgovarati i ovdje.

Bio je osjetljiv a to je značilo da moram biti pažljiv.

— Pa, ako ti se to više sviđa. Moji su klijenti čuli o tebi, znaju za tvoje, hm, osobite sposobnosti, i ovlastili su me da stupim s tobom u kontakt u vezi s jednim važnim poslom. Jedino mi nije dopušteno da odam... hoću reći, da ti kažem detalje sve dok se ne složiš s tim da odeš. Stalno ćemo kontaktirati u vezi s tim, i... — Radoznalo me gledao i onda, prije no što sam postao svjestan što se, zapravo, dešava, ščepao me za ruku. Pokušao sam se osloboditi. — Što to radiš? U čemu je stvar?

Smijao se i udarao po bedru svojom velikom rukom.

— Nasmrt me se bojile. Bojite se da ću vas ozlijediti. — A onda, iznenada, u očima mu se pojavila podlost. — Pa, hoću. Sabit ću vam zube niz grlo.

Na neki čudan način znao sam da će to stvarno i učiniti.

— Zašto? — upitao sam, i dalje nastojeći da se oslobodim. — Ne pokušavam te prevariti. Ovo je velika prilika. Možeš mi vjerovati...

Njegova dugačka lijeva ruka zamahnuta je prije no što sam mogao umaći i udarila me posred usta. Zatim je došlo koljeno i udarilo me u prepone. Presavio sam se i pao na pločnik.

— Što... što ti je? —Gušio sam se, pokušavajući doći do daha. — Zar si lud? Došao sam da ti pomognem.

Stajao je nada mnom i gledao me. Tada je satvorio usta i načinio kiselo hee kao da kuša i osjeća krv šte je kapala iz ugla mojih usana.

— Kiselo-bolesni — izdera se.

— Ne udaraj me — preklinjao sam ga. — Ja sam ti prijatelj.

Bio sam uplašen od bijesa koji se vidio u njegovim izokrenutim očima, a opet, bio sam u strahu da ga ne izgubim.

— Prijatelj, vraga! — udario me sa strane. — Mirišete kao da me

se plašite. Ne vjerujete mi i ne volite me i to miriše kao turpija što mi brusi zube.

— Ne bojim te se, Maro — pokušao sam kontrolirati svoju agoniju. — Sviđaš mi se. Došao sam ovamo da te nađem. Oni te trebaju, a ti trebaš njih . .

Još jedan udarac.

— Ne lažite. Bojite me se. E, da vidite, možete dobiti još jedan... — Negdje u uglu očiju mora da je uhvatio odbljesak plave uniforme ili je to, možda, namirisao ili čuo ili možda osjetio vrhovima svojih dugačkih prstiju. — Oh, do vraga, čovječe. Opet pajkani.

Uspravio se, napet, poput uplašena jelena uhvaćena pod jakim svjetlima farova.

— Čekaj, Maro! — povikao sam. — Ne idi. Neću podići optužbu.

Pobjegao je.

— Adresa na posjetnici! Dođi! Važno je za tebe! — vikao sam za njim.

Okrenuo se za trenutak i pogledao me, trčeći preko ulice. Vidio sam širok bijeli osmijeh njegovih zuba, jasan i podrugljiv, na pozadini tamne kože. Jedini strah koji je još ostao u meni bio je onaj da neće doći. Mogao je pomisliti da ću mu postaviti zamku.

Trebalo mi je skoro dva mjeseca da ga ponovo pronađem i manje od pola sata da ga opet izbacim iz ravnoteže upropašćujući time cijelu stvar. Opet sam pogriješio bojeći ga se.

Sljedeća tri dana bio sam u blizini svog apartmana u Park aveniji. Neprestano sam mislio na njegovo tamno svjetlucavo lice i bijeli podrugljiv osmijeh. Hoće li doći? A ako dođe, hoće li pristati da ga se prenese u budućnost?

Ostali, s kojima sam se dotad bavio, nisu pravili probleme. Nisu postavljali nezgodna pitanja i nije bilo potrebno da im tumačim kako im ne znam i ne mogu ništa reći o vremenu i mjestu kamo će biti poslani ili poslu koji će obavljati. Ali Maro, divlji kakav je bio, bio je inteligentan mladić. Hoće li prihvatiti činjenicu da trampi život i društvo, u kojemu ga uzimaju kao grešku i neprilagođenu osobu, za drukčiji život i za svijet u kojem je hitno i očajno potreban? Čime ga na ovome svijetu mogu uvjeriti da u mene može imati povjerenja i da može staviti svoj život u moje ruke?

Treće noći probudilo me lagano kucanje na prozoru. Moj elektronski sat pokazivao je 3 sata i 45 minuta. Pružio sam ruku u namjeri da dohvatim svoj automatik spremljen u ladici noćnog ormarića, ali odustadoh od toga. Maro će namirisati opasnost na isti način na koji je namirisao strah, pa će ponovo postati nasilan. Pred njim nisam mogao glumiti. Morao sam mu pokazati kako mu vjerujem inače će se opet uvrijediti. Izvukao sam se iz kreveta, otvorio prozor i tek tada upalio svjetlo.

Odmaknuo se za trenutak natrag u sjenu. Čuo sam ga kako duboko uvlači zrak u sebe, mirišući.

— Uđi, Maro. Nema nikoga osim mene. čekao sam te.

Polako se primaknuo bliže prozoru, oprezan na sve što je bilo u sobi iza mojih leđa. Udaljio sam se od prozora. Preskočio je preko prozorske daske i doskočio na pod bez ikakva šuma.

Bilo je to prvi put da sam ga mogao pogledati iz blizine a bez žurbe. Bio je visok i mišićav, kose podšišane gotovo do same lubanje. Prsti su mu bili pomalo nemirni a na rukama su se mogli zapaziti dugački blistavi ožiljci. Sav se tresao očekujući da ja progovorim prvi.

Počeo sam ga obrađivati.

— Razumijem te, Maro. Točnije, znam za tebe i prihvaćam te onakvim kakav doista jesi. Mnoge ljude, koji ne cijene posebne darove kojima te obdarila priroda, ti zastrašuješ. Ljudi mrze ono što ne shvaćaju i ti si se zbog toga morao sakrivati i pretvarati... Nemam li pravo?

Nasmijao se i pao u moj naslonjač za ljuljanje.

— Nemate, i to tako da smrdi. Možda biste se vi skrivali da ste na mom mjestu. Mogu to namirisati u vama. Bojite se vlastite sjenke. Upravo sada, u ovom trenutku, pokušavate naći prave riječi i osjećate se kao čovjek koji se pokušava popeti na klizavu kuglu. Čovječe, zar još niste naučili da ja to mogu osjetiti? Gledate u mene, ali me ne vidite. Vi glumite. I ako postoji nešto od čega mi se smuči i što me učini dovoljno bijesnim da bih mogao ubiti, onda je to kad mi ljudi ne vjeruju.

Njegov glas, napet i bijesan, toliko me zaokupio da sam, tek kada je prestao piljiti u mene, u šoku shvatio da su mu se govor i vladanje potpuno izmijenili. Nije bilo ni traga od onog rastegnutog dijalekta uz gutanje slogova, ni traga od onog divljeg »bibap govora« kojim je pričao prvi put kada sam ga sreo. Počeo je opet kolutati očima i vidio sam ga kako steže šake. Pomislio sam na pištolj u ladici. Zadrhtao je i nagnuo se naprijed, napetim tijelom osjećajući opasnost u zraku. U tom trenutku shvatio sam da sam od početka pogrešno pristupio cijeloj stvari. Odlučio sam se na krajnji rizik: reći mu istinu.

— Stani! — prasnuo sam. — U redu, imaš pravo. Bojim te se i ti to znaš. Nema smisla da te i dalje pokušavam prevariti. Imam revolver u ladici noćnog ormarića i za trenutak sam pomislio da će mi trebati kako bih se zaštitio.

Kad sam to rekao, opustio se. Ispružio je glavu natrag naslonivši je na naslon i okrenuo nekoliko puta naokolo istežući vratne mišiće.

— Hvala — uzdahnuo je. — Nisam znao što je to, ni gdje je, ali znao sam da ima nešto. Kada mi netko laže ili kada se pretvara, osjećam to kao nekakvu bol duboko u crijevima. To je jedna od stvari za koje doktor Landmeer misli da ih može izliječiti. Kaže mi kako

moram prihvatiti da mi ljudi lažu i da se neprestano pretvaraju i kada naučim živjeti s tim, postat ću normalan.

Bilješke sa suda spominjale su da Maro mora biti upućen na psihijatrijska ispitivanja ali mi nije palo na um da bi mogao biti podvrgnut liječenju.

— Taj doktor Landmeer... viđaš li se s njime već duže vrijeme?

— Osam mjeseci. Suci su me poslali na psihijatrijsku kliniku, a ovi me poslali Landmeeru. On je varalica kao i svi ostali. Čak i ako znam da on misli da mi pomaže ponekad mi dođe da ga zgrabim za vrat i prisilim da zašuti. Laže i pretvara se da mi vjeruje i misli da ne mogu vidjeti kroz njega. Svaki me posjet stoji pola dolara. Ej, jeste li znali da mu neki plaćaju i petnaest, dvadeset dolara na sat?!

— Neki od njih dobivaju i više. Pedeset, šezdeset dolara na sat.

Zaškiljio je na mene:

— Jeste li ikada bili analizirani?

— Nisam. Kada sam bio još dijete otac me vodio kod pet različitih psihoanalitičara. Napokon se predao i odustao.

Smijao se i pljeskao me po leđima kao da mu se sviđa ta ideja.

— Moj je stari upravo suprotan tip. On smatra da je mnogo važnije spasiti moju dušu. U svakom slučaju, neću sve to moći još dugo izdržati. Taj kauč kod doktora Landmeera smrdi od razgovora tako mnogo ljudi. Nekakav zeleni opip bubnja naokolo, tako da jedva čujem vlastite misli. Ali, on uopće ništa ne čuje; kako, dakle, da mene učini normalnim? Mislite li vi da sam lud?

— Ne, ne mislim.

— Mislite. Varate me — odvrati hihoćući.

— Gledaj — počeh, ne pokušavajući prikriti ljutnju. — Potreban si budućnosti ovakav kakav jesi. Ako te taj doktor promijeni, više nećeš biti dobar.

— Budućnost? — upita raširenih očiju.

— Baš tako. Ne mogu ti mnogo reći osim da postoji agencija koja djeluje iz budućnosti i uzima posebnu djecu koja su rođena u vrijeme u kojem okolina ne shvaća i ne cijeni njihove sposobnosti. Djeca poput tebe su izolirana, prezrena ili čak i uništena u svom vlastitom vremenu, umjesto da žive korisnim, sretnim životom u vremenu u kojem su potrebna.

Ote mu se dugačak zvižduk a onda pade natrag u stolac.

— Koja bomba! — reče. — Landmeer želi da me učini normalnim. Moj mi stari želi spasiti dušu. Dalia želi od mene načiniti pravog čovjeka. A sada dolazite Vi i govorite mi da sam sasvim u redu ovakav kakav sam, samo da živim u pogrešno vrijeme.

Kimnuh glavom.

— Upravo tako.

Ustade i poče hodati gore-dolje njušeći zrak i trljajući ga pod

prstima.

— A vi? — upita. — Nije mi jasno s koje pozicije vi govorite.

Za trenutak sam oklijevao i onda odlučih da i dalje govorim istinu.

— Ako te uspijem nagovoriti da potpišeš ugovor po kojem pristaješ da ostaneš u budućnosti i da se ne vraćaš u sadašnjost, dobit ću pola milijuna dolara.

On opet onjuši zrak i zavrtje glavom.

— Postoji još nešto što tražite. Nije to samo novac. Želite iz ovoga svega izvući nešto više no što je novac.

— Ne postoji ništa više — bio sam uporan. Nosnice su mu podrhtavale dok se još jednom napinjao njušeći zrak. — Ništa više o čemu znam Maro. Kunem ti se, ako i postoji nešto više, ne znam što je to.

Iznova se opustio i nasmiješio, promatrajući me i stisnuvši oči.

— Kako ste upali u ovaj posao? Mislio sam da ste odvjetnik.

Pod pritiskom želje da se Maro opusti i da mi vjeruje, ispričao sam mu otvoreno i iskreno kako sam postao odvjetnik specijaliziran za kriminal — pošto sam završio pravo na Harjardu — umjesto da se pridružim ocu i starijem bratu u odvjetničkoj firmi Denis & Denis. Objasnio sam mu kako sam u očima gornjeg sloja odvjetničke profesije postao otpadnikom, kako me otac zbog toga razbaštinio i kako sam se prvi put u životu osjetio slobodnim, ne oviseći više ni o čemu o njegovoj volji.

— Radeći po sudovima, srećeš najrazličiti je vrste ljudi — rekoh. — Vjerojatno si suviše mlad da bi se sjećao jednog slučaja od prije šest godina, koji je punio novinske stupce i naslovne strane: dječaka paraliziranog od vrata nadolje, koji se nije mogao kretati bez invalidskih kolica. Bio je optužen za desetak krađa u draguljarnicama.

Maro se nagne naprijed.

— Što? Pa to je bez veze.

— Pa, nikada nisu otkrili kako je sve to zapravo urađeno, no on se nalazio tamo svaki put kada bi se to dogodilo, a policija je pronašla nestale dragocjenosti u njegovoj sobi. Preuzeo sam slučaj i oslobodio ga. U to vrijeme nisam uopće znao da je za sve doista i bio kriv.

— Ali kako?...

— Nitko nije to mogao shvatiti. No priča je punila naslovne strane više od tjedan dana. Nekoliko mjeseci kasnije, kad se sve stišalo, oni iz budućnosti uspostavili su kontakt sa mnom. Oni su otkrili kako je on to učinio i strašno su bili zainteresirani za njega. Kada sam ga upoznao sa svime, na sve je pristao. Naravno da je bio od rođenja paraliziran, od vrata nadolje, i da su mu mišići bili sasvim isušeni. Ali postojala je kompenzacija u drugoj osobini: bio je obdaren sposobnošću telekineze. Bilo je zadivljujuće gledati kako to dijete pokreće stvari i mijenja im položaj koristeći se jedino mišlju.

— Da li je pristao da ode?

— Pa, u početku je bio uplašen. Naravno, za to ga nisam mogao kriviti. I ja sam sam bio prilično sumnjičav. Pomišljao sam nisu li oni možda neki provalnici ili kriminalci koji bi mu mogli nanijeti zlo. No poslali su čovjeka koji je razgovarao sa mnom. I on je bio odvjetnik i dokazao mi je da je sve u redu i da nema nikakve potrebe da sumnjam. Kada je klinac shvatio kako stvarno može biti od koristi cijelom svijetu, ludo je poželio da ode. Teško bih ga mogao odvratiti. Nakon tog prvog kontakta s klijentima, oni su dolazili u dodir sa mnom s vremena na vrijeme, uvijek kada bi njihovi istraživači pronalazili kakve nagovještaje o nekom posebno nadarenom djetetu koje bi željeli za svoje potrebe. Pronašao bih osobu, dobio njezin pristanak da bude prenesena u budućnost, a oni bi se pobrinuli za ostalo. Novac bi uvijek deponirali na moj račun u banci. U proteklih pet godina obavio sam za njih devet poslova a još ne znam o svemu tome mnogo više nego na početku.

Maro je sjedio pogrbljen, skrenuvši pogled s moga lica.

— I jesu li svi ostali otišli a da nisu znali kuda idu ni za koji će posao biti potrebni?

Kimnuh glavom.

— To je dio dogovora, stvar na kojoj su moji klijenti uporno nastojali. Drukčije se to ne bi moglo izvesti legalno. Moraš im vjerovati.

— A vi... ja moram vjerovati vama. Ja ne znam ništa o njima osim ovoga što ste mi rekli. Morao bih staviti svoj život u vaše ruke. — Gledao je sag i rubom cipele povlačio crte po pahuljastoj površini. — Recite mi, biste li vi meni toliko vjerovali? Da li biste stavili **svoj život u moje ruke**?

Pitanje me iznenadilo. Moja prva reakcija bila je da ga smirim, no on bi, naravno, znao da to nije istina.

— Ne — odvratih. — Nema smisla da ti lažem. Za mene, ti si poput divlje životinje. Kako bih ti u toj situaciji mogao vjerovati?

— U tom slučaju, recite mi pravi razlog radi kojeg činite sve ovo.

— Rekao sam ti već. Radi novca.

— To je laž.

— Je li? — povikao sam. — Vjeruj ako hoćeš, ako nećeš ne moraš. Više me uopće nije briga. — Bio sam bijesan, i, kako nije bilo nikakva smisla da to sakrivam, opustio sam se i nastavio: — Možeš otići odavde kad god želiš, ako hoćeš odmah, i zaboravit ćemo cijelu stvar.

— Za čim tragate, što tražite, Denis?

— Novac, Maro! Novac! — vikao sam na njega. Bio sam strašno bijesan što me je natjerao da izgubim vlast nad sobom.

Sve je u meni eksplodiralo i provaljivalo kao nikad ranije, rijeka bijesa i ogorčenosti, i došlo mi je da ga nazovem svakakvim prljavim

imenima. Želio sam ga udariti. Želio sam ga ozlijediti.

Njemu su zubi cvokotali, a ruke tresle, i sav je drhtao. Mrzio sam ga.

Iznenada, udario sam ga.

Nije se ni pokušao obraniti. Udarao sam ga u lice opet i opet i još jednom, a on se smiješio dok je primao udarce. Oči su mu se ponovo izokrenule, pokazujući dvije bijele lopte na tamnoj pozadini kože.

Ščepao sam ga za vrat i izderao se:

— Pogledaj me! Gledaj me dok te udaram, ti kopile! Gledaj me dok te udaram!

A onda, iznenada, kao što je i došao, val bijesa je nestao. Bio sam težak, mlohav i sav mokar. Sjedoh na stolac. Kuke i noge bile su mi vlažne i sav sam se tresao. Nekoliko trenutaka sjedili smo u tišini.

A on šapatom, da ne bi narušio tišinu, reče:

— Sada vam mogu malo vjerovati, Denis.

— Zašto? Nisam se promijenio.

— Jeste. Malo. Za mene dovoljno da vam bar malo povjerujem.

— To nije dosta — odvratih. — Moraš mi do kraja vjerovati.

Potrese glavom lijevo-desno.

— Vjerujem vam onoliko koliko ste se promijenili. Još ne sasvim, još ne potpuno. Jeste li ikada vidjeli čovjeka koji visi na nabijenoj žici? Ne može je ispustiti. Tako ste i vi izgledali prije nekoliko minuta. Možda ste je uključili samo da me impresionirate, ali jednom kad je uključena... to je to. Znam to, čovječe Živim s tim uključenim stalno prema gore, neprestane.

— Zvuči poput pakla.

— Pakao i raj, i jedne i drugo. Za mene je to kratki spoj, zato što ležim preko obje žice. A što se tiče moga stavljanja vlastitog života u vaše ruke i potpisivanja tih papira, za to treba vremena.

— Ali, koliko?

— Ne razumijete, Denis. To ovisi o vama. Kad god budete spremni da mi **vjerujete**.

Dugo sam razmišljao o tome. Imao je pravo. To je bilo tako jednostavno, tako logično i tako zastrašujuće. On je sada bio spreman. Ja sam taj koji se treba promijeniti. On će vjerovati meni kad postanem sposoban da vjerujem njemu. S njegove točke gledišta, to je bio jedini pošteni način.

— Ne znam mogu li učiniti to što tražiš, Maro. Volio bih, ali sumnjam da ću uspjeti. Nikada nisam bio čovjek koji bi slijepo vjerovao drugima. Nije riječ samo o tebi. Riječ je o svim ljudima. Ja sam od one vrsti ljudi koji provjeravaju da li im je lisnica na mjestu bez obzira s kim su se sudarili. Prošlog tjedna razgovarao sam s nekim sucem kojeg poznajem. Dok je izlazio iz sudnice, slučajno se očešao o mene; prije no što sam toga uopće postao svjestan, pružio sam ruku u

džep. Nije opazio, ali svejedno sam se našao u neprilici. Kako, dakle, možeš tražiti da ti potpuno vjerujem?

Nasmiješio se, a zatim slegnuo ramenima.

— Jedan od nas morat će se prvi predati, a vi ste onaj koji želi da se sve ovo uredi. Ja sam potreban vama više nego vi meni, a siguran sam da to nije samo radi novca; dakle, vi ćete prvi morati dokazati meni. To je jedini način na koji se stvar može urediti.

Sjeo sam i pogledao ga dok je on proučavao moj stan.

— Zgodan stan imate. Mora da je stajao cijelo bogatstvo. — Ponovo je udahnuo njuškajući i nakrenuo glavu osluškujući. — Ovdje nema žene, ha? Niste li oženjeni?

Uzdahnuo sam.

— Zamalo sam bio, prije skoro dvadeset godina, kada mi je bilo dvadeset tri. Prekinuli smo tjedan dana prije vjenčanja.

— Shvatili ste da je pošla za vaš novac?

— Ne. Posjedovala je vlastito bogatstvo. Stara bogata porodica iz Connecticuta. Stvar je u tome da nisam vjerovao da me doista voli. Duboko u sebi bio sam siguran da se viđa s drugim čovjekom. Prekinula je, kad je otkrila da je uhodim. Na vrijeme; ionako nikada ne bi bilo sasvim u redu. Pretpostavljam da sam jednostavno tip neženje.

Stajao je i proučavao me neko vrijeme

— Pa, Denis, žao mi je zbog toga. Ali tako dugo dok je riječ o meni, sve što sam rekao i dalje vrijedi. Čini mi se da je u vašem životu došlo vrijeme da napokon nekome vjerujete. A ta osoba mogu, sasvim dobro, biti i ja.

Svitalo je kada je otišao, a ja sam još dugo ostao sjediti, gledajući u zidove. Što sam više o tome razmišljao, to sam se osjećao ušljivije. Kako bih ja mogao potpuno vjerovati djetetu kao što je Maro? Bila je to tako luda stvar za razmišljanje, da su mi bile potrebne tri čaše burbona prije no što sam mogao reći samome sebi, gledajući se u ogledalo:

— Moraš mu pokazati da mu vjeruješ. Moraš mu doista vjerovati. Moraš staviti svoj život u njegove ruke.

To je zahtijevalo još jedno piće, i još jedno, a onda je ogledalo počelo pričati meni...

Snovi koje sam sanjao bili su, naravno, zbrkani: varijacije o temi stavljanja svog života u njegove ruke, pa bih svaki put odustao prije no što je došla prava provjera. Napokon, kada su počeli potpaljivati pola milijuna dolara, smogao sam hrabrost. Pružio sam mu kratku široku sablju i stavio glavu na panj. A ta uš ju je odrubila. Samo se lice promijenilo na kraju sna. To nije bio Maro već moj otac.

Zaista sam živahno proveo vrijeme u snu. Probudio sam se u podne sav mamuran i sjeo na rub kreveta. Tako sam sjedio dugo, žaleći

samoga sebe i proklinjući se istodobno zbog nesposobnosti da vjerujem ljudima. No, to me nikamo nije dovelo. Morao sam mu vjerovati, i, ako sam želio biti dovoljno mlad kako bih mogao uživati u novcu, morao sam djelovati prokleto brzo.

Prvi korak u napredovanju prema stupnju na kojem ću mu vjerovati, odlučio sam, bio je da ga upoznam i saznam sve o njemu, što potpunije i iscrpnije. Imena troje ljudi koji ga najbolje znaju jasno su mi se prikazala: dr Landmeer, prečasni Tyler i djevojka imenom Delia.

Kontaktirajući s Gradskom klinikom za mentalno zdravlje, saznao sam da je dr Landmeer odvojio šest sati tjedno od svoje privatne prakse kako bi radio na tri slučaja koja mu je odredila klinika. Doznao sam još i to da je psihoterapija adolescenata glavno područje njegovih istraživanja.

U namjeri da ga privolim da sa mnom razgovara sasvim otvoreno, prvo sam uredio da me jedan prijatelj s klinike upozna s direktorima i predstavi kao predstavnika velike filantropske fundacije koju vodi firma Denis & Denis. Naši klijenti, navijestio sam im, razmatrali su dodjeljivanje doprinosa kao pomoći za vrijeme istraživačke projekte.

Bilo je uređeno da se s doktorom Landmeerom nađem idući dan.

Landmeer me veoma podsjetio na analitičara kojeg mi je poslao otac kad sam bio još dječak. Bio je nizak i kusast, s naočalama debelih stakala koja su mu iskrivljavala smeđe oči u kugle slične kvrgama na borovoj dasci. S velikim oduševljenjem uveo me u svoju radnu sobu.

— Naš direktor Williams rekao mi je da vas zanima psihoterapija adolescenata, Denis.

— Rečeno mi je — odgpvorih — da je to važno područje psihijatrijskih istraživanja. Volio bih znati ponešto o radu ljudi poput vas.

— Oduvijek sam osjećao — počeo je, smještajući se u svoju kožnatu stolicu i pripaljujući veliku lulu od stive — da je tehnika rada s adolescentima bila suviše zanemarivana. Studije i istraživanja najviše su potrebni upravo u razdoblju između djetinjstva i odrasla doba. Znam koliko je to važno zato što sam i sam patio zbog mnogih stvari od kojih ta djeca pate sada, i da nije bilo pažnje i brige jednog čovjeka koji je brinuo o meni, ja... pa, nema potrebe da ulazimo u to. Sve što mogu reći jest da se doista osjećam blizak toj djeci koja su uplašena i neželjena. Nema razloga za toliko fantastično mnogo mentalno obogaljenih ili uništenih mladih ljudi svake godine. To je zločin.

— Upravo zbog toga došao sam k vama — rekoh. — A eada, ako biste mi mogli reći nešto više o slučajevima koje vam je povjerila klinika. Naravno, bez spominjanja bilo kakvih imena. Zanima me samo što s njima nije bilo u redu i kako se oporavljaju.

Opisao je detaljno sva tri slučaja koja mu je povjerila klinika. Pravio sam se da me zanima slučaj mladog violinista koji je ostao paraliziran ubrzo pošto mu je otac napustio majku, i postavio sam nekoliko provokativnih pitanja o briljantnoj mladoj djevojci, kojoj se u šesnaestoj godini razvila potreba da se svlači u društvu. Napokon je došao do mladog crnačkog dječaka koji je patio od manije proganjanja.

— Vrlo inteligentan dječak — rekao je — ali poremećen. Osjeća da mu ljudi neprestano lažu. Kad je prvi put došao k meni, pretvarao se da ima i vladanje i način govora onakve kakve ljudi s predrasudama povezuju s crncima: dubok govor s razvlačenjem riječi, težak hod, dosada, mlitavost...

Kimnuh glavom na sve njegove riječi, prizivajući u sjećanje prvi dan kada sam ugledao Mara na ulici.

— ... sada naravno — nastavio je Landmeer — nema više tu pozu kad je sa mnom. Stereotip crnca njegov je način da se zaštiti kad kontaktira s onima koji nisu crnci. Vidite, on je dovoljno inteligentan i senzitivan da zna kako većina ljudi od njega očekuje da se vlada na taj način, dakle, tako ih je i lakše nadmudriti.

Kako ga je Landmeer nastavljao opisivati, tako je postajalo očigledno da je Maro dolazio ovamo gotovo osam mjeseci, a da nije otkrio ništa od svojih multisenzornih osjeta. Znao sam da bi Landmeer, u svojoj želji da me impresionira važnošću svoga rada, spomenuo te čudne sposobnosti, da je samo znao za njih. Postalo je jasno da Maro, iako je doktoru vjerovao dovoljno da mu otkrije određene karakteristike, ne vjeruje toliko da se posve povjeri u bilo kojem važnijem smislu.

To je za mene bilo upozorenje. Sada je, na neki način, to postajala trka između psihijatra i mene. Ako se Maro ikada potpuno otkrije doktoru Landmeeru, za mene i za budućnost kojoj je potreban on će biti izgubljen.

— Recite mi, doktore Landmeer, je li istina, kao što sam čuo o slučajevima poput ovoga, da su osobe koje vjeruju kako se protiv njih kuje nekakva zavjera sposobne i za nasilje?

Landmeer povuče dim iz lule.

— Morate shvatiti da je taj moj pacijent emocionalno nestabilan. On ima duboko ukorijenjena neprijateljstva. Kad mu je bilo devet godina poočim mu je otkrio da su ga pravi roditelji ostavili dok je bio još tek rođena beba; on je čuo njegov plač, koji ga je doveo do kartonske kutije stavljene na vrh gomile otpadaka. Kad je otvorio kutiju, otkrio je da je u njoj i štakor. Hitna transfuzija spasila je novorođenčetu život, ali ožiljke na rukama i tijelu nosi i danas.

— Zašto mu je to rekao? Kako je mogao devetogodišnjem djetetu reći takvo nešto?

— Kako mi je dječak rekao, poočim mu je to kazao u trenutku ljutnje. Mislim da možemo razumjeti ponešto od pacijentove gorčine prema svijetu.

— Tko ne bi bio gorak sa saznanjem kao što je takvo?

Doktor kimnu glavom.

— Dakle, da odgovorim na vaše pitanje. S tako duboko ukorijenjenim strahom i neprijateljstvom, pacijent poput ovaga najvjerojatnije neće osjećati potrebu za nasiljem. Ne, bilo kako bilo, moram vam reći da se u ovom slučaju osjećam vrlo sigurnim. Dječakovo stanje se poboljšava. Siguran sam da će na kraju postati sposoban da se prilagodi društvu.

— Vidim — zaključih, ustajući i spremajući se na odlazak — da je vaš rad s mladim ljudima od izuzetne važnosti. Ne bi se smjelo dopustiti da taj rad ometa nedostatak novca.

Toplina i zahvalnost objasjali su mu lice i u tom trenutku sam odlučio da ću, ako moj mali projekt s Marom ikada i uspije, mali dio dobitka pokloniti istraživanjima dra Landmeera.,

Uglavnom, napustio sam ordinaciju doktora Landmeera smeteniji i uznemireniji no kada sam ušao. U toku razgovora imao sam stalan osjećaj da nedostaje nešto. Slika koju mi je dao o Maru nije se slagala s djelićima dječakove ličnosti koju sam dotad imao. Nešto nije bilo u redu.

*

Kod Tylera, dječakova poočima, otkrio sam još jednu stranu Maroova karaktera. Tyler je pokazao veliko razumijevanje i volju za suradnju kada sam mu rekao da za Biro sa dječje zdravlje radim na istraživanju o usvojenoj djeci koja su postala delinkventi.

— Imao sam problema s tim momkom — Tyler udari šakom po stolu ističući time svoju ocjenu. — Bila je to prava borba vratiti ga u stado. Bio je odbačen...

— Nas u Birou zanima kakav je on doista. Tu bi negdje mogla biti nit koja bi nam mogla pomoći u radu s ostalom djecom.

Zatresao je glavom.

— On je oduvijek bio vrlo osjetljivo dijete. Bez obzira što ste vi željeli da učini, on bi uvijek napravio upravo suprotno. Ja sam blag čovjek, ali ponekad bi došlo... Znate li da se, a bilo mu je svega devet godina, potukao s jednim dječakom? Jednom rukom zgrabio ga je za vrat a u drugoj je imao nož. Sasvim slučajno sam naišao; da nisam, on bi ubio tog dječaka.

— Kako znate da bi ga ubio? Možda ga je samo želio zastrašiti. Možda je znao da ste u blizini i da ćete ga spriječiti.

Tyler me gledao ukočenim pogledom.

— Doista? Između tog noža i srca onog dječaka nije bilo ništa osim moje ruke.

— Vjera u čovječanstvo... — odsutno sam promrmljao, razmišljajući o tom što bi Maro na to rekao.

— Molim, oprostite?

— Ništa — odvratih. — Samo razmišljam naglas.

Napustio sam Tylera. Incident s nožem uopće se nije uklapao u Marovu sliku. Da je Maro doista namjeravao ubosti dječaka, ubo bi ga. Bio je suviše brz i pametan da bi dopustio da ga očuh u tome spriječi. On bi ga ili vidio ili čuo ili osjetio po mirisu da dolazi. Pravo pitanje bilo je: »Zašto nije ubio dječaka?« Još na to nemam odgovor. Umjesto da ga bolje razumijem, sve sam manje znao o njegovoj prirodi, tako kompleksnoj i promjenljivoj kakvu dosad nikad nisam sreo.

Preostala je samo još jedna osoba koju je trebalo posjetiti — ona koja ga, najvjerojatnije, zna intimnije od bilo koga drugog. Hoće li mi ona podariti ključ Marove prirode i ličnosti?

Delia Brown živjela je u kući ha uglu 227 Ulice i Lenox Avenije. U prvi me mah nije htjela pustiti u stan.

— Nisam pajkan, Delia. Slušaj, ne moraš mi reći gdje je Maro. Već sam ga vidio, a razgovarao sam s doktorom Landmeerom i Tylerom. S tobom bih želio razgovarati o...

Otvorila je još malo vrata, no u ruci je i dalje držala rezač leda.

— O čemu?

Odlučio sam da se kockam istinom.

— O povjerenju u Mara. On želi da mu vjerujem, i zato moram saznati sve o njemu. Mislio bih, Delia, da ako si ti doista njegov tip djevojke, tada ti ta stvar u ruci ne bi bila potrebna.

To ju je ubolo. Prvo je pogledala mene, a onda rezač u svojoj ruci, zatim ga je spustila na stol i odmakla se od vrata. Potonula je u stolicu dok sam ja gurnuo vrata da se otvore.

— Dakle, vi ga znate — reče. — Pa, ja ne mogu biti kao on. On je lud. Možete mu to reći ako baš hoćete.

— U tom slučaju Maro vjeruje ljudima. Ne boji ih se. Slegnula je ramenima.

— On se ne boji ničega i nikoga na ovome svijetu. Suviše je jednostavan i dobrodušan da bi se ikoga bojao. On je još takvo dijete.

— Zašto se onda pravi da je uplašen? Zašto je tako divlji i nasilan?

— Divlji i nasilni Maro? — Oči joj se otvoriše širom, a zatim se poče smijati. — Dakle, svašta. Po onome što.ste mi rekli mislila sam da znate kakav je on. Pa on je najmiroljubivija, najnježnija duša na ovome svijetu. Ne bi ni mrava zgazio.

Taj opis nije uopće bio ni blizu onome što sam ja znao o Maru. Nije se to slagalo sa slikom dječaka koji me je udario šakom u lice i koljenom u prepone prvi put kad smo se sreli. Sve više i više počinjao sam se osjećati kao budala. Svaki put kada bih se približio da uhvatim njegovu pravu sliku, kliznula bi mi iz ruke poput vlažnog sapuna. Ni

ova ga djevojka nije poznavala.

Zapravo, nitko od ljudi koji su mu bili bliski nisu ga znali. Od svih njih sakrivao je svoje multisenzorne sposobnosti. Počeo sam naslućivati da Maro pažljivo skriva one strane svog karaktera koje ne odgovaraju njihovim slikama o njemu.

— ... On je bespomoćno dijete — govorila je Delia. — Moram ga štititi od njega samoga. On bi dopustio da ga ljudi gaze i pobirao plodove svoje dobre prirode kad ga ja ne bih neprestano grdila zbog toga. Prošlog tjedna dao je nekom neznancu svoj posljednji dolar. Možete li to zamisliti? Maro me treba da se brinem o njemu i da pazim na njega. Ali, popravlja se. Uvjerila sam ga da se drži podalje od lošeg društva... drugi dječaci utječu na njega i onda čini svakakve gluposti. On je budala koja vjeruje svakome. — Uhvatila me za rukav. — Zapravo, ne marim toliko. On može postati nešto posebno uz pravu ženu koja će mu pružiti pravu ljubav. I mijenja se, dobiva zdrav razum. A ako postoji jedna jedina stvar koja je potrebna čovjeku na ovome svijetu onda je to zdrav razum. Ne znam kakva je to vrst posla što mu nudite, ali tom dečku možete potpuno vjerovati. — Umorno se nasmijala. — Taj dječak premalo zna o životu a da bi bio nepošten.

Slušajući njezin govor, dok sam gledao naše odraze u zamagljenom ogledalu nad ormarićem postao sam iznenada svjestan u čemu je Marova tajna. Svaka je stvar, napokon, došla na pravo mjesto. Maro, sa svojom neobičnom sposobnošću da uočava i razumije, mogao je otkriti osjećaje druge osobe i trenutno znati što ta osoba misli o njemu. On je jednostavno ispoljavao onu vrst karaktera koju je ta osoba mislila da on ima. Zaštitna mimikrija.

Maro je bio zrcalo.

Za doktora Landmeera bio je neurotik, nepovjerljiv, baš zbog toga jer je doktor vjerovao da je on upravo takav; i, kako je on mislio da liječi Mara, tako se Marovo stanje sve više popravljalo. Za Tylera, Maro je bio izgubljena duša; i kako je Tyler vjerovao da ga »spašava« tako je Maro postajao »bolji«. Za Deliju, koja je u njemu vidjela jednostavnu mladost kojoj treba briga i zaštita, Maro je bio poput djeteta; i, kako je ona vidjela sebe kako mu pomaže da postane snažan, tako je Maro odrastao.

Maro je bio sve to ali i ništa od toga. Svakoj je osobi davao onaj dio ličnosti koji je bio potreban. Za mene on je bio divlje, čudno i nasilno biće i tako je on bio divlji, čudan i nasilan. Nisam mu vjerovao a on je to zrcalio. Sada sam vjerovao da je sposoban i da me ubije. I tako...

Cijelim putem do kuće razmišljao sam o onome što sam upravo otkrio. Bez obzira na to jesu li ili nisu Marove čudne sposobnosti stvorene genetskim mutacijama, malo sam sumnjao u to da su neobični događaji iz njegove rane mladosti pridonijeli razvoju

izmijenjenih osjetila. Iz tog jedinog razloga on je bio potreban njima — on je bio greška u nasljeđu kombinirana s osobitom neprijateljskom okolinom, jedinstvena kombinacija koja se, vrlo lako, možda više nikada neće dogoditi. Bio im je potreban i morao je otići. Na meni je bilo da uredim kako.

Čudan sam krug pronašao ovdje, Maru se može vjerovati... mogu imati potpuno povjerenje u njega... ako iskreno povjerujem da mogu. I, bilo bi besmisleno pretvarati se da mu vjerujem. Znao bi da se pretvaram, a to bi bilo kobno. Moram staviti svoj život u njegove ruke... inače, mogu na cijelu tu stvar zaboraviti.

Maro je bio zrcalo. Ja sam onaj koji se mora promijeniti.

Kao što sam i očekivao, čekao me, sjedeći u mom stanu. Pušio je moje cigarete i pio moj viski, nogu podignutih na stolić za kavu — čisti odraz drske mladosti kojom sam ga bio procijenio.

Stajao sam mirno, gledajući ga, ne razmišljajući, jednostavno se opuštajući i otvarajući njegovoj prisutnosti. Znajući kakav je on doista, više ga se nisam bojao i on je to osjetio.

Omirisao je zrak i protrljao ga među prstima a zatim izokrenuo oči i zatvorio ih, istovremeno se njišući naprijed-natrag kao i prvi put kada sam ga vidio.

— Promijenili ste se — prošaptao je. U njegovu se glasu osjetilo strahopoštovanje. — Vaš dah je poput ledene vode, a mirišete glatko i čisto poput stakla. — Bio je smeten. — Nikada ranije nisam vidio nekoga da se tako promijeni. — Izraz lica mijenjao mu se od gorčine do prezira, od straha do ljutnje, od podsmijeha do molbe i dječje jednostavnosti i onda, konačno, osta prazno. Izgledalo je kao da je iskušavao sve maske iz svoga repertoara, mijenjajući ih i nastojeći pronaći ono što sam ja od njega očekivao, pokušavajući shvatiti što ja vjerujem, kakav je on, koji od Mara sam želio da bude. Ali, kao što je rekao, postao sam gladak, hladna voda i jasno staklo. Pao je natrag u stolicu, i čekao. Osjetio je da ga poznam i čekao je da vidi što ću učiniti. Hladna voda, jasno staklo koje je vidio u meni postali su zrcalo. Prvi put će netko biti onakav kakvim ga Maro želi da bude. Netko će zrcaliti ono što je Maru trebalo. A ono što je Maru trebalo više no išta u godinama svoga sazrijevanja, bilo je da mu se vjeruje.

Uhvatio sam kako gleda prema ladici noćnog ormarića. Znao je da tamo držim revolver. Kao da je on osjetio moju spremnost da mu vjerujem i pokazivao mi je kako da to i učinim. Bilo je jasno što mi je činiti. Morao sam pokušati ubiti se, vjerujući da će se on umiješati i spasiti me.

Moje unutrašnje ja se pobunilo. A što ako nemam pravo? Što ako Maro uopće nije onakav kakav vjerujem da jest? Što ako me ne spriječi? Glupo je i vrlo smiješno imati u nekoga toliko povjerenja. Čovjek ne može vjerovati čak ni svom vlastitom...

Slika mi je sijevnula mozgom — uspomena iz djetinjstva. Moj otac stoji na dnu stepenica. Ja sam pet ili šest stepenica poviše. Pružio je ruke i zove me da skočim dolje. On će me uhvatiti. Bojim se. Nagovara me... uvjerava me da moj tatica neće dopustiti da padnem. Skačem. Odmiče se dalje a iz mog grla izvija se krik dok padam na pod. Povrijeđen i bijesan. Zašto si mi lagao? Zašto?... Zašto... I smijeh i riječi i glas svoga oca nisam nikada zaboravio. »To je da te naučim da nikada nikome ne vjeruješ — čak ni vlastitom ocu.«

Da li je to razlog zbog kojeg se nikada nisam oženio, ili volio, ili vjerovao bilo kome? Da li je to bio strah koji me sve ove godine zatvarao iza sigurne, čvrste školjke sumnje? Postalo mi je jasno da je u ovom trenutku moja odluka isto toliko važna za mene kao i za Mara. Ako se sada povučem, nikada više u svom životu neću biti sposoban vjerovati bilo kome.

Gledao me. Želio je da mu vjerujem.

Bez riječi, otišao sam do noćnog ormarića, otvorio ladicu i izvadio revolver. Provjerio sam da li je napunjen a onda se okrenuo prema njemu. Nije pokazivao nikakve osjećaje niti je išta rekao.

— Maro, vjerujem ti — rekoh. — Potreban ti je dokaz moje vjere u tebe. Pa, potreban je i meni. Pogledajmo oboje jesam li sposoban pružiti ti taj dokaz... ako povučem ovaj obarač... — Prislonio sam cijev uz desnu sljepoočnicu. — Brojat ću do tri. Želim vjerovati da ćeš me zaustaviti prije nego što se ubijem.

Nasmiješio se.

— Hoćete li to doista učiniti? Možda vas neću spriječiti. Možda ću biti suviše spor... Možda...

— Jedan.

— Vi ste budala, Denis. Nije vrijedno nikakvih novaca riskirati ovako kako to vi sada činite. Ili, možda, ipak nije riječ o novcu? Sto očekujete da ćete dokazati?

— Dva. — Hoće U prst reagirati na komandu? Jesam li sposoban učiniti to?. A onda, gotovo kao da su se naši umovi za trenutak dodirnuli, znao sam da ću to učiniti... isto tako jasno kao što sam znao da će me spasiti. Ništa drugo nije bilo vrijedno saznanja. Znao sam to dobro.

Smiješak mu je nestao s lica. Duboko je disao stišćući šake. Oči su mu bile širom otvorene.

— Tri.

Povukao sam obarač ne zatvarajući oči.

U tom trenutku između mene i vječnosti, Maro je skočio. Ruka se pružila poput munje i odgurnula revolver na stranu. Metak mi je okrznuo čelo i završio u zidu pored nas. Bijela eksplozija opržila mi je lice. Pao sam u nesvijest.

Kada sam se osvijestio, osjetio sam kako Se sve vrti oko mene.

Maro mi je na lice stavio mokar ručnik.

— Bit će u redu — rekao je. — Barut vas je opekao. Pozvao sam doktora.

— To je bilo blizu — rekoh.

— Vi, budalo! — Micao se nemirno naprijed-natrag i stezao šake. — Prokleta budalo. Niste trebali to učiniti.

— Ti si tako želio. Drago mi je da sam uspio. Bilo je to važno koliko za tebe, toliko i za mene.

Bio je vrlo uzbuđen. Cuo sam ga kako se šunja tamo-amo. Na putu mu se našao jastučić i on ga udari nogom.

— Nisam smio tako dugo čekati. Nisam vjerovao da ćete to doista učiniti. Nisam znao. Nitko mi nikada nije vjerovao na taj način. Čini mi se da sam cio život čekao na nekoga tko će mi doista vjerovati. Nisam mislio da ćete to biti vi.

Kimnuo sam glavom.

— Ni ja to nisam mislio. Nikome nisam nikada ovako vjerovao još od doba kada sam bio dječak. Duboko u sebi našao sam nešto za što sam vjerovao da je odavno uništeno. Vrijedilo je toga.

— Denis... — Pomaknuo se natrag i onjušio zrak.

— Što je?

— Nešto je negdje ovdje. Daleko a opet blizu. Glazba, ali stvarna. Mlako ljubičaste i jarko žute trake zvukova koje se obavijaju oko mene i rastapaju se. Ovdje su i sada a opet su negdje daleko u budućnosti.

— To je mjesto i vrijeme za tebe Maro. Potreban si im tamo, ovakav kakav si. I tebi su potrebni oni. Moraš im vjerovati.

— Vjerujem vama, Denis. Ako vi kažete da je sve u redu, iću ću.

— Sve je u redu. Ne kažem to zbog novca, znaš i sam. Dat ću klinici ono što dobijem. Imam i više nego što mi treba. Povlačim se. Ovo će biti moj posljednji posao za njih.

— Izmislit ćete nešto da kažete doktoru Landmeeru, mom starom i Deliji o meni?

— Hoću.

Objasnio sam mu kako da se spoji sa službom i kako da ih obavijesti da je spreman za polazak. Oni će mu reći gdje da čeka i poslat će nekoga da ga pokupi. Uzeo mi je ruku i dugo je držao čvrsto stisnutu.

— Denis, mislim da biste možda željeli znati. Ta glazba... koju sam vidio i osjetio... imali ste pravo. To je od njih. Nagovještaj onoga zašto sam im potreban.

— Možeš li mi reći?

— Nije jasno, Denis. Ali vidio sam velik skup ljudi. Nisu uopće sposobni da razumiju jedan drugoga i nitko ne zna što onaj drugi želi. Čini se da su riječi izgubile svoje značenje. Kao... kao onda kad se gradila Kula babilonska. Velika je pometnja. Mislim da sam im

potreban zato da im pomognem da razgovaraju i da vjeruju jedni drugima, da ih povezem.

— Drago mi je da si mi rekao, Maro. Lakše mi je sada kada to znam.

— Zbogom, Denis.

— Zbogom.

Čekao sam dok nisam začuo ulazna vrata kako se zatvaraju, a onda sam skinuo ručnik s lica. Otkotrljao sam se do ruba kreveta i sjeo. Tražio sam po džepovima upaljač za cigarete. Upalio sam ga držeći ga ispred lica. Osjetio sam toplinu koja je pržila, čuo sam pucketanje, osjetio jedak miris zapaljenih dlačica dok sam se opržio po obrvama. Ali ne i svjetlo.

A onda sam shvatio kako je to kad si potpuno slijep.

Legao sam u krevet i odnekud su kroz prozor ušli u sobu zvuci glazbe. Načas mi se učinilo da sam je čuo onako kako ju je čuo Maro — mlako ljubičaste i jarkožute trake zvukova koje se obavijaju oko mene i rastapaju se. Ali onda, ta mnogostruka slika nesta i začuh nijeme tonove melodije isto tako kako sam — otada — čuo sve zvuke i muzike.

U mraku...

Posjetilac

Ray Bradbury

The Visitor

Preveo *Zoran Milović*

Saul Williams probudio se u mirno jutro. Izvirio je iz svoga šatora i umorno pogledao naokolo, razmišljajući o tome koliko je daleko Zemlja. Milijune kilometara, pomisli. A opet, ništa ne možeš učiniti. Pluća su ti puna »krvne rđe«. Stalno kašlješ.

Ovog osobitog jutra Saul se probudio u sedam sati. Bio je visok, mršav čovjek, još više istanjen svojom bolešću. Bilo je tiho jutro na Marsu. Dno mrtvog mora bilo je ravno i tiho, bez daška vjetra. Sunce je bilo jasno i hladno na praznom nebu. Umio se i pojeo doručak.

Nakon toga osjeti snažnu želju da se vrati na Zemlju. Cio dan pokušavao je na sve moguće i nemoguće načine da se ponovo nađe u New Yorku. Ponekad, kada bi sjeo, zatvorio oči i ispružio ruke, uspio bi. Gotovo je osjećao miris New Yorka. No, ipak, većina pokušaja ostala je neuspješna.

Kasnije tog istog jutra Saul je pokušao umrijeti. Legao je na pijesak i zapovjedio, srcu da prestane kucati. No, ono je nastavilo. Zamislio je kako se baca sa stijene ili kako reže vene na rukama, ali u sebi se na sve to potiho smijao. Znao je da nema živaca da pokus nešto slično.

Ako se čvrsto stisnem i dovoljno snažno mislim na to, možda ću onda zaspati da se više nikada ne probudim, pomislio je. Pokušao je. Sat kasnije probudio se s ustima punim krvi. Ustao je, ispljunuo je i osjetio veliko sažaljenje prema sebi. Ova krvna rđa puni tvoja usta i nos; kaplje ti iz ušiju i ispod noktiju; ubija te za godinu dana. Jedini je lijek da te bace u raketu i lansiraju u progonstvo na Mars. Na Zemlji nisu znali koji bi lijek mogao pomoći, a ostati tamo značilo bi zaraziti i ubiti druge. I tako, sada je ovdje, i krvari sve vrijeme, usamljen.

Saulove se oči stisnuše. Tamo u daljini, pored ruševina drevnog grada, ugleda još jednog čovjeka kako leži na prljavom pokrivaču.

Saul mu priđe, a čovjek na pokrivaču pokrenu se umornom kretnjom.

— Zdravo, Saule — reče on.

— Još jedno jutro — reče Saul. — Kako sam samo usamljen!

— Takva je tuga onih koji imaju rđu — reče čovjek na pokrivaču, ne mičući se, vrlo blijed, kao da bi mogao nestati ako ga dodirneš.

— Bože, kako bih želio — reče Saul, gledajući dolje u čovjeka — da bar možeš govoriti. Zašto intelektualci nikad ne dobivaju krvnu rđu? Zašto oni nikad ne dolaze ovamo?

— To je zavjera protiv tebe, Saule — reče čovjek, zatvarajući oči, suviše umoran da bi ih držao otvorenima. — Nekada sam imao snage da budem intelektualac. Sada, misliti je posao.

— Kada bismo bar mogli razgovarati — reče Saul Williams.

Drugi čovjek samo ravnodušno slegnu ramenima.

— Dođi sutra. Možda ću sutra imati dovoljno snage da razgovaram o Aristotelu. Pokušat ću. Stvarno ću pokušati. — Čovjek potonu pod jedno smežurano drvo. Otvori jedno oko: — Sjećaš se, jednom smo doista razgovarali o Aristotelu. Prije šest mjeseci, onaj dan kada mi je bilo dobro.

— Sjećam se — reče Saul i ne slušajući. Pogleda prema mrtvom moru. — Volio bih da sam bolestan kao ti. Onda ne bih razmišljao o tom intelektualizmu. Onda bih možda imao malo mira.

— Za otprilike šest mjeseci i tebi će biti isto ovako loše kao što je meni sada — odvrati umirući čovjek. — Onda te neće zanimati ništa osim sna i još više sna. San će ti se činiti kao žena. Uvijek ćeš joj se vraćati, zato što je svježa i dobra i vjerna i uvijek je dobra prema tebi i nježna i uvijek ista. Probudit ćeš se samo zato da bi ponovo mogao pomisliti na san. To su divne misli.

Čovjekov se glas pretvorio u jedva čujni šapat. Sada nestade i tog šapta i smijeni ga slabo i polagano disanje.

Saul se udalji.

Duž obala mrtvog mora, nalik na mnogobrojne ispražnjene boce koje je donio neki davno nestali val, ležala su iscrpljena tijela usnulih ljudi. Saul ih je mogao vidjeti sve tamo do udaljenog zavijutka mrtvog mora. Jedan, dva, tri — svi su spavali sami, većina u još gorem stanju od njega, svaki uz svoje neveliko skrovište s hranom, svaki sam, jer druženje i razgovor slabili su čovjeka, a san je bio nešto najbolje.

Prvih nekoliko noći proveli su oko zajedničkih logorskih vatri. I svi su govorili o Zemlji. To je bila jedina stvar o kojoj su govorili. Zemlja i kako teku vode gradskih potočića i kakvog je okusa domaća pita od jagoda i kako izgleda New York kad mu prilaziš u rano jutro, dolazeći iz New Jerseya trajektom okupanim slanim vjetrom.

Želim Zemlju, pomisli Saul. Želim je tako snažno da me boli. Želim nešto što nikada više neću imati. I svi su je oni željeli, i sve je njih boljelo što je više nikada neće imati. Više od hrane, više od žene, više od bilo čega drugoga želim Zemlju. Ova bolest stavlja žene na stranu.

One nisu ono što bi čovjek mogao poželjeti u ovakvoj situaciji. Ali Zemlju, da. To je stvar za um, a ne za ovo slabo tijelo.

Na nebu bijesnu svijetao metal.

Saul pogleda prema gore.

Svijetli metal bijesnu ponovo.

Minutu kasnije na dno mora spustila se raketa. Otvorio se kapak i iz rakete je izišao čovjek, noseći sa sobom svoju neveliku prtljagu. Druga dva čovjeka, u zaštitnim antiseptičnim odijelima, iznesoše velike sanduke s hranom i postaviše mu šator.

Minutu kasnije raketa je već ponovo bila na nebu. Izgnanik je stajao sam.

Saul potrči. Nije trčao već tjednima, i strašno ga je zamaralo, ali je trčao i vikao.

— Zdravo, zdravo!

Dok mu je Saul prilazio, mladić ga odmjeri od glave do pete.

— Zdravo. Znači, ovo je Mars. Zovem se Leonard Mark.

— Ja sam Saul Williams.

Rukovaše se. Leonard Mark bio je vrlo mlad, ne više od osamnaest godina; bio je vrlo plav, s ljubičastim licem, plavih očiju i svježeg izgleda, unatoč bolesti.

— Kako je u New Yorku? — upita Saul.

— Evo ovako — odgovori Leonard Mark. I pogleda Saula. Trenutak zatim, iz pustinjskog je pijeska izrastao New York, sagrađen od kamena i ispunjen prohladnim ožujskim vjetrom. Neonske svjetlosti eksplodirale su u električnim bojama. Žuti su taksiji klizili kroz mirnu noć. Mostovi su se dizali i tegljači tuljeli u ponoćnim lukama. Dizali su se zastori na svjetlucavo blještavim mjuziklima.

Saul se žestoko uhvati šakama za glavu.

— Stani, stani! — vikao je. — Što se to događa sa mnom? Što nije u redu sa mnom? Silazim s uma!

Lišće je nicalo na drveću u Centralnom parku, zeleno i novo. Saul je šetao stazom kroz park i mirisao zrak.

— Prestani, prestani, ti budalo! — Vikao je Saul samome sebi. Šakama pritisnu sljepoočice. — Ovo ne može biti istina!

— Istina je — reče Leonard Mark. — Istina je — ponovi. Njujorški tornjevi polako izblijedješe. Mars se ponovo vratio. Saul je stajao na praznom dnu mora i umornim pogledom promatrao mladog pridošlicu.

— Ti — reče, upirući prstom prema Leonardu Marku. — Ti si to učinio. Ti si to učinio svojim umom.

— Baš tako — reče Leonard Mark.

U tišini su stajali i promatrali jedan drugog. Napokon, držćući, Saul uzme ruku drugog prognanika i stade je stiskati, govoreći:

— Oh, ali drago mi je što si ovdje! Nemaš pojma koliko mi je drago

što si ovdje!

*

Pili su jaku crnu kavu iz limenih zdjelica. Bilo je točno podne. Razgovarali su u toku cijelog toplog prijepodneva.

— A ta tvoja sposobnost? — upita Saul preko zdjelice, čvrsto gleldajući mladog Leonarda Marka.

— To je jednostavno stvar s kojom sam se rodio — odgovori Mark, gledajući u svoje piće. — Majka mi je bila ondje, '57. godine, kada se razletio London. Rodio sam se deset mjeseci nakon toga. Ne znam kako bi mogao nazvati svoju sposobnost. Možda, telepatija i prijenos misli. Znaš, imao sam svoje predstave. Putovao sam širom svijeta. Leonard Mark, mentalno čudo od djeteta, pisalo je na plakatima. Bio sam prilično imućan. Većina je ljudi smatrala da sam običan šarlatan. Znaš već što ljudi misle o kazališnom svijetu. Ja sam jedini znao da je sve to istina, ali pazio sam da to nikome ne otkrijem. Bilo je mnogo sigurnije ne pustiti ih da raširе vijest naokolo. Doduše, nekoliko bliskih prijatelja znalo je za moju stvarnu sposobnost. Imam ja dosta talenata koji će sada dobro doći, kada sam ovdje, na Marsu.

— Strašno si me prepao, to sigurno — reče Saul, čvrsto stežući zdjelicu. — Kada je New York izrastao onako, ravno iz zemlje, pomislio sam da sam poludio.

— To je neka vrst hipnoze što djeluje na sva čula istovremeno — na oči, uši, nos, usta, kožu — na sve to. Što bi sada želio da radiš najviše od svega?

Saul spusti zdjelicu. Nastojao je da mu ruke budu sasvim mirne. Ovlaži usne.

— Želio bih se naći u onom malom potoku, u Mellin Townu, u Illinoisu, gdje sam plivao kad sam bio dječak. Želio bih da sam sasvim gol i da plivam.

— Dobro — reče Leonard Mark i sasvim malo pomakne glavu.

Saul pade leđima na pijesak i zatvori oči.

Leonard Mark nastavi sjediti promatrajući ga.

Saul je ležao na pijesku. S vremena na vrijeme ruke bi mu se pomicale i uzbuđeno trzale. Usta su se otvarala u grču; ispuštao je zvuke iz grla, što se čas stezalo, a čas opuštalo.

Saul poče polagano micati rukama, natrag i naprijed, natragnaprijed, glave okrenute na jednu stranu, dašćući; ruke su mu dolazile i odlazile, polako, u toplome zraku, razgrćući žuti pijesak pod njim, dok mu se tijelo polako pomicalo s jedne strane na drugu stranu.

Leonard Mark u tišini završi ispijanje kave. Dok je gutao posljednje kapi, nije skidao očiju $a Saula, što je ležao na dnu mrtvog mora, pomičući se i šapćući.

— U redu —.reče Leonard Mark.

Saul se podiže i sjede, trljajući lice. Nakon nekoliko trenutaka reče:

— Vidio sam potok. Trčao sam obalom i svlačio odjeću sa sebe. — Izgovorio je to bez daha, s osmijehom nevjerice na licu. — I ronio sam i plivao po potoku!

— Drago mi je — reče Leonard Mark.

— Evo! — Saul posegnu rukom u džep i izvadi svoju posljednju tablu čokolade. — Ovo je za tebe.

— Što je to? — Leonard Mark pogleda poklon. — Čokolada? Glupost; ja ovo ne činim radi nagrade. Činim to zato što si ti tada sretan. Vrati tu stvar u džep, prije nego što je pretvorim u čegrtušu koja će te ugristi.

— Hvala ti, hvala ti! — Saul spremi čokoladu. — Nemaš pojma kako je divna bila ta voda. — Uhvati lonac s kavom i upita:. — Još?

Nalijevajući kavu, Saul za trenutak zatvori oči.

»Imam ovdje Sokrata«, pomisli, »Sokrata i Platona, i Nietzschea i Schopenhauera. Kako govori, taj je čovjek genij. Svojim talentom, on je nevjerojatan!« — Pomisli na duge, mirne dane i prohladne noći njihovih razgovora. »To uopće neće biti loša godina. Ni izdaleka«.

Prolio je kavu.

— Nešto nije u redu?

— Ništa — i sam Saul je bio zbunjen, smeten.

Bit ćemo u Grčkoj. U Ateni. Kada budemo proučavali rimske pisce bit ćemo u Rimu, budemo li to htjeli. Stajat ćemo u Partenonu i na Akropoli. Neće to biti samo razgovor, već i mjesto na kojem ćemo biti. Ovaj čovjek to može učiniti. On ima moć da to učini. Kada budemo govorili o Racineovim dramama, on će za mene napraviti i scenu i glumce i sve. Bože, ovo je bolje od života kakav je bio nekad! Koliko je bolje biti bolestan i ovdje nego zdrav na Zemlji i bez ovih sposobnosti! Koliko je ljudi ikada vidjelo grčku dramu u grčkom amfiteatru trideset prve godine prije nove ere?

A ako zamolim, mirno i ozbiljno, hoće li ovaj čovjek poprimiti izgled Schopenhauera i Darwina i Bergsona i svih ostalih umnih ljudi kroz vjekove...? Da, zašto ne? Sjediti i razgovarati osobno s Nietzscheom, sa samim Platonom...!

Samo je jedna stvar bila pogrešna. Saul osjeti kako se ljulja.

Drugi ljudi. Oni drugi bolesni ljudi na dnu ovog mrtvog mora.

U daljini, ljudi su mahali približavajući se. Vidjeli su bljesak rakete, spuštanje, iskrcavanje putnika. Sada su dolazili, sporo, s mukom, da pozdrave pridošlicu.

Saul se ohladi. — Slušaj Mark, — reče — mislim da će biti bolje da krenemo prema planinama.

— Zašto?

— Vidiš li ove ljude kako dolaze? Neki od njih su poludjeli.

— Zaista poludjeli?

— Da, zaista.

— Od izolacije i svega ostalog?

— Da, to je razlog. Bit će bolje da krenemo.

— Ne doimaju se naročito opasno. Polako se kreću.

— Bio bi iznenađen.

Mark pogleda Saula.

— Ti dršćeš? Zbog čega?

— Nema vremena za razgovor — odvrati Saul i hitro se diže. — Hajde! Zar ne shvaćaš što će se dogoditi kada jednom otkriju tvoju sposobnost? Tući će se međusobno za tebe. Ubit će jedan drugoga, a i tebe, zbog prava da te posjeduju.

— Oh, ali ja ne pripadam nikome — reče Leonard Mark. Pogleda Saula. — Ne. Čak ni tebi.

Saul tržnu glavom.

— Na to nisam nikad ni pomislio.

— Zar nisi sada? — Mark se nasmija.

— Nemamo vremena za prepiranje — odgovori Saul, zažmirivši, vrelih obraza. — Hajde!

— Ne želim. Sjedit ću ovdje sve dok se ti ljudi ne pojave. Ti si malo suviše posesivan. Moj život pripada samo meni.

Saul osjeti nešto ružno u sebi. Lice mu se poče izobličavati.

— Čuo si što sam rekao!

— Kako se brzo mijenjaš iz prijatelja u neprijatelja — primijeti Mark.

Saul ga udari. Bio je to brz, precizan udarac nadolje. Mark odskoči u stranu, smijući se.

— Ne, nemoj!

Bili su u centru Times Squarea. Automobili su trubili i režali na njih. Zgrade su jurile uvis, tople, u plave visine.

— To je laž! — poviče Saul, teturajući pod utjecajem slika.

— Zaboga, nemoj, Mark! Oni ljudi dolaze! Ubit će te!

Mark je sjedio dolje, na pločniku, i smijao se svojoj šali.

— Neka dođu. Sve ih mogu nasamariti!

New York privuče Saulovu pažnju. Svrha mu je i bila da je privuče svojom strašnom ljepotom, nakon toliko mnogo mjeseci izbivanja. Umjesto da napadne Marka, Saul je samostajao i upijao u sebe taj strani ali i tako poznati prizor. Zatvori oči.

— Ne! — i pade prema naprijed, povukavši Marka sa sobom. Sirene su mu vrištale u ušima. Kočnice su siktale i žestoko kašljale. Tresnu Marka u bradu.

Tišina.

Mark je ležao na morskom dnu.

Uzevši onesviještena čovjeka u ruke, Saul s mukom poče trčati.

New York je nestao. Postojala je samo ta prostrana tišina mrtvog mora. Ljudi su ga okruživali i približavali mu se. Išao je prema

brežuljcima, noseći svoj dragocjeni teret, noseći New York i zeleni zavičaj i svježe potočiće i stare prijatelje; sve je to nosio u svojim rukama. Jednom je pao i, naprežući se, ustao. Nije prestao trčati.

*

Noć ispuni pećinu. Vjetar je lutao unutra i van, potežući jezičke male vatre, razbacujući pepeo.

Mark otvori oči. Bio je vezan konopcima i naslonjen na suhi zid pećine, licem okrenut prema vatri.

Saul stavi još jednu granu u vatru, svako malo pogledajući s nemirom mačke prema ulazu u pećinu.

— Ti si budala.

Saul se trgnu.

— Da — reče Mark — ti si budala. Pronaći će nas. Makar nas morali loviti šest mjeseci, pronaći će nas. U daljini su, kao neko priviđenje, vidjeli New York. I nas u središtu. Bilo bi previše vjerovati da neće postati radoznali i slijediti naš trag.

— Onda ću ja dalje s tobom — odvrati Saul, zagledan n vatru.

— A oni će poći za nama.

— Zašuti!

Mark se nasmiješi.

— Zar se tako govori sa svojom ženom?

— Čuo si me!

— Ah, divan je to brak — tvoja pohlepa i moja mentalna sposobnost. Što želiš da vidiš sada? Da ti pokažem još neke scene iz tvog djetinjstva?

Saul osjeti kako mu po čemu izbija znoj. Nije znao da li se čovjek šali ili ne.

— Hoću — reče.

— U redu — reče Mark — gledaj!

Plamen šiknu iz okolnog stijenja. Sumpor ga je gušio. Jame sumpornog praha eksplodirale su, potresi su ljuljali pećinu. S mukom se podižući, Saul je kašljao i teturao naokolo, opečen, sasušen paklom.

Pakao nestade. Pećina postade kao prije.

Mark se smijao.

Saul je stajao nad njim.

— Ti — reče hladnim glasom, saginjući se.

— Što drugo očekuješ? — poviče Mark. — Biti svezan, odvučen, pretvoren u intelektualnu nevjestu jednog čovjeka poludjelog od usamljenosti... zar misliš da uživam u ovome?

— Odvezat ću te ako obećaš da nećeš pobjeći.

— To ne bih mogao obećati. Ja sam slobodan posrednik. Ja ne pripadam nikome.

Saul se spusti na koljena.

— Ali ti moraš pripadati, čuješ li? Ti moraš pripadati. Ne mogu te

pustiti da odeš odavde!

— Dragi moj druže, što ti više govoriš takve stvari, to ja sam udaljeniji. Da si imao imalo razuma i da si stvari napravio na inteligentan način, bili bismo prijatelji. Bilo bi mi drago da ti činim ove male hipnotičke usluge. Napokon, za mene ne predstavlja nikakav problem da ih dočaram. Zabava, doista. Ali ti si sve pokvario. Želio si me cijelog samo za sebe. Bojao si se da će me drugi oteti. O, kako si pogriješio! Moje su moći dovoljne da ih sve usrećim. Svi ste me mogli dijeliti, dijeliti, kao na primjer, hranu za socijalno ugrožene. Osjećao bih se kao bog među djecom, bio bih dobar, činio usluge, a zauzvrat vi biste mi mogli donositi male poklone, osobite poslastice od hrane.

— Žao mi je, žao mi je! — vikao je Saul. — Ali ja suviše dobro poznajem te ljude.

— Je si li ti imalo drugačiji? Teško!... Iziđi i vidi da li dolaze. Učinilo mi se đa čujem nekakvu buku.

Saul potrči. Na ulazu u pećinu skupi šake oko očiju i zagleda se dolje, u vododerinu ispunjenu noćnom tamom. Pomicali su se neki nejasni oblici. Da li je to bio samo vjetar koji tjera lutajuće grude korova? Počeo je drhtati sitnom, bolnom drhtavicom.

— Ništa ne vidim — reče pošto se vratio u pećinu. Zagleda se u ognjište. — Mark!

Mark je nestao.

Nije bilo ničeg osim pećine, ispunjene kamenim gromadama, kamenjem, šljunkom, tom usamljenom pucketajućom vatrom, tim uzdišućim vjetrom. I Saulom, koji je stajao tamo, ne vjerujući svojim očima, obamro.

— Mark! Mark! Vrati se!

Čovjek se oslobodio veza, polako, pažljivo, i služeći se varkom imaginacije koja je rekla da se ostali približavaju, nestao je — kamo?

Pećina je bila duboka ali je završavala slijepim zidom. A Mark se nije mogao provući pored njega i skliznuti u noć. Kako onda? 0

Saul obiđe oko vatre. Izvadio je nož i počeo se približavati velikoj kamenoj gromadi što je stajala naslonjena na zid pećine. Smiješeći se, prisloni nož na gromadu. Lupnu je nožem nekoliko puta. Zatim odmahnu ruku, kao da namjerava zarinuti oružje u kamen.

— Stani! — poviče Mark.

Gromada nestade. Na njezinu se mjestu nalazio vezani Mark.

Saul zadrža nož. Vatra mu je poigravala na obrazima. Oči su mu bile potpuno lude.

— Nije uspjelo — prošapta. Sagnu se, pruži ruke, dohvati Marka za vrat i sklopi prste, Mark nije rekao ništa. Nemirno se pomicao, tako stegnut, dok su mu oči s ironijom govorile stvari koje je Saul sasvim dobro znao.

Ako me ubiješ, govorile su oči, gdje će biti svi tvoji snovi? Ako me

ubiješ, gdje će biti svi oni potoci i pastrve u njima? Ubij me, ubij Platona, ubij Aristotela, ubij Einsteina; da, sve nas ubij! Hajde, zadavi me. Izazivam te.

Saulovi prsti oslobodiše vrat.

Na ustima pećine pomaknuše se sjenke.

Oba čovjeka okrenuše glave.

Ostali su bili tamo. Njih petorica, iscrpljeni putovanjem, daščući, čekajući na vanjskom rubu svjetla.

— Dobra večer — zazva Mark, smijući se. — Uđite, uđite, gospodo!!

*

Prepirke i svađe nastaviše se do zore. Mark je sjedio među ljudima koji su sijevali očima i raspravljali i trljao zglobove na rukama oslobođenim konopaca. Stvorio je dvoranu za konferencije obloženu mahagonijem i jedan mramorni stol za kojim su svi sjedili, smiješno bradati, smrdljivi, znojni i pohlepni ljudi, očiju uperenih u svoje blago.

— Stvar se može riješiti — napokon reče Mark — tako da svaki od vas ima određene sate u određene dane za susrete sa mnom. Postupat ću jednako prema svakome. Bit ću javno vlasništvo i kretat ću se slobodno i bez ograničenja. To je sasvim pošteno. Što se tiče ovog Saula ovdje, on je na probi. Kada dokaže da ponovo može biti pristojna Osoba, dat ću mu tretman ili dva. Do tada, s njim nemam više ništa.

Ostali se prognanici naceriše Saulu.

— Žao mi je — reče Saul. — Nisam bio svjestan što činim. Sada sam se popravio.

— Vidjet ćemo — odvrati Mark. — Da damo sebi jedan mjesec, što veliš?

Ostali se ljudi naceriše Saulu.

Saul ne reče ništa. Sjedio je i gledao u pod pećine.

— Da vidimo sada — reče Mark. — Ponedjeljkom je tvoj dan, Smithe.

Smith kimnu glavom.

— Utorkom ću uzimati Petera, na oko jedan sat. Peter kimnu glavom.

— Srijedom ću završiti u s Johnsonom, Holtzmanom i Jimom, evo.

Posljednja se tri čovjeka pogledaše.

— Ostali dio tjedna morate me ostaviti potpuno na miru, čujete li? — reče Mark. — Bolje išta nego ništa. Ako ne poslušate, uopće neću izvoditi stvar.

— Možda ćemo te mi natjerati da izvodiš — reče Johnson. Uhvati poglede ostalih ljudi. — Slušajte, nas smo petorica, a on je sam. Možemo ga natjerati da čini sve što želimo. Ako budemo surađivali,

napravit ćemo veliku stvar.

— Nemojte biti budale — upozori Mark ostale.

— Pustite me da govorim — reče Johnson. — On nama govori što će raditi. Zašto da mi ne govorimo njemu? Jesmo li jači od njega ili nismo? A on prijeti da neće izvoditi! E pa, samo da mu utjeram koji iver pod nokte ili da mu, možda, izgorim prste čeličnom turpijom, pa da vidimo hoće li izvoditi! Htio bih znati zbog čega ne bismo mogli imati predstave svake večeri u tjednu?

— Ne slušajte ga! — reče Mark. — On je lud. Na njega se ne možete osloniti. Vi znate što će on učiniti, zar ne? Sve će vas, jednog po jednog, uhvatiti dok ne budete pazili, i ubit će vas; da, sve će vas ubiti, i, onda kad sve sredi, ostat će sam, samo on i ja! Takav je to čovjek.

Ljudi koji su ga slušali zažmiriše, prvo na Marka, a onda na Johnsona.

— Kad smo već kod toga — primijeti Mark — nitko od vas ne može vjerovati ostalima. Ovo je sastanak varalica. Onoga trenutka kada okrenete leđa, jedan između vas počet će ubijati. Usuđujem se reći da ćete do kraja ovog tjedna svi biti mrtvi ili ćete umirati.

U prostoriji od mahagonija zapuše hladan vjetar. Soba nestade i na njezinu se.mjestu ponovo pojavi pećina. Marku je bilo dosta šale. Mramorni se stol valovito zaljuljao, prokapao natlo i ispario.

Sitnim, sjajnim, životinjskim očima ljudi su sumnjičavo zagledali jedan drugog. Ono što je rečeno bilo je istina. Vidjeli su se u narednim danima, kako na prepad hvataju jedan drugoga, ubijaju, sve dok onaj posljednji sretnik ne ostane da uživa u tom intelektualnom blagu što je hodalo među njima.

Saul ih je promatrao i osjeti se usamljen i uznemiren. Kada jednom pogriješiš, kako je teško to priznati, vratiti se, početi iznova. Svi su bili U krivu. Dugo vremena bili su izgubljeni Sada im je bilo gore nego da su izgubljeni.

— A da stvari budu još gore — reče napokon Mark — jedan od vas ima revolver. Svi ostali imate samo noževe. Ali jedan od vas, znam to, ima revolver.

Svi skočiše na noge.

— Tražite! — reče Mark. — Pronađite onoga koji ima revolver, inače ste mrtvi!

To je upalilo. Ljudi su kao divlji trčali pećinom, ne znajući koga prvog da pretraže. Grabili su rukama, vikali, a Mark ih je promatrao s prezirom.

Johnson se povuče unatrag, zavukavši ruku ispod jakne.

— U redu — reče. — Možemo i ovako da svršimo s tim!

I opali Smithu ravno u grudi. Smith pade. Ostali zavikaše. Razbježaše se. Johnson još dva puta nanišani i opali.

— Stani! — poviče Mark.

New York izroni oko njih, iz stijena i pećine i neba. Sunce se ljeskalo na prozorima visokih zgrada. Iznad njih, grmjela je gradska željeznica; sirene su zavijale u luci. Zelena je dama gledala s one strane zaljeva, držeći baklju u ruci.

— Gledajte, vi, budale! — reče Mark. U Centralnom parku izbijala su sazvježđa proljetnih pupoljaka. Vjetar je preko njih u valovima nosio mirise svježe pokošene trave.

A u središtu New Yorka, smeteni i zapanjeni, posrtali su ljudi. Johnson još tri puta povuče okidač. Saul potrči prema naprijed. Udari u Johnsona, obori ga na tlo i svinu mu ruku s revolverom. Začu se još jedan pucanj.

Ljudi prestadoše juriti naokolo.

Stajali su. Saul je ležao preko Johnsona. Prestadoše se boriti.

Zavladala je stravična tišina. Ljudi su stajali gledajući.

New York potonu u pijesak. Uz siktanje, klokotanje, dahtanje; s krikom uništenog metala i prohujalog vremena, velike se zgrade zaljuljaše, počeše svijati, valovito kapati, rušiti.

Mark je stajao među zgradama. A onda, poput kakve zgrade, s jasnom crvenom rupom probijenom u grudima, bez riječi, pade.

Saul je ležao bulјeći u ljude, u tijelo.

Onda se podiže s revolverom u ruci.

Johnson se nije micao. Bojao se pomaknuti.

Svi zatvoriše oči, a zatim ih ponovo otvoriše, kao da se nadaju da bi time mogli vratiti život čovjeku što je ležao pred njima.

Pećina je bila hladna.

Saul je stajao i gledao, nepokretan, u revolver u svojoj ruci. Uze ga i baci daleko preko doline, ne gledajući gdje pada.

Gledali su u tijelo, kao da nisu u stanju povjerovati. Saul se saže i uhvati omlitavjelu ruku.

— Leonarde! — reče tihim glasom. — Leonarde!

Zatrese ruku.

— Leonarde!

Leonard Mark nije se micao. Oči su mu bile zatvorene; grudi su mu bile mirne; nisu se micale gore-dolje. Polako se hladio.

Saul se ispravi.

— Ubili smo ga — reče, ne gledajući ostale. Usta su mu se sad napunila oporom tekućinom. — Ubili smo jedinog kojeg nismo željeli ubiti. — Drhtavim rukama prekri oči. Ostali su ljudi stajali čekajući.

— Donesite lopatu — reče Saul. — Pokopajte ga. — Okrenu se na drugu stranu: — S vama ne želim imati ništa.

Netko ode da pronađe lopatu.

*

Saul je bio toliko slab da se nije mogao ni pomaći. Noge su mu

urasle u tlo, s korijenjem koje je crpio iz dubine usamljenosti i straha i hladne noći. Vatra je gotovo sasvim utihla i sada je samo dvostruka mjesečina prelazila preko plavih planina.

Čulo se kako netko lopatom kopa zemlju.

— Ionako nam nije potreban — reče netko suviše glasno.

Zvuk kopanja se nastavi. Saul polagano krenu i pusti se da sklizne niz jedno tamno drvo sve dok ne dotakne i sjede na pijesak, s rukama slijepo spuštenim u krilu.

San, pomisli. Sada ćemo svi spavati. U svakom slučaju, toliko bar imamo. Pođi spavati i pokušaj sanjati New York i sve ostalo.

Umorno sklopi oči, dok mu se krv skupljala u nosu i ustima i u drhtavim očima.

— Kako je on to činio? — upita umornim glasom. Glava mu pade na gradi. — Kako je donosio New York ovamo gore i činio da hodamo po njemu? Da pokušamo. Ne bi trebalo biti suviše teško. Misli! Misli na New York — prošapta, padajući u san. — New York i Centralni park, a onda Illinois i potok, cvjetove jabuka i zelenu travu.

Nije uspijevalo. Nije bilo isto. New York je nestao i ništa što bi on mogao učiniti nije ga moglo vratiti. Svakog bi jutra ustajao i hodao mrtvim morem tražeći ga, i hodao bi zauvijek oko Marsa, tražeći ga, i nikad ga ne nalazeći. I napokon bi legao, umoran od hodanja i pokušaja da pronađe New York u svojoj glavi, ne nalazeći ga.

Posljednja stvar koju je čuo prije nego je zaspao bio je zvuk lopate, što se diže i spušta i kopa rupu u kojoj je, sa strašnim treskom metala i zlatnom maglom i mirisom i bojom i zvukom, nestao New York, pao, i bio pokopan.

Cijele je noći plakao u snu.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Znameniti datum

William Temple

A Date to Remember

Preveo *Božidar Stančić*

Kad je telefon zazvonio, Bell je bio naoko zadubljen u crtanje »Vašingtonskog tjednika«, a zapravo su mu misli bludjele baveći se nečim što nije imalo nikakve veze s novinama. Pružio je ruku da dohvati slušalicu.

— Halo? Ah, ti si, Mick! Ne, večeras nisam namjeravao izaći. Zar je važno? Ne bi li to moglo pričekati do sutra ujutro? Da... ne znam... čekaj malo...

Poklopio je dlanom slušalicu i pogledao ženu što je strpljivo plela sjedeći sučelice njemu.

— Dušo — zamolio ju je — pronađi mi odmah nekoliko razloga da ne izađem večeras.

— Ne vidim nijedan — odgovorila je ona — a i nema smisla lagati Micku. Znaš dobro da on čita misli kao otvorenu knjigu. Uostalom, ako ti on kaže da je važno, budi uvjeren da je važno.

— Ali jesi li ti moja ili njegova žena? Budi malo solidarnija!

— Kaži mu onda da ne želiš izaći.

Belle je progunđao i rekao u slušalicu:

— Ako nemaš ništa protiv, Mick, ja ne bih izlazio. Dobro znaš da se svakoga trenutka može dogoditi...

— Ništa se neće dogoditi još tri do četiri dana — prekinula ga je žena uzimajući novo klupko vune za svoj ručni rad.

— Dobro, Mick — pristane napokon Bell — ne vrijedi mi da ustrajem kad je i moja žena na tvojoj strani. Dolazim odmah.

Spustio je slušalicu i uzeo ogrtač i šešir. Zatim je odgrnuo zavjesu i pogledao kroz prozor u mrak.

— Dobro pada — primijetio je. — Znaš li, Bess, da si ti jedna mala podmuklica bez srca? — Prignuo se i poljubio je, pa dodao: — Ali ja te obožavam. — Došavši do vrata, okrenuo se. — Ako osjetiš da počinje, telefoniraj mi odmah.

Kad je Stanley Bell izlazio iz taksija, činilo se da je netko odvrnuo sve slavine na nebu. Debele su se kapi kiše rasprskivale po pločniku. Od ulaznih vrata bio je udaljen pet, šest metara, potrčao je, ali da je upao cijelom dužinom a jarak ne bi bio tako mokar kao kad je ušao.

— Gadno vrijeme — rekao je momku u dizalu. — Idem Grahamu, mansarda.

Momak je šutke zatvorio rešetkasta vrata dizala. Već odavna je bio u službi i bio je umoran. Promatrao je mlaku što se povećavala oko Bellovih cipela, i umor se pojačavao pri spoznaji da će i to morati brisati. A Bell je razmišljao o Michaelu Grahamu. Bili su prijatelji dvadeset godina i za to se vrijeme Mick neprekidno izobražavao, dižući se u obrazovanju temeljito kao i ovo dizalo. Od stipendije do stipendije prolazio je iz gimnazije na sveučilište, a zatim je pošao u istraživački rad u velike psihijatrijske klinike, odande u Atlantic City, gdje je privukao privatne mušterije i počeo pisati. Zatim je pošao u New York, gdje je stekao ugled i imetak, a i ovaj lijepi stan u najljepšem dijelu Pete avenije, na terasi-vrtu. Može se reći, simbolički, da je Mick dosegao vrh nebodera a Bell ostao u petom katu, premda su obojica pošla od prizemlja. Mick nije gledao na stvari simbolički. On je cijenio stvari podjednako, i njihovo je prijateljstvo bilo jednako čvrsto. Bell je cijenio to prijateljstvo više nego bilo što — osim ljubavi svoje žene.

Zašto je toliko cijenio Micka? Dok se dizalo šumno penjalo, Bell je to pokušavao analizirati. Mick je djelovao umirujući, on je značio čvrstoću i zdrav razum u ovom zbrkanom svijetu, gdje su uvjerenja bila uzdrmana i moralne vrijednosti poremećene, a pohlepa i strah su rasli. Svijet je postojao sve luđi zbog frustracije tisuća nada.

Moralno zdravlje i Mickova snaga ležale su u tome što se činilo da nikad ništa ne želi i da se ne boji uvijek davati. Ako je netko zaželio Delacroixa s njegova zida, on bi mu ga mirno dao kao da mu nudi cigaretu.

Za sebe nije nikad ništa tražio, nije zavidio nikome, pa kako nije ni od koga ništa očekivao, svi su mu postajali prijatelji i široke mu ruke dijelili bogatstva i časti.

Bellova je karijera imala sasvim drukčije tokove. Da bi se obrazovao za izdavačku djelatnost, morao je prebroditi prilično živ otpor. Ali nije li sam izazvao taj otpor? Nije li sebi stvarao nove neprijatelje time što je u svakome tko je obavljao to zanimanje vidio takmaca, pa i neprijatelja?

Postao je svjestan da se može objasniti njegovo sporo napredovanje time što je on bio uzorak općega mišljenja, lakovjernik među lakovjernicima, pa osjeti u sebi ljutnju na samoga sebe. U toj je ljutnji izašao iz dizala i našao se pred vratima na kojima je stajala pločica: Michael Graham, psihijatrijski savjetnik. Ušao je u salon svoga

prijatelja. Graham je sjedio u naslonjaču, a noge u papučama stavio je na taburet i tako promatrao dim svoje cigare.

— Mick — reče Bell ljutito — jednoga bi dana trebalo da porazgovorimo o životu i o načinu na koji valja živjeti. Tada bih ti rekao što mislim o tebi kad me puštaš da se tako dugo vladam kao budala, a mogao si me poštedjeti toga. No, neka to ne bude večeras — dodao je odmah — jer ne namjeravam ostati ni minute duže nego što je potrebno. A sad mi reci koga si me vraga izvukao iz tople sobe po ovakvom vremenu kad znaš...

— Imaš u baru toploga groga — mirno će Graham. — Mislim da ti je potreban.

— Hvala — rekao je Bell i prihvatio čašu. — K vragu, ostavljam ti mokre tragove na perzijskom sagu.

— Objesi odjeću u sušilo. Ondje ćeš naći i papuče i kućni kaputić što se grije na radijatoru.

— Ne namjeravam ostati — pobunio se Bell. — Treba da...

— Ma svuci to mokro odijelo — naredio je Graham. — Inače zbilja nećeš ostati dugo... na ovom svijetu. Može Bess i bez tebe pola sata dok ti se stvari ne osuše, ne želi li ostati bez tebe zauvijek.

— No, dobro — složio se Bell mrzovoljno. Presvukao se pa zapitao: — O čemu je, napokon, riječ?

Graham ga je promatrao pažljivo. Obojici je bilo oko četrdeset godina, ali dok je Bell bio vitak, dugačak i nemirna temperamenta, Graham je bio visok, snažan i vedar.

— Riječ je o mojoj najnovijoj knjizi — odvratio je Mick na pitanje.

— Pa što? Prodaje se dobro. Idućeg mjeseca pripremam novo izdanje.

— Mislim na najnovtju knjigu, ovu ovdje — i pokaže rukom kožnatu torbu na stolu, u kojoj je bila gomila natipkanog papira. Odjeven samo u donje rublje, Bell se uputi prema stolu.

— Nisi mi pripovijedao o toj knjizi. Kad si počeo?

— Prije petnaest godina — odgovori Graham.

Bell podiže obrve i otvori torbu. Na prvoj strani je pročitao1

POTPUN ČOVJEK

Prvi tom: *Nehotična hipnoza. Supstitucija snaga.*
Drugi tom: *Kompleks moći i njegovo razrješenje.*
Treći tom: *Slobodna volja i determinizam. Sinteza.*
Četvrti tom: *Potpuno integracija.*

Prolistao je rukopis. Knjiga je bila vrlo stručna. Dotad je Graham pisao popularne knjige, kao na primjer »Prevladajte kompleks manje vrijednosti«, »Kako do stvaralačkijeg života«, »Energija je u vama« itd.

Bell se zamišljeno ogrnuo kućnim haljetkom.

— Bit će potrebno mnogo papira! štampanje i uvezivanje knjige bit će skupo — primijetio je polako. — Komercijalni uvjeti nisu baš tako

povoljni sada...

— Misliš da se knjiga neće prodavati... — prekine ga Graham. U njegovu glasu nije bilo pitanja. Govorio je sigurno, kao da je točno znao na što misli Bell.

— Prodavat će se slabije od onoga što obično pišeš — odvratio je Bell. — Štampanje će biti skupo i mnogo će mi primjeraka ostati na skladištu. Međutim, ja ću se baciti u rizik jer smo prijatelji, Mick, ali ne vjerujem da će kuća moći preuzeti tolike troškove. Već neko vrijeme poslovi idu loše. Godinama nam prodaja tvojih popularnih djela iz psihologije omogućava da preživimo. Svi su ostali pokušaji loše završili. Ja sam jadan poslovan čovjek.

— Ti, zapravo, uopće nisi loš poslovan čovjek — odvratio je Graham — nego si izabrao loš put. Ne znaš što traži čitalačka publika.

— Možda.

— U jedan u noći putujem vlakom u Chicago, gdje imam nekoliko konferencija — nastavio je Graham. — Ostat ću duže vrijeme. Pozvao sam te da te upoznam s nekim stvarima. U prvom redu, »Potpun čovjek« bit će bestseler i na njemu ćeš zaraditi, a ja ću steći ime.

— Ti si ga već stekao — primijeti Bell.

— U užem krugu. Ali »Potpun čovjek« će mi ga pronijeti cijelim svijetom... Stalo mi je do toga da znaš da nemam vremena. Hoću da još večeras odneseš rukopis i da ga odmah štampaš. Ako ta knjiga može osloboditi svijet od ratne psihoze, bolje da to učini odmah, prije nego što ga satru radioaktivni oblaci.

Bell se nasmijao promuklo, izražavajući cinizam. Za Grahama, koji je bio u stanju proniknuti u duh, taj je smijeh bio vrlo značajan.

— Ti si, dakle, Stan, precrtao čovječanstvo potezom pera? — zapitao je popustljivo.

— Dakako. Ono je neizlječivo. Mi smo greška prirode. Loše smo programirani od početka.

— Ali ima mnogo dobrih strana u ljudskom biću — primijeti Graham. — Bila bi zaista greška prirode odbaciti ga sada u ropotarnicu. Mislim da priroda to neće učiniti.

— Na čemu temeljiš svoj optimizam? — progunđa Bell.

Graham je rukom pokazao na zidove pune slika. Bilo je tu, što originalnih, što reprodukcija, Delacroix, Van Eyck, dva Corota, »Maslinik« Van Goght, Greuzeova »Mljekarica«... Istom je kretnjom pokazao i knjižnicu na policama, gdje su jedan kraj drugoga stajala imena kao Tolstoj, Balzac, Flaubert, Dickens, Shaw, Wells. Pokazao je i kinesku vazu i Rodinovu figuru, pa fotografiju mosta u San Francisku.

— Na svemu ovome — odgovorio je — i na mnogo drugoga. A na čemu ti temeljiš svoj pesimizam?

— Na ovome. — I Bell pokaže prstom nedjeljne novine na naslonu

Grahamova naslonjača. Novine su nosile datum 1. veljače 1948. Naslovi i podnaslovi urpdali su u oči: »Hladni rat«... »Neuspjeli pregovori«... »Hoće li doći do mobilizactje?«... »Učenjak izjavljuje«... »Molotov izjavljuje«... »Velika Britanija tvrdi«... »Truman izjavljuje«...

Graham uzme novine i otvori ih na jednoj od unutrašnjih strana.

— Evo zanimljivog članka, Stan — rekao je i počeo čitati: — »Moskva, subota. Promjer...«

— Ne zanima me što oni kažu — zlovoljno će Bell. — Ne zanima me što kažu bilo koji političari. Zanima me samo što oni rade. Svi oni uporno govore o miru pripremajući se za rat. Gadno.

— Oni neće priznati da uzroci rata ne leže u ekonomiji ili političkoj historiji nego u psihologij — promrljao je Graham. — Međutm, nije riječ o ratu. Evo, čitaj sam.

Dodao je novine Bellu, koji je namršte čitao: »MARSOVCI SU DOŠLI NA ZEMLJU 1908, IZJAVLJUJE SOVJETSKI PISAC. Moskva, subota. Promjer rupe koju je izdubio u Zemljinoj kori 30. lipnja 1908. neko tijelo palo iz zraka u Tunguziji uvjerio je sovjetskog pisca A. Kazanceva da su Marsovci došli na Zemlju toga dana u svemirskom brodu s pogonom na uran. Sigurno je, izjavio je Kazancev, da nijedan meteorit nije mogao uzrokovati takvu štetu i izvazvati takve potrese u svijetu. Mislim da su Marsovci napustili svoj planet 1907. i došli ovamo 1908, ali da je njihov brod eksplodirao.«

— Pa onda? — zapita Bell. — Što želiš time reći?

— Nisi li se ikad zapitao zašto nam, koliko mi znamo, Mars nikad nije poslao posjetioce? — odgovorio je Graham pitanjem. — Taj je planet stariji od Zemlje, pa bi i civilizacija, i tehnički i duhovno, morala bili naprednija od naše. Zar nisi uvjeren da bi nam oni mogli poslati istraživače, ambasadore ili naseljenike, pa i prije 1908. godine?

— Nisam o tome razmišljao — priznao je Bell. — A možda nisu razmišljali ni Marsovci. Možda Marsovaca i nema.

— Možda — odgovori Graham — ali ima ugljičnog anhidrida u Marsovoj atmosferi, a novi infracrveni spektrometar pokazuje da su polarni svodovi sastavljeni od skrutnute vode. Temperature su pretjerane prema zemaljskim kriterijima, ali ne toliko da ne bi bio moguć život, čak zemaljski život. Vegetacija...

I nastavio je tako o flori i topografiji Marsa, i upravo se spremao da počne o kanalima, kad ga Bell nestrpljivo prekine:

— Slušaj, Mick, u svakom drugom slučaju ja bih bio oduševljen da sjedim i da slušam što ti o tome pripovijedaš. Ali neću valjda slušati lekcije iz astronomije sada kad sam potreban kod kuće? Hoćeš li mi dati svoju novu knjigu? Odnijet ću je i vidjeti, kad ustanovim koliko mi preostaje novca, mogu li je štampati. Pa ako je to sve što si mi imao reći, ja odlazim.

— Čekaj — zamoli ga Graham. Iz džepa je izvukao čekovnu

knjižicu i ispisao ček, pa ga pružio Bellu. Koji je zaprepašteno zatreptao očnim kapcima kad je vidio svotu.

— Ovim ćeš štampati knjigu — napomenuo je Graham — i to odmah, i u velikoj nakladi. Mislim da su sada suvišni tvoji strahovi od gubitka.

— Ali... — promrmlja Bell.

— Možeš mi vratiti novac kad ti počne dotjecati — predloži mu Graham, predviđajući prigovor.

— Pa, dobro... hvala.

— Još desetak minuta dok se osuši tvoja odjeća. Posveti mi to vrijeme da ti izložim što mi je palo na um.

— Hajde, Mick, ali nemoj se previše zanijeti. Riječ je o Marsu, zar ne? Misliš da su nas 1908. posjetili Marsovci?

— Možda smo primili njihov posjet — nastavi Graham. — Pretpostavimo da su ponovo pokušali i uspjeli. Pretpostavimo da sutra ateriraju. Na kakav bi prijem naišli?

— To ovisi o stanju njihova duha i njihovu vanjskom izgledu. Bude li loš, kao u bića koja opisuje Wells, i počnu li oni puštati smrtonosne zrake oko sebe, mislim da će uskoro od njih ostati samo rupa u zemlji, ako ne posjeduju bombe jače od naših. Budu li bezazleni, ali onakva izgleda kao što ih opisuje Wells, možda će završiti u zoološkom vrtu. Ako su napol ljudi, pretpostavljam da će upriličiti svečanost i zamoliti ih da nešto kažu za radio. No, sumnjam da će im dopustiti da se nasele ovdje.

— Tu smo, Stan. Ti odražavaš aktualno mišljenje. Sve ocjenjuješ s pozicija snaga. Kad koegzistiraju dvije vrste, jedna mora nadjačati drugu. To je duševna bolest koju analizira moja knjiga: kompleks sile.

— Nije to nikakva novost — napomene Bell.

— I nije, daleko od toga. Ima to svoje korijene u starom plemenskom strahu od stranaca. Nesnošljivost prema svemu što je različito. Svi hoće da drugi prihvate njihova vjerovanja, da budu slični njima i prema tome neopasni. To je neodoljiva potreba za sigurnošću, za zaštitom od svega različnoga, i to ne dopusta ni snošljivost ni zdrav razum. Ljudi se sve više oslanjaju u svome djelovanju na filozofiju dijalektičkog materijalizma, bili oni marksisti ili Marxovi protivnici. I sve to i još mnogo štošta izloženo je u mojoj knjizi.

— Dobro. Pobožno ću je pročitati i iznijet ću ti svoje mišljenje — odgovori Bell. — Ali ne bih se sad upuštao u raspravljanje.

— Vrlo dobro. Dopusti mi samo da ti iznesem svoje stajalište. Dođu li Marsovci k nama i zadrže li se ovdje neko vrijeme, neizbježno će između njih i ljudi doći do napetosti i možda do sukoba. Osobito ako su Marsovci napredniji; tada će se u ljudskom duhu pojaviti onaj rastući strah od svega različnog i poprimiti grozne razmjere. Budu li Marsovci civiliziraniji od nas, oni će vjerojatno poslati prosvjetitelje

da nas izvuku iz našega neznanja. I mi smo slali prosvjetitelje u zaostale krajeve kako bismo pomogli domorocima. A oni su ih pretvorili u slasnu pečenku... tako je bilo dok se osvajači i kolonizatori nisu pojavili sa silom i oružjem kako bi im pokazali da su oni zbilja gospodari. Možeš li ti zamisliti čovjeka, ponosna i nesnošliiva, gospodara ovoga planeta, da prihvati drugorazrednu ulogu usred mnoštva došljaka s Marsa, pa da im dopusti da njime upravljaju? Ne, on će ubrzo od njih načiniti pečenje, ako i oni ne pate od kompleksa sile i ne udare prvi — zapita Graham.

— Vidim... ti misliš da nas zbog toga Marsovci nisu nikad posjetili?

— Ne, ja mislim da su nas oni posjetili — odvrati Graham.

— Hoćeš reći one 1908?

— Ma ne — rekao je Graham i ugasio opušak. — Ono je bio samo meteorit, što god mislili sovjetski učenjaci. Hoću reći da su došli prije.

— U toku prethistorije?

— Ne, u toku nama pristupačne historije.

— Ali povijest ih ne spominje — pobuni se Bell.

— Jest. Ja mislim da su oni stigli na Zemlju potajno, da su se negdje smjestili da bi nas promatrali tajno i da su ostavili prosvjetitelje kako bi nas odgajali a da mi to i ne opazimo.

— Zašto tajno? I kako?

— Zašto? Zato što ne bi htjeli da budu pretvoreni u pečenke. Kako? Onako kako se snalaze ljudi koji žele potajno promatrati ptice i druge životinje. Oni se trude da se stope s krajolikom, što znači srasti s oblikom života koji promatraju. Neki iskusni lovci na jelene uspijevaju se kamuflirati u jelene. Prvi etnografi proučavali su običaje Arapa oblačeći se poput Arapa i živeći s njima...

— Misliš, dakle, da su Marsovci živjeli među nama prerušeni na neki način u ljudska bića, da bi nas promatrali i obrazovali?

— Jest — odgovori Graham. — Tko je obrazovatelj čovječanstva?

— Pa... — Bell je oklijevao, a zatim se uznemireno okrenuo i zapitao: — Valjda nisi u svojoj knjizi pisao o toj besmislenoj ideji?

— Nisam, rekao sam ti da je to maštarija koja mi je pala na um.

— No, dobro — s olakšanjem će Bell. — Pa, mogu ti reći da su odgajatelji, izobražavatelji čovječanstva naši veliki pjesnici, umjetnici, skladatelji, inženjeri, znanstvenici, ukratko stvaraoci ovoga svega. — I on je zaokružio rukom po sobi kao malo prije Graham.

— Točnije rečeno — nastavi Graham — to su prosvjetitelji s Marsa. Oni utvrđuju norme kojima se pokorava ostalo čovječanstvo kad želi odvratiti misli od rata.

— Znači da bi u toku stoljeća moralo biti mnoštvo prosvjetitelja koji su dolazili i odlazili — primijeti Bell.

— Možda ne toliko koliko ti zamišljaš. Zamišljam ih kako mijenjaju uloge, tijelo, pa čak i predmet naučavanja u toku godine, da bi izbjegli

monotoniju. Zamišljam ih da se ponovo rađaju, reinkarniraju, a promjena se odvija postupno. Recimo, kad se u jednom tijelu ugasi život zbog starenja, on procvate u novom tijelu u obliku djeteta.

Bell je neodlučno promatrao svoga sugovornika.

— Moja je odjeća vjerojatno suha — napomenuo je. Ustao je i počeo se odijevati.

— Znakovi besmrtnosti — kao za sebe mrmljao je Graham glasno. — Wordsworth je umro 1850, Louis Stevensoi1 se rodio 1850.

— I onda? — zanimalo je Bella.

— Byron je umro 1824. Bio je nemirna duha, uvijek u pokretu. Pretpostavimo da je za promjenu htio postati veliki fizičar. Lord Kelvin je rođen 1824. Shelley je umro 1822, Pasteur je rođen 1822. Tizian je umro 1576, a Robert Burton, slavni autor »Anatomije melankolije«, rođen je 1576. Godine 1809. umro je otac simfonije Haydn, a rođen je Abraham Lincoln. Godine 1823. umro je Schubert, a rođen Tolstoj.

Bell nije odgovorio, zabavljen cipelama.

— Marsovac koji je igrao ulogu Voltairea od 1694. do 1778, onaj koji je igrao ulogu sir Humphreya Davvja, koji je među ostalim, izumio rudarsku sigurnosnu svjetiljku, od 1778. do 1829, zatim onaj s ulogom Rubinsteina od 1829. do 1894. zbilja se zabavljao — zamišljeno će Graham.

— A kamo je obišao 1894? — zapitao je Bell bahato.

— Možda se vratio na dopust na svoj planet — nasmiješi se Graham.

— Na organizirano putovanje, ha? — odvrati Bell. Trudio se da govori ležerno, ali se naslućivala uznemirenost zbog načina na koji se izražavao njegov prijatelj. Graham je uvijek držao do zdravog razuma. Ali ovo tumaranje misli... ako je i šala, baš i nije smiješna. Uostalom, ako Graham to misli ozbiljno, zar i njemu nije potrebna pomoć psihijatra kao što je on, a pitao se i je li »Potpun čovjek« vrijedno djelo ili samo niz istraživanja istoga žanra.

— Sumnjam da ih je bilo tako mnogo da su mogli organizirati skupna putovanja — odgovorio je Graham smiješeći se. — Ali možda su imali kojeg druga s kojim su išli. Mislim na dvojicu velikih pisaca, kao što su Mark Twain i Tolstoj, koji su umrli iste godine, 1910. Pa dvojica koji su znali više od drugih o ljudskoj duši — Cervantes i Shekespeare — koji su umrli istoga dana: 23. travnja 1616. S druge strane, Wordsworth i Beethoven rođeni su iste godine, 1770.

— Nikad nisam pamtio datume — odvrati Bell vežući uzice na cipelama.

— Ni ja ih baš ne pamtim sve, ali naveo sam one koji su mi pali na um — napomenu Graham bezbrižno. — No, mnoge pamtim, pa ću li ih napisati.

— Nemoj stvarati sebi posla — pobuni se Bell, sad već potpuno odjeven. No, Graham je već črčkao na papiru imena pa ga pružio Bellu, koji ga je šutke prihvatio.

— Evo... — počeo je Graham, ali ga je prekinula zvonjava telefona. Bellu se od zvonjave stisnuo želudac.

— Možda je za mene — rekao je i obliznuo suhe Usne.

— Upravo za tebe — rekao je Graham i pružio mu slušalicu. Bell je spremio popis imena u džep i prihvatio slušalicu.

— Halo?

— Trudovi su počeli — javila se Bess — ranije nego što smo očekivali. Ali nemoj se uznemirivati, još se neko vrijeme ništa neće dogoditi. Prtljaga je spremna. U bolnicu možemo taksijem kojim ješ se ti dovesti kući.

— Jest, odmah dolazim. Čekaj me strpljivo ako možeš. — Prekinuo je vezu i okrenuo broj taksi stanice. Zatim je nadušak ispio viski koji mu je uviđavni Graham donio šutke.

— Hvala. Evo, baš se dogodi kad je ostavim samu. Znaš što bih ti učinio, Mick, ali sad nemam vremena. — Stavio je šešir.

— Uzmi rukopis knjige — napomene Graham glasom koji je zaustavio Bella u hodu. Graham je stajao usred ugodno namještene prostorije nekako moleći. Nikad Bell nije vidio svoga prijatelja kako izražava želju ili traži uslugu. Odjednom je bio ganut.

— Dakako, dakako — promrmljao je. — Ali nemam vremena da ga upakiram Možeš li mi posuditi torbu?

— Uzmi je — reče Graham i Bell je stavi pod ruku. Grahamu je odlanulo, pa se i nasmiješio. — Ne brini za Bess, sve će biti u redu. Rado bih te otpratio, ali rezervirao sam mjesto u vlaku.

— Ništa, ništa — odgovori Graham, a u očima mu zablista iskra veselja.

Kiša je prestala. Iza stakla taksija koji ga je vozio kući Bell je gledao zgradu gdje je stanovao njegov prijatelj. Iza terase stana spazio je pregršt zvijezda. Takav se prizor rijetko vidi u New Yorku.

I iznenada, a da Bell i nije znao zašto, sjetio se Grahamove ideje o prosvjetiteljima odozgo... i ona mu se učini vjerojatnom. Kad promislimo, uzbuđeni i drščući, na vječnu zagonetku rođenja novog dijela samoga sebe, pogotovo ako je to prvo dijete, kad se obožava žena, kad imamo nemiran temperament, na granici nesigurnoga i neobičnog, sve se čini mogućim.

*

Bell se vratio iz bolnice u svoj stan u trenutku kad je mrak ustupao mjesto blijedom praskozorju. Obrijao se i doručkovao. Ništa mu nije bilo dobro ni normalno kad Bess nije sjedila sučelice njemu. Ipak, osjetio je veliko olakšanje. Sve je prošlo dobro. Bess je dobro podnijela, on je postao otac dječaka. Lice inu je sjalo od ponosa, kao

da je on sam zaslužan za to. Tog jutra ga je uznemirilo sjećanje na nestabilne poslove", ali sad mu se nije činilo toliko važnim, pa je laka srca dohvatio novine i počeo čitati naslove. Uskoro naiđe na kratku vijest zbog koje se odmah ohladio, odgurnuo tanjur i uhvatio se objema rukama za glavu.

»Oko četvrt sata poslije pola noći« — govorila je vijest — »taksi koji je vozio na kolodvor slavnoga pisca Michaela Grahama sudario se s tramvajem i tom je prilikom Graham poginuo.«

U praznom se stanu Bell osjetio napušten beznadno. Stijena koju je sačinjavao Graham razbila se u jednoj noći, a Bess nije bila kraj njega da ga tješi. A ne bi bilo razborito da joj javi tragičnu vijest. Bila je još slaba, a tako je voljela Grahama.

No, osjećaji što ih je ona gajila prema njemu nisu se mogli usporediti s odanošću koju je osjećao Bell. Požalio je iz svega srca što se prije nekoliko sati pokazao tako nestrpljivim prema svome prijatelju. Osjećao je bol i sažaljenje u isti mah, i sve je to zasjenilo ponos i radost novopečenog oca.

U podne je pošao u posjet ženi i donio joj skupe orhideje. Njegov je sin spavao u kolijevci kraj ženina kreveta.

— Mali ima već pola dana — rekla je. — Rodio se prije dvanaest sati.

Bell je pogledao na sat: bilo je 12,15 sati.

— Točno, to sam morao znati. Mislim da to nikad neću zaboraviti.

Nasmijali su se, ali njegov se smijeh ugasio prije nego Bessin, jer se odjednom sjetio: Mick je poginuo petnaest minuta poslije ponoći. U isto vrijeme!

Bess je zapazila da se uozbiljio.

— Što ti je, dragi? — zapitala je. A on je bez riječi posegao u džep i izvadio papir na kojem je Mick načrčkao datume i pročitao. Tada je ispustio papir na krevet i pošao prema prozoru, praznih očiju.

Michaelu su bile 44 godine. Rodio je 1904. I iznenada, dok je stajao pred tim prozorom, njegove sumnje i nesigurnosti je nestalo i on osjeti povjerenje. Jest, »Potpun čovjek« će biti točno ono što je predvidio Michael. Knjiga će Bellu donijeti novac. Osim toga, ima izgleda da dosegne cilj koji joj je autor namijenio, da osigura korak čovječanstva na putu oslobođenja.

I Bell je sada shvatio — a to je bilo važnije od svega — da je Mick s njim i da će biti s njim.

Bess je promatrala zainteresirano svoga muža, a zatim je dohvatila papir koji je Bell ispustio na krevet.

Michelangelo: 1475—1564.

Galilei: 1564—1642.

Newton: 1642—1727.

Gainsboroughr 1727—1788.

Schopenhauer: 1788—1360.

Čehov: 1860—1904.

— Što to znači, dragi? — zapitala je.

Bell se vrati krevetu, uzme papir i pažljivo ga stavi u lisnicu.

— To su Michaelove bilješke.

— Znaš, htjela sam ti reći... čini mi se da je naš sin malo nalik na Michaela. Nije li to čudno? Ne misliš li da on ima nešto Mickovo?

Bell je pogledao blistavim očima prema malom ružičastom licu djeteta u kolijevci i mirno rekao:

— Jest, uvjeren sam da u njemu ima mnogo Mickovog.

Šta radi tamo unutra!

Fritz Leiber

What's He Doing In There?

Preveo *Zoran Milović*

Profesor Coltish je upravo čestitao prvom posjetiocu s drugog planeta na njegovoj mudrosti što je prvo uspostavio kontakt s kulturnim antropologom, a ne s nekim drugim znanstvenikom (ili vladom, nedajbože!) i što je preko radija i televizije naučio engleski prije nego što se spustio sa svoje rakete ostavljene u orbiti, kad svemirac ustade i žurno upita:

— Oprostite, molim vas, ali, gdje je?

To je pitanje predstavljalo za profesora pravu zagonetku i svemirac je, čini se, postajao sve nestrpljiviji i nervozniji. Njegova dugačka usta izvila su se prema gore, a ranije je objasnio da usta svinuta prema dolje predstavljaju osmijeh.

Svemirac još jednom ponovi pitanje:

— Molim vas, gdje je ?

U većini je stvari bio iznenađujući humanoidan, no ten mu je svojom građom bio vrlo nalik na tamni naslonjač u kojem je sjedio, tako da se profesorovo tankim crtama isprugano odijelo, koje je Marsovac rado pristao obući, doimalo kao proizvoljan prekid između njega i naslonjača.

Profesorova žena, domaćica koja je uvijek brzo shvaćala, i ovaj je put spasila muža iz neugodne situacije, govoreći mirnim i jednoličnim glasom:

— Vrh stepenica, kraj hodnika, posljednja vrata. Posjetiočeva se usta sretno izviše prema dolje i on reče:

— Mnogo vam hvala — i ustade.

Profesorovo se lice ozari sjajem razumijevanja. Ustade i krenu s gostom do podnožja stepenica.

— Evo, pokazat ću vam put — reče.

— Neka, hvala, pronaći ću sam — uvjeri ga svemirac. Neka konačnost u tonu njegova glasa natjera profesora da odustane od

namjere da ga otprati gore. Nekoliko je trenutaka promatrao kako se posjetilac gotovo hipnotički nježnim, skakutavo njišućim pokretima uspinje stepenicama, a zatim se vrati u radnu sobu i pomalo začuđenim glasom reče ženi:

— Tko bi to očekivao! Funkcionalni tabui, gotovo isto tako strogi kao i naši!

— Drago mi je da ih imaju bar neki od tvojih posjetilaca — odvrati žena mračnim glasom.

— Ali, draga, ovaj je s Marsa, i pronaći da nam je... pa, sličan u nekom aspektu svog ponašanja, isto je tako zapanjujuće kao otkriće da je voda produkt sagorijevanja vodika. Kad pomislim na dan kada ću podatke o njemu staviti u indeks kulturoloških podataka...

Još je oduševljeno mrmljav, kad u prostoriju uleti njegov mali sin.

— Tata, Marsovac je otišao u kupaonicu!

— Tiho, sine. Kako se to vladaš?... — Draga — reče profesor ženi — savršeno je normalno to što je mali to opazio i što se uzbudio... Da, sine, Marsovci se ne razlikuju mnogo od nas.

— O, naravno — odvrati profesorova žena s tragom cinizma u glasu. — Mislim da njegov tirkizni ten neće izazvati nikakve komentare kada ga dovedeš na fakultet. Jednostavno će pomisliti da je loše proveo noć, i da mu je taj nos, nalik na surlu slonovske bebe, nastao kao rezultat njuškanja za asistentskim mjestom, je li?

— Draga, pa što to govoriš! Uostalom, on o našim nosovima vjerojatno misli kao o nespretno amputiranim i paraliziranim izraslinama.

— No, u svakom slučaju, tata, on je u kupaonici. Slijedio sam ga kad se odnjihao gore.

— Pazi, sine, to nisi smio učiniti. On je na stranom planetu i mogao bi postati nervozan ako pomisli da ga netko uhodi. Moraš s njim biti vrlo učtiv. Ah, jedva čekam da o tome raspravim s Ackerly-Ramsbottomom! Kad samo pomislim koliko će ovaj susret dati više antropolozima... čak više nego fizičarima ili astronomima...

Još je lebdio na valovima svoje druge zanosne rapsodije, kada ga prekinu još jedan nagli ulazak u sobu. Bila je to kći profesora Coltisha.

— Mama, tata, svemirac...

— Tiho, draga. Znamo.

Kći profesora Coltisha ponovo zauze svoju adolescentnu pozu, što je bilo i shvatljivo.

— No, on je još uvijek tamo unutra — reče. — Upravo sam pokušala otvoriti vrata i bila su zaključana.

— Drago mi je da su bila zaključana! — odvrati profesor.

Njegova žena doda:

— Da, ne možeš biti siguran što... — a zatim se pribra i reče: — Stvarno, draga, tako si se loše ponijela.

— Mislila sam da je već davno sišao — objasni kći. — Već je strašno dugo ondje gore. Mora da je prošlo već pola sata otkako sam ga vidjela da se odvrtio i odljuljao gore, na onaj svoj izgubljeni način, dok mu se nosina vukla za njim. — Kći profesora Coltisha trenutno se ponašala kao Alice, ona iz Zemlje čudesa, samo što je govorila modernim slangom.

Profesor provjeri vrijeme na svom ručnom satu i izraz lica postade mu zabrinutiji.

— Ha, baš mu se nikamo ne žuri! Iako, naravno, mi ne znamo koliko vremena svemircima... Pitam se...

— Ja sam malo prisluškivao, tata — javi se sin. — Otvorio je vodu do kraja.

— Otvorio je vodu, je li? Znamo da je njegov planet, Mars, suh i pustinjski. Pretpostavljam da bi se moglo dogoditi da u blizini neograničenih količina vode na neki način siđe s uma, da ga uhvati neka vrst ludila i... Ali, doimao se tako dobro prilagođen.

Zatim se oglasi njegova žena, izričući naglas njihove skrivene misli. Njezin pogled na život davao joj je prirodno grobno mračan glas.

— Što rodi tomo unutra?

Dvadeset minuta kasnije, i najmanje isto toliko fantastičnih odgovora kasnije, profesor ponovo pogleda na sat i osmjeli se na akciju. Odmaknuvši članove obitelji u stranu, tihim se korakom uspeo stepenicama i na prstima krene hodnikom prema kupaonici.

Samo je jednom zastao, zatresao glavom i promrmljao u bradu: »Tako mi svega, volio bih da su ovdje Fenchurch ili von Gottschalk. Bolji su od mene na polju interkulturalnih veza, osobito što se tiče prekršavanja tabua i uvredljivog ponašanja...«

Njegova ga je obitelj slijedila na nevelikoj udaljenosti. Profesor stade pred vratima kupaonice. Vladala je mrtvačka tišina.

Jednu je minutu osluškivao, a zatim odmjerenim kretnjama zakuca na vrata. Ruku je smirivao držeći je drugom za zglavak. Začu se tiho pljuskanje vode, ali ništa drugo.

Prošla je još jedna minuta. Profesor ponovo pokuca. Sada nije bilo nikakva odgovora. Energičnom kretnjom pokuša otvoriti vrata. Još su bila zaključana.

Vratiše se do stepenica, i profesorova žena još jednom naglas izreče njihove misli. Ovog je puta u njezinu glasu bilo i prizvuka natprirodne zgranutosti.

— Što radi tamo unutra?

— Možda je mrtav ili umire — žustrim glasom reče kći. — Možda bi trebalo pozvati vatrogasce, kao kad su ih onaj put pozvali zbog gospođe Frisbee.

Profesor se trgnu.

— Bojim se da nisi uzela u obzir moguće komplikacije, draga —

reče blago. — Nitko osim nas ne zna da je na Zemlji jedan Marsovac, niti itko imalo sluti da je putovanje između planeta ostvareno. Što god učinili, morat ćemo učiniti vlastitim snagama. Ali upasti kod bića koje je zabavljeno... pa, ne znamo točno kakvom osnovnom osobnom aktivnošću... to je protiv bilo koje antropološke prakse. No, ipak...

— Umiranje je jedna od osnovnih aktivnosti — odvrati kći jasnim glasom.

— Isto kao i ritualno pranje prije masovnog ubojstva — doda njegova žena.

— Molim vas! Pa ipak, kao što sam namjeravao reći prije nego što ste me prekinule, naša je moralna dužnost da mu pomognemo, ako ga je, kao što ste vi to suviše racionalno napomenule, onesposobila neka klica ili virus ili, što je vjerojatnije, ako mu je zasmetao neki faktor u okolini, kao što je, na primjer, veća gravitacija nego što je ona na Marsu.

— Tata, da ti kažem nešto... Mogu pogledati kroz prozor kupaonice i vidjeti što radi. Sve što trebam učiniti jest da se uspužem kroz prozor svoje sobe i uz oluk. Stvar je sigurna, nema opasnosti da padnem.

*

Profesorovo pitanje, koje je započelo riječima »Sine kako znaš...« — završilo je neizrečeno. Nije obratio pažnju ni na riječi koje je kći tihim glasom govorila bratu. Bacio je pogled na zajedljivo lice svoje žene, još jednom pomislio na vatrogasce i druge, veće i čak mnogo revnije vladine organizacije — ili možda sumnjičavije? — i uhvatio se za slamku koja mu je bila pružena.

Deset minuta kasnije, sasvim je nepotrebno pomagao sinu, koji je izlazio kroz stražnji prozor spavaće sobe.

— Tata, uopće ga ne vidim, nema mu ni traga — reče sin, kada se nakon nekog vremena vratio. — Zato mi je trebalo toliko vremena. Hej, tata, nemoj biti tako uplašen! On je unutra, sasvim sigurno, samo kada je točno ispod prozora, pa ako želiš vidjeti što je unutra, moraš se sasvim primaknuti.

— Marsovac se kupa?

— Da. Napunio je kadu do vrha i samo mu kraj onog dugog nosa viri van. Tata, tvoje je odijelo obješeno na vratima.

Riječ koju je profesorova žena izgovorila zazvučala je poput posmrtnog zvona.

— Utopio se!

— Ne, mama, mislim da se nije utopio. Nos mu se širio i skupljao u pravilnim razmacima.

— A možda je on od onih koji mijenjaju svoj oblik — reče kći u navali opakih fantazija. — Možda on u vodi postaje sve mekši i nakon nekog se vremena stanjuje, sve dok ne postane poput jegulje, a onda će se uvući u odvodne kanalizacijske cijevi i istraživati. Neće li biti

smiješno ako se uputi cijevima ispod ulica i pokuca na čep, odozdo, i onda ga otvori i uđe u kadu u kojoj se kupa predsjednik Rexford, ili gospođa predsjednikovica, ili možda upadne usred jednog od onih pjenušavih oh-tako-sam-seksi kupanja Jane Rexford?

— Molim te! — Profesor stavi ruku na obrve i zadrža je tako, dok je drugom rukom trljao lakat.

— No, jesi li nešto smislio? — upita ga žena nakon nekoliko trenutaka. — Što namjeravaš učiniti?

Profesor spusti ruku, zatrepće nekoliko puta i duboko udahne.

— Poslat ću brzojave Fenchurchu i Ackerly-Ramsbottomu, a onda ću provaliti, unutra — odgovori rezigniranim glasom, u kojem se ipak mogao napreti i tračak nade. — No, svakako ćemo prvo pričekati do jutra.

I sjede, na pod, prekriživši noge i ruke, nekoliko koraka od vrata kupaonice, i stade čekati.

Tako je započelo dugo bdjenje. Bdjela je cijela profesorova obitelj, on se zbog toga nije bunio. Drugi, stroži muškarci, reče profesor u sebi, mogli bi tvrditi da su sposobni uspješno narediti svojoj djeci da odu u krevet u trenutku kad je u kupaonici zaključani Marsovac, no ja želim da se suoče i s ovakvom situacijom.

Napokon, kroz prozore spavaćih soba poče se pomaljati zora. Kada je svjetlo žarulje u hodniku već sasvim izblijedjelo profesor raskrili ruke.

Upravo u tom trenutku iz kupaonice se začu glasno pljuskanje vode. Profesorova porodica pogleda prema vratima. Pljuskanje se prvo utiša, a zatim i nestade i oni začuše kako se Marsovac kreće naokolo. Trenutak kasnije vrata se otvoriše i na njima se pojavi svemirac u profesorovu sivom prugastom odijelu. Kada je ugledao profesora, usta mu se izviše prema dolje, u širokom i čudnom smiješku.

— Dobro jutro! — izjavi Marsovac sretnim glasom. — Nikada u životu nisam bolje spavao, čak ni u mom malom vlažnom krevetu, gore na Marsu.

Pažljivije se zagleda u njih i usta mu se polako izravnaše.

— Ali, gdje ste svi vi spavali? — upita. — Nemojte mi reći da ste cijele noći ostali suhi! Niste valjda svoj jedini krevet oslobodili za mene?

Usta mu se žalosno podigoše nagore.

— Oh, — reče.— Bojim se da sam na neki način pogriješio. Ipak, ne razumijem gdje. Prije nego što sam vas počeo proučavati, nisam znao kakve su vaše navike u vezi sa spavanjem, ali uskoro sam pronašao odgovor — zapravo, to je izgledalo tako umirujući nalik na ono kod kuće, kad sam vidio one kratke scene na televiziji, u kojima se vaše žene spremaju na počinak u svojim malim kadicama. Na Marsu, naravno, samo pravi sretnici mogu uvijek biti sigurni da će

spavati na mokrom, no ovde, s vašim obiljem vode, smatrao sam da će za sve biti dovoljno vlažnih kreveta. — Zastale. — Istina je da sam sinoć malo posumnjao, pitajući se da li sam uopće koristio prave riječi, ali kada ste mi zakucali »laku noć«, ja sam uzvratio pljesnuvši malo vode prema vama, a zatim sam legao i zaspao. Ali bojim se da sam ipak negdje napravio krupnu grešku i...

— Ma ne, ne, dragi prijatelju — uspio je izgovoriti profesor. Već je neko vrijeme polako mahao rukom ukrug, pokazujući gostu da želi nešto reći. — Sve je u najboljem redu. Istina je da smo cijele noći ostali budni, ali, molim vas da to shvatite kao neku vrst počasne straže, koju smo držali, želeći iskazati svoje poštovanje prema vama.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Sonične statue

J. G. Ballard

The Singing Statues

Prevela *Ingrid Jurela*

Sinoć sam ponovo, pošto se sumrak polako počeo provlačiti pustinjom iz pravca Zapadne lagune, začuo fragmente daleke i nestalne glazbe koja kao da je nadolazila s vrućim valovima zraka, začuo sam odjek ljubavne pjesme Lunore Goalen. Šetajući po bakrenastom pijesku prema grebenima gdje su rasle zvučne skulpture, tumarao sam kroz tamu između metalnih vrtova i tražio Lunorin glas. Nitko se više ne brine za skulpture i većina ih je već udarila u sjeme, i posve sam nagonski otkinuo jednu spiralu i odnio je u svoju vilu te je posadio u kremenu gredicu ispod balkona. Cijele noći mi je pjevala, pričajući mi o Lunori i čudnoj glazbi koju je svirala...

Zacijelo je prošlo malo više od tri godine otkako sam prvi put u galeriji Georgea Neversa na Prilazu plaži vidio Lunoru Goalen. George je svake godine u jeku sezone na skrletnim pješčarama postavljao za turiste posebnu izložbu soničnih skulptura. Uskoro nakon otvaranja izložbe jednog sam jutra sjedio u svojoj golemoj statui nazvanoj Nulta orbita i namještao stereo pojačala kad je George odjednom počeo užurbano dahtati u mikrofon, i ta buka jačine groma malone me oglušila.

U glavi mi je bubnjalo kao da sam udario o gong i penjući se iz skulpture bio sam spreman da najbližu maketu krunski spustim Georgeu na glavu. Stavljajući vršak prsta na usne, uputio mi je pogled koji između umjetnika i prodavača znači samo jedno: bogata mušterija.

Skulpture su na galeriji počele pjevušiti pošto je netko ušao, ali je svjetlo koje se odražavalo na prednjem dijelu bijelog »rolls-roycea« zatamnjelo ulazna vrata.

Tad sam je ugledao; motala se oko stalaka sa časopisima o umjetnosti, a njezina tajnica, visoka Francuskinja naškubljenih usta, možda isto tako poznata iz časopisa kao i njezina gospodarica, slijedila

ju je u stopu.

Lunora Goalen, mislio sam, zar se svi naši sni mogu obistiniti? Na sebi je imala laganu odjeću od plave svile koja je svjetlucala kako se ona kretala prema prvoj statui, a na glavi je nosila šeširić od crnih ljubičica i goleme tamne naočale što su joj skrivale lice i bile prava muka za snimatelje. Kad je zastala kraj jedne statue, djela Archa Penkoa (neke frenetične petljancije koja je nalikovala na kotač od bicikla bez okvira), slušajući kako »ruke« statue vibriraju i zavijaju, Nevers i ja smo se nesvjesno zaustavili kraj krila moje skulpture.

Općenito govoreći, vjerojatno je istina da je većina baš onih »pogubnih« vrsta na Zemlji najmoćniji zaštitnik moderne umjetnosti. Njima se smije publika, iskorištavaju ih trgovci, a i sami se umjetnici prema njima vladaju neprikladno.

Lunorina prekrasna zbirka soničnih skulptura na krovu njezine venecijanske palače i milijunski vrijedne skulpture u njezinim stanovima u Parizu, Londonu i New Yorku značili su slobodu i život mnogim kiparima, no malo ih je osjećalo neku zahvalnost.

Nevers je oklijevao, očito pateći od drhtavice koja ga je odjednom zahvatila, pa sam ga gurnuo u lakat.

— Hajde — prošaptao sam. — Ovo je apokalipsa. Idemo!

Nevers me je pogledao hladnim izražajem na licu i vjerojatno prvi put zapazio moje rđom zamrljane hlače i već tri dana neobrijanu bradu.

— Miltone — odbrusio je — zaboga, nestani! Provuci se kroz stražnji izlaz — reče i pokaže mi glavom na moju skulpturu. — I usput isključi tu ludu stvar. Kako sam uopće mogao dopustiti da tako nešto dođe ovamo?

Charcot, Lunorina tajnica, spazila nas je u dnu galerije. George izvuče besprijekorno čisto orukavlje košulje ispod sakoa i pojuri prema njima sa smiješkom od uha do uha. Ja sam se sakrio iza svoje skulpture i uopće nisam namjeravao otići i dopustiti da Nevera snizi moju cijena samo zato da bi nešto prodao Lunori Goalen.

Ne opazivši prezir na licu Lunorine tajnice, George se klanjajući preko cijele galerije približavao kupcima. Poveo je Lunoru do jednog izložbenog primjerka i prtljao nešto oko kontrolne ploče birajući visoke tonove koji će se njezinim tonovima tijela zvučati mnogo ugodnije. Na žalost, to je bila statua Sigismunda Lubitscha »Veliki završetak« (bio je to nekakav zdepasti bubanj bikovskog vrata koji je nalikovao na golemu žabu krastaču), čiji je najljepši ton podsjećao na roktanje. Neki bi staromodni željeznički magnat mogao još i pronaći kakav dražestan ton u toj skulpturi, ali s Lunorom, to je bilo kao susret bika i leptira.

Krenuli su prema drugoj skulpturi, a Charcot je pokazala na vozača u bijelim rukavicama, koji je stajao kraj »rollsa«. On uđe u automobil i

odveze ih niz ulicu te tako udalji gomilu kupača koja se počela okupljati ispred galerije. Sad sam jasno mogao vidjeti Lunoru nasuprot bijelim zidovima, a onda sam ušao u »Orbitu« i kroz spirale skulpture pobliže je promotrio.

Dakako, tad sam već znao sve o Lunori Goalen. Tisuće članaka u časopisima katalogiziralo je ad nauseam njezinu čudnu iskvarenu ljepotu, napade melankolije i bolesna tumaranja svjetskim metropolama. Lunorina kratka karijera filmske glumice zapela je odmah na početku, i to manje zbog njezinih skromnih ali uvijek zanimljivih talenata, koliko zbog nefotogeničnosti. Makabrističkim preokretom sudbine, nakon teške prometne nesreće i ozbiljnih ozljeda na licu, odjednom postiže golem uspjeh. Taj čudni profil i nervozni pogled punio je kina od Pariza do Pernambuka. Kako taj uspjeh nije mogla pripisati plastičnoj kirurgiji, Lunora je odjednom napustila svoju karijeru i postala jednom od vodećih mecena lijepih umjetnosti. Poput Grete Garbo četrdesetih i pedesetih godina, neuhvatljivo je lepršala po novinskim člancima i društvenim rubrikama, neumorno bježeći od same sebe.

Rješenje je bilo u njezinu licu. Kad je digla naočale, vidio sam čudnu sjenu što joj je padala na lice, a bijela glatka koža postajala joj je ukočena. U oštro plavim očima ogledao joj se mrtav pogled, oko usta teška napetost. Moj opći dojam o njoj je bio da je u pitanju nešto prilično nezdravo, da je ona Venera sa skrivenim porokom.

Nevers je uključivao i isključivao skulpture poput kakvog suludog mađioničara i stvarao buku — kaos senso-ćelija koje su se međusobno natjecale; dok su neke odgovarale na Lunorinu zagonetnu prisutnost, druge su reagirale na Neversa i Lunorinu tajnicu.

Lunora polako kimne, stišćući usne jer ju je galama nervirala.

— Da, Neverse — reče pomalo promuklim glasom — sve je to vrlo mudro, ali zamorno. Ja živim sa svojom skulpturom, želim nešto intimno i osobno.

— Dakako, gospođice Goalen — žurno odgovori Nevers, očajnički se okrećući oko sebe.

Kao što je i sam vrlo dobro znao, sonična skulptura se upravo približavala svojoj apogeji apstraktne faze — sve što je većina statua emitirala bile su mrlje i zumovi od dvanaest tonova. Već desetak godina nije bilo čistih reprezentativnih zvukova koji bi odgovarali na Lunorinu osobu, nešto poput Mozartova ronda ili, još bolje, Weberova kvarteta. Vjerojatno su se njezine prije kupljene skulpture već istrošile, i sad je lutala po malim jeftinim galerijama turističkih lovišta, kao što je skrletna pješčara, u nadi da će pronaći skulpturu za srednjeumne potrošače.

Lunora zamišljeno pogleda Nultu orbitu koja še uzdizala u pozadini galerije blizu Neversova radnog stola, i bilo je očito da nije

znala da se ja skrivam u skulpturi. Odjednom sam shvatio da mi se pružila sjajna prilika da prodamo skupturu, pa sam se sklupčao u njoj i počeo teško disati te tako aktivirao senso-krugove.

Statua je odmah oživjela. Bila je visoka oko tri metra i sedamdeset centimetara, oblikovana poput kakvog golemog metalnog totema na vrhu kojeg su bila heraldička krila. Mikrofoni u vrhovima krila bili su dovoljno osjetljivi da pokupe svaki uzdisaj na udaljenosti od šest metara. Unutar te udaljenosti nalazilo se četvoro ljudi, i statua je počela emitirati cijeli niz niskih ritmičkih pulsacija. Opazivši da statua reagira na njezinu prisutnost, Lunora se sa zanimanjem približi. Nevers se diskretno udalji, odvodeći Charcot sa sobom, ostavivši Lunoru i mene same, odvojene samo tankom metalnom opnom i oko metar širokim vibrirajućim zrakom. Petljajući nešto po statui kako bih pronašao način da proširim sistem reagiranja, olabavio sam kontrolne poluge što su povećavale obujam skulpture. Neurofonija nikad nije bila moja jaka strana — smatrao sam se (prilično staromodan stav!) kiparom, a ne elektroničarem — a statua je bila napravljena tako da može reproducirati samo najjednostavnije vibracije na soničnom profilu.

Bio sam svjestan da će Lunora vrlo brzo shvatiti kako je repertoar statue preoskudan, pa sam uzeo ručni mikrofon koji smo upotrebljavali za iskušavanje strujnih krugova i, ponesen trenutkom, počeo prigušenim glasom pjevati refren iz »Kreolskog ljubavnog zova«. Prošavši kroz statuu i izvirući kroz zvučnike, zvuk je ugodno rastao i padao, a elektronski jaki tonovi maskirali su moj glas pojačavajući emocionalne drhtaje glasa dok sam skupljao hrabrost (statua je bila procijenjena na pet tisuća dolara, a to je, uzimajući u obzir i Neversovu proviziju od 90 posto, meni ostavljalo još dovoljno za autobusnu kartu).

Prilazeći skulpturi, Lunora ju je slušala gotovo nepokretna, očiju raširenih od čuđenja, očito misleći da statua reflektira poput kakva zrcala njezine subjektivne dojmove o sebi. Ostao sam bez daha, otkucaji srca su mi se ubrzali, dok sam neprestano ponavljao, refren.

Odjednom sam kroz otvor statue ugledao Neversove cipele. Pretvarajući se da rukom traži nešto na kontrolnoj ploči, oštro lupi po statui. Prestao sam pjevati.

— Nemojte! — uzvikne Lunora pošto se zvuk izgubio. Nesigurno se osvrnula oko sebe. Charcot joj se približavala zabrinuta lica.

Nevers je oklijevao.

— Dakako, gospođice Goalen, ovu statuu još treba ugoditi...

— Kupujem je — reče Lunora, stavi svoje naočale i tako skrivena lica okrene se i žurno izađe iz galerije.

Nevers je gledao kako odlazi.

— Zaboga, što se dogodilo? Je li s njom sve kako valja?

Charcot izvadi čekovnu knjižicu iz svoje plave torbice od krokodilske kože. Usne su joj bile podrugljivo nasmiješene i tad sam, gledajući je kroz spirale statue, odjednom shvatio kakav je njezin odnos s Lunorom. Upravo tad mi je bilo jasno da je Lunora nešto drugo no diletantica ispunjena dosadom. Charcot pogleda na sat.

— Danas ćete je dostaviti. Točno u tri sata. Kolika joj je cijena?

— Deset tisuća dolara — glatko će Nevers.

Zagrcnuvši se i nespretno mu pokušavajući nešto reći, izvlačio sam se iz statue.

Charcot je začuđeno i namršteno promatrala moju uprljanu odjeću. Nevers mi divljački nagazi na nogu.

— Dakako — reče Nevers — naše su cijene umjerene, jer je Milton, kao što vidite, još neiskusan umjetnik.

Charcot ozbiljno kimne.

— Ovo je umjetnik? Sad mi je lakše. Na trenutak sam pomislila da stanuje u statui.

Pošto je otišla, Nevers zatvori galeriju za taj dan. Skine kaputić i iz svog radnog stola izvuče bocu apsinta. Zavaljen u stolac u svom svilenom prsluku, pomalo je drhtao iscrpljen živčanom napetošću.

— Reci mi, Miltone, hoćeš li mi ikad moći dostojno zahvaliti za ovo? — upita.

Potapšao sam ga po ramenu.

— George, bio si sjajan! Ona je poput Katarine Velike, a ti si postupio kao pravi diplomat. Postići ćeš golem uspjeh kad odeš u Pariz. Deset tisuća dolara! — uzviknuo sam i zavrtio se oko statue. — Takvu razmjenu dobara volim! Kako bi bilo da mi daš predujam od mog dijela?

Nevers me mrko pogleda. Već se zamišljao u Ulici Rivoli kako se lakim uzdizanjem njegovane obrve nadmeće u kupovini Leonardovih umjetnina. Pogleda statuu i zadršće.

— Neobična žena — reče. — Bez imalo ukusa. I da ti usput kažem, vidio sam te kako prtljaš po memoriji statue. Arija iz »Toske« uklopila se izvrsno. Nisam znao da je i to u memoriji statue.

— I nije — odgovorio sam i sjeo na stol. — To sam ja pjevao. Doduše, priznajem, ne baš kao Caruso, no ni on nije bio nikakav skulptor...

— Što? — zaurla Nevers i skoči sa stolca. — To znači da si se poslužio ručnim mikrofonom! Budalo!

— Ta zar je to važno? Ona to ionako neće saznati — odgovorim mirno.

Nevers je mrmljao nešto okrenut k zidu i lupao šakom o glavu.

— Smiri se, sve će biti dobro — rekao sam mu nastojeći ga umiriti.

Idućeg jutra točno u 9.01 zazvonio je telefon.

*

Dok sam se vozio prema Zapadnoj laguni, u ušima su mi odzvanjale Neversove riječi da će »... moje ime biti na šest međunarodnih lista i da će me optužiti za krivotvorenje... «. Neprekidno se ispričavao Charcot, uvjeravajući je da ono monotono lupetanje koje je emitirala statua nije njezino prirodno reagiranje. Vjerojatno se strujni krug negdje pokvario dok su prevozili statuu, pa sad kipar osobno dolazi da bi popravio grešku.

Vozeći se oko lagune cestom uz plažu, promatrao sam Lunorinu vilu smještenu na suprotnoj strani. Bila je to nekakva apstraktno sagrađena ljetna palača koja me podsjetila na projekte trgovina Franka Lloyda Wrighta. Na sve strane stršile su terase pod svim mogućim kutovima, a tu i tamo bile su smještene goleme metalne skulpture: Brancusijevi Calderovi mobili koji su se okretali na oštrom pustinjskom svjetlu. Povremeno bi neka sonična skulptura turobno zajaukala kao da najavljuje kakvu nevolju.

Charcot me dočekala u predvorju i povela uza široke staklene stepenice. Svuda po zidovima visilo je mnoštvo Dalijevih i Picassovih slika, no moju je statuu dopalo počasno mjesto na samom kraju južne terase, velike poput igrališta za tenis (bez ikakvih ograda ili mreže) i stršila je nad lagunom narušavajući obrise skrletnih pješčara. U sredini terase nalazilo se nisko pokućstvo.

Bacivši torbu s alatom na pod, pretvarao sam se da skidam kontrolnu ploču na statui i igrao se pojačalom tako da je statua počela emitirati niz kratkih tonova koji su je svrstali među ostale Lunorine skulpture. Na terasi ih je bilo dvanaestak. Većina ih je bila iz ranog soničnog razdoblja, iz sedamdesetih godina, kad su kipari izrađivali upravo nevjerojatno mnogo skulptura koje su gunđale, zveketale, lajale, zvrndale, a javni trgovi cijelog svijeta odjekivali su noću i danju prijetećom tutnjavom i bukom.

— Jeste li uspjeli?

Okrenuo sam se i ugledao Lunoru Goalen. Nečujno je došla preko terase i sa zanimanjem me gledala, držeći ruke na bokovima. Bila je odjevena u crne hlače i košulju, oko ramena joj je bila raspletena plava kosa i činilo se da je bila opuštenija, iako joj je lice još bilo skriveno naočalima.

— Riječ je samo o labavom ventilu. Trebat će mi samo nekoliko minuta za popravak — odovorio sam joj s razoružavajućim osmijehom na licu. Lunora legne na ležaljku ispred statue. Kroz francuske prozore na kraju terase vrebale su nas oči Charcot, koja se smijulula. To me nerviralo, pa sam uključio statuu na najglasnije i zakašljao u mikrofon.

Zvuk se prolomio terasom poput topovskog hica. Babuskara se brzo povukla.

Lunora se smiješila dok se zvuk kotrljao pustinjom, a statue na nižim terasama prigušeno su odgovarale.

— Davno prije, kad je otac još bio živ, odlazila bih na krov i svim glasom izvikivala, što je rezultiralo nizom prekrasnih tonova. Cijela kuća je sate i sate tutnjila, a posluga ludovala — pričala je i smješkala se u sebi, sjećajući se toga kao da je to bilo vrlo davno.

— Pokušajte to opet — predložio sam joj. — Ili možda to ne želite jer je Charcot već sada luda.

Lunora stavi prst na usta.

— Tiho, uvalit ćete me u neprilike. Naposljetku, Charcot nije moja služavka — tiho će.

— Ne? A što je onda? Vaša čuvarica? — upitao sam je.

Razgovarali smo šaleći se, ali tim sam pitanjem sve promijenio. Nešto mi je u toj Francuskinji govorilo da ima veliki udio u Lunorinu mišljenju o samoj sebi.

Želio sam da mi Lunora nešto odgovori, no ona se pretvarala kao da me nema i gledala je nekamo u daljinu, preko lagune. Za samo nekoliko sekunda se promijenila, opet je postala princeza sklona zapovijedanju.

Neopazice sam gurnuo ruku u torbu s alatom i izvukao magnetofonsku vrpcu. Namjestio sam je i pritisnuo dugme na kontrolnoj ploči. Statua je počela lagano vibrirati i odjednom se nepomičnim zrakom razlila tiha ugodna glazba.

Stajao sam kraj statue i promatrao kako Lunora reagira na glazbu. Zvukovi su postajali jači i polako su bujali, što se Lunora više približavala žarištu statue. Ritam se postepeno ubrzavao; očigledno je to bila strasna ljubavna pjesma. Muzikolog bi odmah otkrio da je to poznat »duet s balkona« iz »Romea i Julije«, ali za Lunoru statua je predstavljala autora glazbe. Upravo tog jutra snimio sam tu vrpcu, jer sam shvatio kako je to jedini način da spasim statuu. Neversova zabuna oko »Toske« i »Kreolskog ljubavnog zova« podsjetila me na to da posjedujem gotovo sve klasične opere snimljene na vrpcama. Za deset tisuća dolara dragovoljno ću dolaziti svaki dan i stavljati vrpce, od »Figara« do »Mojsija« i »Aarona«.

Odjednom glazba prestane. Lunora se udaljila iz žarišta statue i sad je stajala oko šest metara od mene. Iza nje, na pragu, stajala je Charcot.

— Čini se da je sad sve dobro — reče Lunora i kratko se nasmiješi. Odmah sam shvatio kako mi daje znak da odem. Gledajući njezino lijepo tajanstveno lice, oklijevao sam pitajući se da li da joj kažem istinu. Tada se između nas isprječi iscerena lubanja Charcot.

Je li Lunora Goalen zaista vjerovala da joj statua pjeva? Nije ni bilo važno za ta dva tjedna dok bude trajala vrpca. Dotad će Nevers unovčiti ček i već ćemo biti na putu u Pariz.

Ali za dva-tri dana shvatio sam da želim ponovo vidjeti Lunoru. Razmišljao sam o tome kako bi trebalo provjeriti statuu, te da Lunora

može otkriti prijevaru. U toku idućeg tjedna dva puta sam se odvezao do ljetnikovca s izlikom da treba ugoditi skulpturu, ali me Charcot uvijek otjerala. Jednom sam telefonirao, ali je Charcot prekinula vezu. Onda sam vidio Lunoru kako se velikom brzinom vozi kroz skrletnu pješčani u svom »rolls-royceu«: bila je kao maglovit odsjaj zlata i nefrita.

Napokon sam počeo prekapati po svojim pločama. Izabrao sam onu na kojoj Toscanini dirigira izvedbom »Tristana i Izolde«, i to prizor u kojem Tristan žali zbog rastanka sa svojom ljubavlju, te pažljivo presnimio to na vrpcu.

Iste večeri odvezao sam se do lagune, parkirao automobil blizu plaže na južnoj obali i odšetao do jezera. Ljetnikovac se na mjesečini doimao poput kakve filmske kulise, dok je jedno svjetlo na gornjoj terasi osvjetljavalo obrise moje skulpture. Pažljivo hodajući po rastaljenom kremencu, polako sam išao prema njemu, a do mene su nošeni povjetarcem dopirali fragmenti pjesme koju je emitirala statua. Oko dvjesta metara dalje od kuće legao sam na topli pijesak, gledajući kako skrletne pješčare polako nestaju jedno za drugim kao dragulji ogrlice koji se tope.

Iznad mene čuo se drhtavi pjev statue kroz plavu noć. Lunora je zacijelo sjedila samo metar udaljena od nje; glazba ju je preplavljivala poput kakva vodoskoka. Nakon dva sata glazba je prestala i ugledao sam Lunoru kod ograde, obavljenu hermelinskim ogrtačem koji je lagano vijorio na vjetru, kako zuri u sjajni mjesec. .

Pola sata poslije popeo sam se uza zid jezera i odšetao do požarnih stepenica. Vriježe bugenvilija omotale su se oko metalnih stepenica i prigušivale moje korake Neopazice sam došao do gornje terase. Charcot je mirno spavala dolje u svojoj sobi.

Polako sam prelazio terasom između tamnih statua koje su tiho mrmorile dok sam prolazio kraj njih. Ušuljao sam se u Nultu orbitu i, skinuvši kontrolnu ploču, ubacio sam novu vrpcu i malo pojačao zvuk.

Odlazeći, opazio sam Lunoru kako poput kakve priceze spava na purpurnom odru, a iznad nje zvijezde. Lice joj je blistalo na mjesečini, a kosa joj je prekrivala nage grudi. Iza nje je poput kakva čuvara statua tiho pjevušila odgovarajući impulsima njezina disanja.

Triput nakon ponoći dolazio sam k Lunori, noseći uvijek nove vrpce s ljubavnim pjesmama iz svoje diskoteke. Prilikom posljednjeg posjeta promatrao sam je sve dok zora nije svanula nad pustinjom. Zatim sam odjurio preko stepenica i pustinje skrivajući se po sjenovitim mjestima kad god bih ugledao koji automobil.

Cijeli dan sam proveo uz telefon u svojoj vili, nadajući se da će mi telefonirati. Uvečer sam odšetao do pješčanih grebena, uspeo se na jedan i promatrao Lunoru na terasi. Ležala je na kauču, a pred njom je bila statua i dugo nakon ponoći joj je pjevala. Njezin je glas sad bio

toliko snažan da su automobili koji su tuda prolazili usporavali, a vozači tražili izvor melodije koje su vibrirale plamtećim večernjim zrakom.

Napokon sam snimio posljednju vrpcu; i prvi put progovorio. Ukratko sam joj opisao svoju prijevaru i zamolio da mi pozira kako bih napravio novu statuu i tako se iskupio zbog toga što sam joj prodao krivotvorinu.

Grčevito sam držao vrpcu dok sam prelazio jezero gledajući pravokutne oblike terase.

Kad sam se približio zidu, neka prilika odjevena u crno nagne glavu preko ruba i pogleda me. Bio je to Lunorin vozač.

Sav preplašen, odšetam dalje. Vozačevo se blijedo lice na mjesečini doimalo još koščatije.

Kao što sam i očekivao, iduće večeri zazvoni telefon.

— Miltone, statua se ponovo pokvarila — rekla je Charcot, a glas joj je zvučao oštro i napeto. — Gospođica Goalen je vrlo uzrujana. Morate odmah doći i popraviti statuu.

Pričekao sam jedan sat prije no što sam pošao i još jednom preslušao vrpcu koju sam snimio prošle noći. Ovaj put ću i sam biti prisutan kad Lunora bude slušala vrpcu.

Charcot stajala je kod staklenih vrata. Parkirao sam auto blizu »rollsa«. Dok sam joj prilazio, opazio sam nekakvu sablasnu atmosferu u kući. Posvuda su mrmorile statue, proizvodile čudne krikove kao uznemireni stanovnici zoološkog vrta nakon oluje. Čak se i Charcot doimala izmučena i napeta.

Na terasi zastane.

— Samo trenutak, Miltone, pogledat ću može li vas primiti gospođica Goalen.

Tiho ode do ležaljke smještene uza statuu na kraju terase. Lunora je ležala u čudnu položaju. Kosa joj je bila raščupana. Čim joj se Charcot približila, uzrujano se uspravila.

— Je li došao? Alice, čiji je to bio automobil? Zar nije došao?

— Priprema alat — umirujućim će glasom Charcot. — Gospođice Lunora, dajte da vas malo počešljam.

— Ne dosađuj, Alice! Oh, zašto ne dolazi?

Ustane i nemirnim korakom odšeta do statue koja je svjetlucala u tami. Dok je Charcot odlazila, Lunora se spusti na koljena ispred statue i prisloni obraz na hladnu površinu.

Počne nekontrolirano jecati, a ramena su joj se grčevito tresla.

— Čekajte, Miltone! — reče Charcot i čvrsto me uhvati za lakat. — Sad neće htjeti da vas vidi. Bolji ste skulptor no što mislite. Dali ste statui prekrasan glas. On joj govori sve što želi znati.

Istrgnem se i pojurim kroz tamu.

— Lunora!

Osvrnula se. Kosa joj je prekrivala uplakano lice. Nemoćno se nasloni na tamni trup statue. Kleknuo sam do nje i uhvatio je za ruke, pokušavajući je podići.

Odjednom se otme.

— Popravite je! Požurite! Što čekate? Neka ponovo pjeva!

Bio sam uvjeren da me ne prepoznaje. Odmaknuo sam se i dalje držeći vrpcu u ruci.

— Što joj je? — tiho upitam Charcot. — Zvuci zapravo ne dolaze iz statue, to joj je valjda jasno.

— Kako to mislite... ne dolaze iz statue? upita Charcot dignuvši glavu.

— To nije prava sonična skulptura — rekao sam pokazajući joj vrpcu. — Glazba dolazi s ovih magnetskih vrpca.

— Pa, svejedno, stavite je — smijuljeći će Charcot. — Njoj i tako nije bitno odakle dolazi glazba. Nju zanima statua, ne vi.

Oklijevao sam gledajući Lunoru koja je i dalje zgrčeno klečala pred statuom.

— Znači... — s nevjericom sam govorio — vi mislite da je ona zaljubljena u statuu?

Oči Alice Chareot razotkrile su mi svu moju naivnost.

— Ne u statuu — reče. — U sebe.

Još sam nekoliko trenutaka stajao među statuama koje su mrmorile, a zatim sam ispustio vrpcu i okrenuo se.

Idućeg su dana napustile Zapadnu lagunu.

Cijeli sam tjedan ostao u svojoj vili, a zatim sam se jedne večeri, kad mi je Nevers rekao da su otišle, odvezao cestom uz plažu do ljetnikovca. Kuća je bila zatvorena, a statue su nepomično stajale u tami. Moji su koraci odjekivali po balkonima i terasama; a kuća se uzdizala k nebu poput kakve grobnice. Sve su skulpture bile iskopčane, i tad sam shvatio kako se mrtvo i monumentalno doima nesonična skulptura.

Nulta orbita je nestala. Pretpostavljao sam da ju je Lunora uzela sa sobom, jer je u svojoj samozaljubljenosti više voljela da se ogleda u pomračenom zrcalu, nego da se uopće ne ogleda. Kad bude sjedila na kakvoj verandi u Veneciji ili Parizu, moći će ponovo čuti zvuke velike statue koja će se uzdizati kao nekakav davno nestali simbol.

Šest mjeseci poslije Nevers naruči drugu statuu od mene. Jedne sam noći odšetao do grebena gdje su rasle sonične skulpture. Dok sam se približavao, čuo sam kako romore na vjetru kad god bi toplina prošla kroz njih. Šetao sam dugim padinama, slušajući ih kako zavijaju i mrmore, tražeći onu koja bi mi poslužila kao jezgra za novu soničnu statuu.

Negdje ispred mene, u tami, začuo sam poznati glas — zbrkani fragment ljudskoga glasa. Zaprepašten, potrčao sam naprijed između

spirala.

Tad sam u rupi ispod grebena otkrio izvor toga glasa. Napola pokopani u pijesku, poput ostataka kostura kakve davno nestale vrste ptica, našao sam dvadeset ili trideset komada metala, ostatke svoje statue. Mnogi komadi su već pustili korijenje i emitirali tihe zvuke — nevezane fragmente oporuke koju sam ispustio na terasi za Lunoru Goalen.

Dok sam silazio niz padinu, pijesak se slijevao u moje otiske kao u nekakve pješčane satove. Zvuci moga glasa gotovo su bezglasno cviljeli u metalnom vrtu, poput zaboravljenog ljubavnika koji šapuće nad mrtvom harfom.

Jednostavna juha

Alan Arkin

People Soup

Preveo *Zoran Milović*

Bonnie se upravo vratila iz škole, i kada je ušla u kuću, pronašla je u kuhinji brata. Radio je nešto, nagnut nad perionikom. Znala je da je riječ o važnoj stvari jer je sva kuhinja bila u neredu, a on je razgovarao sam sa sobom.

Perionik je bio prepun najrazličitijih stvari: boca od mineradne vode, vrećica s brašnom, kukuruzne pahuljice, pseći kolačići, proliveni sirup, boca od tonika, otvorena kutija sa sardinama, a na vrhu gomile bila je kutija s ostacima izmrvljenog sapuna. Pod je bio mokar od prolivenih kapi, a svaka ladica i svaki pretinac u kuhinji bili su otvoreni.

U tom je trenutku njezin brat svom snagom tresao plastičan sokovnik, dopola ispunjen zapjenjenom mješavinom zloslutna izgleda.

Bonnie pričeka nekoliko trenutaka ostajući na pristojnoj udaljenosti, a zatim reče:

— Zdravo, Bobe.

— Zdavo — odvrati on ne dižući pogled.

— Gdje je mama?

— U kupovini.

Bonnie se približi za nekoliko centimetara.

— Što to radiš, Bobe? — upita.

— Ništa.

— Mogu li gledati?

— Ne možeš.

Za Bonnie je ovo bio znak da se oprezno približi još dva koraka. Iz iskustva je znala koliko smije prići bratu u situacijama kad se bavi kreativnim radom.

Bob usu žličicu koncentrata od rajčice u sokovnik, zatim istrese punu bočicu senfa, izlije kap mlijeka, ubaci šest aspirina i na kraju komadić žvake.

Naravno, pažljivo je nastojao da od svakog sastojka bar malo raspe po podu.

Bonnie se još malo približi.

— Da li opet eksperimentiraš? — upita.

— Koga to uopće zanima? — odvrati on svojim glasom ludog znanstvenika. Šepireći se, priđe hladnjaku i izvadi jedno jaje, komad stare masne slanine, nekoliko vitaminskih tableta, jučerašnji žele i bočicu soka od školjki.

— Mene zanima — reče Bonnie, podižući jabuku koja se otkotrljala iz otvorenog hladnjaka i pala na pod.

— A zbog čega bih ti ja to morao reći?

— Imam dvadeset pet centi.

— Odakle ti?

— Mama mi je dala.

— Ako mi ih daš, reći ću ti što radim.

— To ne vrijedi dvadeset pet centi.

— A uz to ću ti dopustiti da budeš moj asistent.

— Još ne vrijedi toliko.

— A za deset centi?

— U redu, za deset centi.

Odbrojila je novac, dala mu ga, a zatim navukla pregaču.

— Što da napravim, Bobe?

— Donesi mi soli — naredi on.

Za to vrijeme polako je ulijevao ulje iz konzerve sardina, pazeći da nijedna riba ne upadne u sokovnik. Kada je iscijedio i posljednju kap, pojede sardine, a konzervu baci u perionik.

Bonnie je pošla po sol, i kada je izvadila kutiju pronašla je zamotuljak i u njemu dva čokoladna kolača.

— Bobe, mama ima novo mjesto za skrivanje slatkiša! — poviče.

On je pogleda i kratko upita:

— Gdje?

— Iza soli.

— Što si pronašla?

— Dva čokoladna kolača.

Bobby ispruži ruku i uze kolač, ne rekavši ni hvala. Uskoro je čitav izmrvljeni kolač bio u mješavini, a Bob nije čak ni prste polizao.

Bonnie otvori usta ne vjerujući vlastitim očima. Nikad do sada nije vidjela svoga brata da se toliko žrtvuje, i u tom trenutku prvi put postade svjesna goleme važnosti eksperimenta koji je bio u toku.

Proguta pitanje koje joj je bilo na usnama i priđe perioniku da bolje pogleda što je napravljeno dosad. Sve što je mogla vidjeti bila je velika mokra pokidana kutija od kukuruznih pahuljica, ona prazna konzerva od sardina i komadići različitih sastojaka iz sokovnika, čija je sadržaj počeo mirisati sve neugodnije.

Bob joj naredi da u mješavinu stavi sedam žličica soli i malo kakaa.

— Bobe, što će to biti? — upita ona, brišući ruke zaprljane kakaom o žutu pregaču.

— Jedna stvar — odvrati on ne želeći odmah otkriti tajnu.

— Neka stvar za vladu?

— Ne.

— Nešto za svemirske brodove?

— Ni to.

— Lijek?

— Ma ne.

— Predajem se.

— To je životinjski serum — reče Bob s trijumfom u glasu.

U tom se trenutku posiječe na jednu od otvorenih limenka. Baci pogled na ozlijeđeni palac i nastavi posao ignorirajući bol.

— Bobe, a što je to životinjski serum?

— To su određene osobine kojih čovjek nema, zbog čega je i dobio ovo mjesto u vječnom svemiru.

— Oh — reče Bonnie ne shvaćajući previše od onoga što je čula. Skinu pregaču i sjede u drugi kraj kuhinje. Miris što je dopirao iz sokovnika počeo ju je opasno škakljati po želucu.

Bobby je za to vrijeme pretraživao kuhinju, tražeći što bi još mogao ubaciti u svoju mješavinu. Pronašao je nešto origana i bočicu tekućeg češnjaka.

— Pa, mislim da je to sve — reče napokon.

Ulio je sav češnjak i origano u sokovnik, namjestio poklopac i pritisnuo prekidač. Nakon nekoliko minuta gotova smjesa već se nalazila u velikoj posudi.

— Što ćeš sada napraviti, Bobe? — upita Bonnie.

— Mora se kuhati još deset minuta.

Bob uključi pećnicu, stavi poklopac na posudu, namjesti sat a zatim se uputi u sobu. Bonnie je pošla za njim i idućih deset minuta u dnevnoj se sobi odigravala prilično oštra košarkaška utakmica.

— BING!— oglasi se sat na štednjaku.

Bob dobaci loptu na sestrinu glavu i otrča u kuhinju.

— Gotovo je — reče skidajući poklopac s posude. Samo ga je odanost uzvišenom poslu prisilila da ne pokaže svoje gađenje prema mirisu koji se dizao iz posude.

— Fuji — reče Bonnie. — Što ćemo sad s tim učiniti? Bacit ćemo?

— Ne, budalo! Moramo je miješati dok se ne ohladi, a zatim popiti.

— Popiti? — Bonnie se namršti. — Otkud ti ideja da to moramo popiti?

— Zato što se tako radi s eksperimentima, budalo — odvrati Bob.

— Ali, Bobe, pa to strašno smrdi.

— Lijekovi još gore smrde a opet su zdravi — odgovori Bob

miješajući tekućinu velikom drvenom kuhačom.

Bonnie se s dva prsta uhvati za nos, stade na vrhove prstiju da bolje vidi, i pogleda rezultat velikog eksperimenta.

— Hoćemo li od ovoga biti zdravi?

— Možda — odgovori Bob i nastavi miješati.

— A kako će djelovati?

— Vidjet ćeš.

Bob uze dvije krpe za brisanje posuđa, prihvati ručke i prenese posudu na kuhinjski stol. U tih nekoliko koraka uspio je obje krpe umočiti u napitak i, naravno, opeći već posječeni palac. Jedna od plastičnih ručki još je pomalo tinjala, jer je on, po svom običaju, naslonio posudu uz samu stijenku pećnice. No, čini se da ga ništa od toga nije odviše uzbuđivalo. Stavio je posudu nasred stola i zagledao se u nju pušući u pocrvenjeli palac.

Bonnie se nasloni na suprotni kraj stola, stavi glavu u šake i upita:

— Moramo li to popiti?

— Naravno.

— Tko će prvi?

Bob se napravi da nije čuo .

— Tako sam i mislila — reče Bonnie.

Bob je još šutio.

— A što ako me to ubije?

Bobby podiže glavu i pogleda je, dok mu je prst još bio u ustima.

— Pa kako bi te to moglo ozlijediti? Unutra nema ništa osim obične hrane.

Bonnie sjede na stolicu i zagleda se u posudu.

— A koliko moram popiti?

— Samo malo. Bit će dovoljno da staviš prst unutra i poližeš ga.

Bonnie prinese prst posudi s napitkom katranasta izgleda i polako ga spusti, do visine nokta.

— Je li to dovoljno?

— Sasvim dovoljno — odgovori Bob mudrim glasom.

Bonnie izvadi prst iz tekućine i stade ga pažljivo promatrati.

— A što ako se razbolim?

— Ne možeš se razboljeti. Unutra ima i aspirina a stavio sam i dosta vitamina, znaš.

Bonnie uzdahnu i napući nos.

— Evo, krećemo — reče i liznu kap tekućine s prsta. Bob ju je promatrao svojom televizijskom verzijom pogleda mudrog znanstvenika.

— Kako se osjećaš? — upita je.

— Nije ni tako loše. Kad progutaš, naravno — odvrati Bonnie. — Čak se osjeti i onaj čokoladni kolač.

Stvarno je uživala u pažnji i pogledu kojim ju je promatrao brat.

— Hej — reče — osjećam nešto čudno u... — i, prije nego je uspjela završiti rečenicu, začu se jedno glasno pop.

Na Bobbyjevu licu ukaza se izraz velikog razočaranja. Nekoliko je trenutaka Bonnie mirno sjedila a zatim upita:

— Što se dogodilo?

— Pretvorila si se u pile.

Malena ptičica podiže krila i sagnu glavu ogledajući se.

— Kako to da sam se pretvorila u pile, je li, Bobe? — reče pile, naheri glavu na jednu stranu gledajući ga lijevim okom.

— Ah, bez veze — odvrati Bob. — Očekivao sam da ćeš biti golub ili nešto slično.

Okrenu se i stade promatrati papir s popisanim sastojcima, mrmljajući nešto sebi u bradu.

Za to je vrijeme pile na jednoj nozi skakutalo po stolici, zatim je zamahnulo nekoliko puta krilima, isprobavajući ih, i na kraju nespretno dolepršalo na stol. Dogegalo se do drugog kraja i zagledalo u neveliko ogledalo koje je visjelo preko puta, iznad radnog stola.

— Hej, pa ja sam prilično ružno pile — reče pile. Pažljivo se promotrilo i drugim okom i, ne našavši nikakvih poboljšanja, odgega se do Bobbyja.

— Bobe, uopće mi se ne dopada biti pile — reče.

— Zašto ti se ne dopada? Reci mi, kako izgleda kad si pile?

— Osjećam se tako mršavo a uz to uopće ne vidim dobro.

— I što još osjećaš?

— To je sve što osjećam. Daj da više ne budem pile.

— Prvo mi bolje opisi kako se osjećaš.

— Već sam ti rekla. Daj me pretvori da više ne budem pile.

— Čega se bojiš? Prvo moraš vidjeti kako to izgleda. To je vrijedno iskustvo.

Pile nakrivi glavu i pokuša staviti ruke na bokove, ali nije moglo pronaći ni ruke ni bokove.

— Momče, bit će ti bolje da me ponovo promijeniš — reče pile i pogleda ga opasnim pogledom svog lijevog oka.

— Hoćeš li se već jednom prestati vladati ovako glupo i reći mi napokon kako se osjećaš?

Bobu je očigledno bilo teško shvatiti nedostatak znatiželje u njegove sestre.

— Momče, čekaj samo da mama vidi što si od mene napravio. Hoćeš li napokon shvatiti? — vikalo je pile, pokušavajući ga u isto vrijeme vidjeti s oba oka, što se pokazalo prilično nemogućim.

— Bonnie, da znaš, ti si prava kukavica. Miniraš moje životno djelo. Sasvim si me razočarala — odvrati Bob.

Umočio je kažiprst u smjesu i pružio ga prema piletu. Bonnie pobra koliko je mogla, a zatim zabaci glavu unatrag i proguta.

Već sljedećeg trenutka pileta više nije bilo i na njegovu je mjestu stajala Bonnie. Spustila se sa stola i počela brisati oči.

— Momče, dobro je što si ponovo sredio stvar. Kad ćeš se već jednom urazumiti, da mi je znati.

— Ah, ti si jedna obična kukavica, da znaš odvrati Bob i poliže čitav prst umočen u smjesu. — Ako se pretvorim u konja, neću ti dopustiti da me jašeš, a ako se pretvorim u leoparda, da znaš da ću ti odgristi glavu.

Još jednom začu se glasno pop.

Bonnie je stajala širom otvorenih očiju.

— Oh, Bobe — reče. — Kako si lijep!

— Što sam? — upita Bob.

— Pretvorio si se u prekrasnog bernardinca, Bobe! Hodi da te pokažem Melissi i Chucku.

— Bernardinac? — na njegovoj se njušci pojavi nešto kao izraz gađenja i razočaranosti. — Ne želim bita nikakav pas. Želim biti leopard.

— Ali, Bobe, tako si prekrcan! Pogledaj se samo u ogledalo.

— Pfuuuj.

Pas ponovo priđe stolu.

— Što ćeš sada napraviti, Bobe?

— Pokušat ću ponovo.

Stavio je prednje šape na stol i prevrnuo posudu s napitkom, a zatim poče lizati ono što je kapalo po podu, Ponovo se začu glasno pop, ali Bob je i dalje bio na sve četiri. Nastavi lizati i serum se ponovo oglasi glasnim popom.

— Što sam sad? — upita.

— Još si bernardinac — odvrati Bonnie.

— Do vraga — reče pas. — Uostalom, nije ni važno. Poliže i posljednju kap napitka.

Pop!

Bobby ustade s poda i pokunjeno, utučeno krenu prema vratima. Bonnie odskakuta za njim.

— Bobe, a što ćemo sada raditi?

— Otići ćemo do Thriftyja i uzeti sladoled.

Šuteći hodali su nizbrdo. Bobby je sve vrijeme mrmljao što nije postao leopard, a Bonnie što nije ostao bernardinac. Dok su se približavali glavnoj ulici malog grada, Bonnie se okrenu prema bratu.

— Hoćeš li i sutra napraviti još malo tog napitka?

— Ne, neću raditi isto — odvrati Bob.

— A što ćeš napraviti?

— Nisam još odlučio.

— Hoćeš li napraviti jednu atomsku bombu?

— Možda.

— A može li se to napraviti u sokovniku?

— Naravno da može — reče Bob. — Trebat će nam samo još nekoliko glavica crvenog luka.

Povratak istraživača

Phillip K. Dick

Explorers We

Preveo *Božidar Stančić*

— Oh, tako mi svega! — dahtao je Parkhurst, crven i uzbuđen. — Dođite, momci, da vidite!!

Skupili su se oko ekrana.

— Evo je! — prozborio je Barton. Srce mu je tuklo u prsima. — Kako je lijepa!

— Samo lijepa? — doda Leon drščući. — Pazi, ja vidim New York.

— Šališ se!

— Ma ne! Ona siva mrlja, kraj vode.

— Nisu to Sjedinjene Države. Mi smo na drugom kraju svijeta.

Svemirski je brod svrdlao prostor, uz šištanje antimeteoritskih zaštitnih ploča. Ispod njega, plavo-zelena kugla naočigled je rasla. Golemi splet oblaka okružavao ju je kao bijela ogrlica, skrivajući mora i kontinente.

— Već sam izgubio svaku nadu da bih mogao ponovo vidjeti našu dobru staru Zemlju — rekao je Merriweather. — Mislio sam da smo zbilja zauvijek blokirani gore. — Načinio je grimasu. — Mars, taj prljavi crveni planet. Samo sunce, pustoš i prah.

— Zahvalite Bartonu što je popravio motore — primijeti kapetan Stone.

— Znate li što ću najprije učiniti kad se spustimo? — vikne Parkhurst — Poći ću na Coney Island.

— Zašto?

— Da vidim ljude, mnogo ljudi, glupavih, bučnih, znojnih. Sladoled i morsku vodu, boce piva, mlječne bombone, papirnate ubruse...

— I djevojke! — napomene Vecchi sjajnih očiju. Šest mjeseci prava je vječnost! Ići ću s tobom. Sjest ćemo na pijesak i promatrat ćemo ih.

— A ja ću opet vidjeti svoju ženu — rekao je Merriweather. Zatreptao je očnim kapcima kao da je vrlo uzbuđen. — Svoju ženu.

— I ja imam ženu — napomenuo je Stone i nasmiješio se. — Ali već dugo smo u braku. — Pomislio je na Pat i na Jane. — Vjerojatno su narasle.

— Narasle?

— Moje djevojčice — rekao je promuklim glasom. Ostali su se pogledali, njih šestorica muškaraca zaraslih u bradu, u prnjama, blistavih i grozničavih očiju.

— Koliko nam je još potrebno? — uzdahnuo je Vecchi.

— Jedan sat — odgovorio je Stone. — Stižemo za jedan sat.

Svemirski je brod grubo udario u tlo i oni su se našli na podu u kabini. Brod je poskočio i brazdao po tlu dok su motori za kočenje urlali. Napokon se zaustavio, čelnim dijelom zarivenim u bok brežuljka.

Nastala je tišina. Parkhurst je prvi ustao teturajući i zgrabio se za sigurnosnu uzicu. Iz njegove je obrve kapnula krv.

— Stigli smo — rekao je. Barton se pomakao, zastenjao i teškom se mukom digao na koljena. Parkhurst mu je pružio ruku.

— Hvala... jesmo li... ?

— Aterirali smo. Stigli smo.

Motori su utihnuli. Čulo se samo kapanje vode sa stijena broda na zemlju. Letjelica je sad bila bezlična masa metala. Oplata broda bila je probušena na tri mjesta. Po unutrašnjosti su bili razbacani papiri i vidjeli su se razbijeni aparati i instrumenti.

Vecchi i Stone su polako ustali.

— Ima li većih šteta? — promrmlja Stone masirajući si ruku.

— Pruži mi ruku — rekao je Leon — mislim da sam iščašio zglob.

Ustali su, samo je Merriweather još bio onesviješten. Nekoliko intervencija dovelo ga je k svijesti.

— Stigli smo — ponovio je Parkhurst kao da ne može vjerovati svojim osjetilima. — Ovo je Zemlja. Vratili smo se živi!

— Gdje smo? — zapitao je Barton kapetana kad su izlazili, pošto je Vecchi otključao debela vrata.

— Na jugu San Franciska. Na poluotoku.

— San Francisco! Onda možemo i žičarom!

Parkhurst je pomagao Vecchiju da otvori teška vrata. Kad su se ona otvorila, razgovor je naglo utihnuo. Ljudi su ispružili vratove, trepćući očnim kapcima zbog prejakog svjetla.

— San Francisco — primijeti Parkhurst. Već sam prolazio onuda, Ima ovdje veliki park, Golden Gate Park.

Pred njima se prostiralo zeleno polje, u daljini dizali su se brežuljci, ocrtavajući se jasno. Na auto-putu micale su se male svijetleće točkice na suncu: vozila.

— Čujete li tu buku? — zapitao je Stone osluhnuvši.

— Vlak.

Nailazio je po tračnicama bljujući crni dim. Povjetarac je njihao travu na livadi. Na desnoj strani zamjećivao se gradić. Kuće, drveće... stakleni krov kazališta, benzinska stanica i motel.

— Mislite li da su nas opazili?

— Vjerojatno.

— Morali su nas čuti — primijeti Parkhurst. — Bilo bi čudno da nisu pri ovakvoj buci.

Vecchi je zakoračio na livadu teturajući kao pijanac.

— Teško održavam ravnotežu.

Stone se nasmijao.

— Priviknut ćeš se. Predugo smo ostali u svemiru. Hajdemo... naprijed... Prema gradu.

Parkhurst za njim.

— Možda dobijemo besplatan obrok... šampanjac! — Udahnuo je. — Pobjedonosni povratak heroja. Mimohod, fanfare, puna kola lijepih djevojaka!

— Lijepe djevojke! — zamumlja Leon. —To je napast!

— Odlično! — Parkhurst je grabio livadom, a ostali za njim. — Požurimo!

— Gledaj! Ondje ima nekog. Gledaju nas! — obrati se Stone Leonu.

— Djeca — primijeti Barton. — Skupina djece. — Ohrabreno se nasmijao. — Da im poželimo dobar dan?

Uputili su se prema djeci kroz gustu travu.

— Zacijelo je proljeće — rekao je Leon.— Osjeća se u zraku. — Udahnuo je duboko. — Osjeća se kako miriše trava.

Stone je nešto kratko računao, pa rekao

— Danas je deveti travnja. — Požurili su. Djeca su šutke i ukočeno promatrala kako im se približuju.

— Hej! — dovikne im Parkhurst. — Vratili smo se!

— Kako se zove taj grad? — vikne Barton.

Djeca su ih promatrala bezizražajno.

— Što im je? — promrmljao je Leon.

— Obrasli smo kao gorile. Strašno izgledamo. — Stone stavi ruke oko usta. — Ne bojte se. Mi se vraćamo s Marsa. Pošli smo u misiju raketom. Sjećate se? Prošle godine u listopadu.

Djeca su i dalje gledala raskolačenim očima, a zatim su se iznenada okrenula i pobjegla bez daha prema gradu. Šestorica muškaraca ostali su u čudu.

— Dakle — promrmlja zbunjeni Parkhurst — što se to događa?

— To je zbog naših lica obraslih u bradu — primijeti ponovo Stone, zbunjen.

— Ima u tome nečega neprirodnog — Barton će nesigurno. Počeo je drhtati. — Sumnjivo mi je ponašanje te djece.

— Zbog naših brada — prekine ga Leon i strgne bijesno komad

košulje. — Prljavi smo kao svinje! Pravi klošari! Hajdemo! — Pošli su prema gradu, kamo su bila pobjegla djeca. Stone i Barton pogledali su se i polako krenuli za Leonom. Ostali za njima. Šutke su šest muškaraca zbunjeno koračali livadom prema gradu.

*

Neki je mladić na biciklu pobjegao kad su se pojavili. Radnici što su popravljali cestu bacili su oruđe i pobjegli. Šestorica su bila iznenađena gledajući kako panično bježe.

— Ali što im je? — mrmljao je Parkhurst kroz zube. Prešli su tračnice. Grad je bio s druge strane. Ušli su u grad kroz nekoliko stabala eukaliptusa.

— Burlingame — pročitao je Leon natpis. Opazili su cestu, u kojoj je bilo hotela i kavana. Duž pločnika vozila. Benzinske crpke, trgovine. Provincijski gradić s ravnodušnim prometom. Izašli su iz šumarka. S druge strane ulice službenik benzinske crpke podigao je pogled... i skamenio se. Zatim je ispustio cijev iz koje je točio i grabio što su ga noge nosile ulicom prodorno vičući. Vozila su se zaustavljala, putnici su izlazili i bježali glavom bez obzira. Muškarci, žene i djeca štrcali su se iz trgovina i dali petama vjetra u panici. On koji su se našli pred ljudima iz svemira uzmicali su i žurili da uzmaknu što dalje. U nekoliko minuta ulica je bila prazna.

— Tako mi života!! — Stone je koračao, zaprepašten. Stigao je do raskršća. Nigdje ni žive duše. Šest preživjelih koračali su auto-putem. Ništa se nije micalo, sve je pobjeglo. Zamukala je sirena, zavijajući zloslutno, Iz pokrajne ulice neko je vozilo pojurilo vozeći unatrag. Barton je na prvom katu neke zgrade ugledao blijedo, prestrašeno lice. Ono se odmah sakrilo iza zastora.

— Ništa ne shvaćam — promrmljao je Vecchi.

— Jesu li svi poludjeli? — zapitao je Merriweather. Stone je šutio, praznih misli. Osjećao je umor. Sjeo je na rub pločnika da se odmori, dišući šumno. Ostali su se skupili oko njega.

— Zglob me strašno boli — jauknuo je Leon s bolnom grimasom na licu.

— Ali što je to njima svima, kapetane? — zapitao je Barton.

— Otkud da je to znam? — odvrati Stone. Potražio je u džepu cigaretu. Na drugoj strani ceste nalazio se kafić, iz kojeg su gosti pobjegli, ostavivši naručeno na stolovima. Neka se kobasica pekla, kava je kipjela na grijalici.

Po pločniku ostali su porazbacani predmeti iz trgovina, oštećene vrećice koje su prestrašeni prolaznici bacali da bi lakše pobjegli. Motor nekih napuštenih kola još je radio.

— No, pa što da sada radimo? — zanimalo je Leona.

— Ne znam! — Stone je ustao, prešao ulicu i ušao u kafić. Ostali su ga promatrali kako je sjeo za šank.

— Što radi? — zapitao je Vecchi.

— Ne znam. — Parkhurst pođe za Stoneom u kafić. — Što radite?

— Čekam da me netko posluži.

Parkhurst je potapšao oficira po ramenu.

— Hajdemo, kapetane. Nema ovdje više nikoga. Svi su pobjegli.

Stone nije odgovorio, ali je ostao sjediti pred šankom pogleda uperena u prazno, čekajući da ga neki pretpostavljeni barmen podvori. Parkhurst se uputi prema vratima.

— Pitam se što im je — napomenuo je Bartonu kad se vratio... — Pa ne izgledamo valjda kao strašila?

Približio se neki pjegavi pas i ponjuši ih, ukočen, a zatim nestane u susjednoj ulici.

— Špijuniraju nas — pokaže Barton prozore na zgradama. — Skrivaju se. Zašto? Zbog čega se skrivaju od nas?

Odjednom se Merriweather ukočio.

— Dolaze!! — primijetio je. Svi su se žurno okrenuli. Dvije crne limuzine približavale su im se sa dna ulice.

— Napokon! — promrmljao je Leon i naslonio se leđima na zid zgrade. — Evo ih!

Dvoja su se kola parkirala duž pločnika, vrata su se otvorila, izašli su dobro odjeveni ljudi i odmjeravali ih šutke.

— Ja sam Scanlan — reče jedan od njih. — Iz FBI. — Bio je to muškarac u godinama, sive kose. Govorio je ledenim glasom. Pogledao je petoricu. — Gdje je šesti? — zapitao je.

— Kapetan Stone? Ondje. — Barton pokaže kafić.

— Neka izađe.

Barton uđe u bife.

— Kapetane, oni su vani. Dođite. — Stone je pošao s njim.

— Tko su ti ljudi? — upitao je glasom koji je podrhtavao.

— Sad ih je šest — primijeti Scanlan. — Dobro, svi su. — Ljudi iz FBI poredaju ih pred zid kafića.

— Čekajte — poviče Barton prigušeno. U glavi mu se vrtjelo. — Što ćete s nama?

— Što se to događa? — zapitao je Parkhurst očajnički, a u očima mu zablista suza. — No, recite nam...

Ljudi iz FBI bili su naoružani, a sad su i povukli oružje. Vecchi uzmakne i podiže ruke.

— Molim vas, što smo učinili? Što će biti s nama?

U Leonovoj nutrini rodila se nada.

— Oni ne znaju tko smo mi — rekao je. — Smatraju nas odmetnicima. — Okrenuo se Scanlanu. — Mi smo članovi ekspedicije Zemlja—Mars. Ja sam Leon. Sjećate li se? Prije godinu i pol, u listopadn. Vratili amo se s planeta Mars.

Glas mu se ugasio i bio je na rubu suza. A oružje se sa svojim

crnim cijevima približilo.

— Mi smo se vratili! — zaurlao je Merrivveather. — Mi smo članovi ekspedicije Zemlja—Mars koji smo se vratili!

Scanlanovo je lice bilo bezizražajno.

— Dakako, dakako, — rekao je, — Ali, na žalost, svemirski se brod skrhao i eksplodirao pri spuštanju na Mars i nijedan član posade nije preživio. Znamo to jer smo poslali na taj planet ekipu robota, koji su nam donijeli šest njihovih leševa.

Agenti FBI uključili su oružje i liznuo je plamen napalma prema šestorici, zatim su šestorica nestala u dimu planuvši kao baklje. Povratnici su se borili u strašnim grčevima, što agenti nisu mogli vidjeti, ali su čuli krikove. Čekali su.

*

Scanlan je odgurnuo nogom pougljene ostatke.

— Teško je pouzdano znati. Možda su izgorjela samo petorica, ali ja nisam zapazio da je tko pobjegao. Ne bi imao vremena. — Ostaci su se još dimili.

Njegov drug Wilks promatrao je prizor raskolačenih očiju. Bio je nov, nije mogao povjerovati u ono što je napalm učinio pred njegovim očima.

— Ja... ja... mislim da ću morati u kola... — promrmljao je i prošao kraj Scanlana.

— Nije još sve gotovo — rekao je Scanlan, a onda je pogledao u mladićevo lice i shvatio. — Da, sjednite ondje — dodao je.

Počeli su se pojavljivati po pločnicima i ljudi, neki su samo izvirivali kroz vrata ili prozore i tjeskobno pogledali prema mjestu drame.

— Ukokali su ih! — viknuo je neki uzbuđeni dječak — ukokali su svemirske špijune!

Foto-reporteri su fotografirali, znatiželjnici su nicali odasvud blijeda lica i raskolačenik Očiju, zabezeknuti pred bezličnom masom pougljenjenih ostataka.

Wilks je oteturao do kola i sjeo, drhtavih ruku, zatvorivši vrata. Radio je zvrndao i on prekini vezu. Ljudi u sivim odijelima još su se nalazili pred kafićem i raspravljali sa Scanlanom. Zatim su se neki odvojili i pošli alejom. Kakva li košmara! — pomisli Wilks. Scanlan se približio kolima i provukao glavu kroz prozor.

— Je li vam bolje?

— Malo — odgovorio je Wilks, pa zatim zapitao: — Ovo je dvadeset drugi put, zar ne?

— Dvadeset prvi — odvratio je Scanlan. — U dva mjeseca isti ljudi, ista imena. Ne velim da ćete se naviknuti, ali nećete se bar zaprepaštavati.

— Ne vidim nikakve razlike između njih i nas — primijeti Wilks.

— Kao da ste spalili šest ljudskih bića.

— Ne — odvrati Scanlan i otvorivši vrata sjedne iza Wilksa. — Oni samo izgledaju kao ljudska bića, u tome je stvar. Učinili su sve da tako izgledaju. Znate da su Barton, Stone i Leon...

— Znam — reče Wilks. — Netko ili nešto što ondje živi prisustvovalo je njihovu padu i posljednjim trenucima života, pa ih je istraživalo prije nego što smo mi stigli. Pronašl su dovoljno elemenata za ono što im je bilo potrebno. Ali... ne bismo li mogli poduzeti drukčije mjere?

— Nismo dovoljno upoznati s njihovom prirodom — odvratio je Scanlan. — Znamo samo da imitirajući čovjeka pokušavaju prodrijeti na Zemlju i infiltrirati se protiv naše volje. — Izraz lica bio mu je beznadan. — Jesu li ludi? Možda se toliko razlikuju da nije moguća nikakva komunikacija. Da li oni smatraju da se mi svi zovemo Leon, Merriweather, Parkhurst, Stone... ? To prelazi moje shvaćanje. To je možda sreća za nas. Oni ne shvaćaju da se mi razlikujemo jedni od drugih. Stanje bi bilo tragično da nam pošalju, recimo, spore, sjeme, a ne te utvare jadnih mrtvih istraživača planeta Marsa. Nešto za što nećemo znati da li je lažno, da li je imitacija,..

— Trebalo im je da stvore neki model — primijeti Wilks.

U to je neki policajac dao znak Scanlanu i on je izašao iz auta, ali se začas opet vratio k Wilksu.

— Čini se da je ovdje samo pet leševa. Jedan je zacijelo pobjegao. Misli se da su ga vidjeli. Ranjen je i polako se kreće. Idemo u potjeru, a vi ostanite ovdje i otvorite dobro oči. — Scanlan je izašao i pošao alejom, za ostalima.

Wilks je pripalio cigaretu i naslonio glavu na ruke. »Imitacije... zastrašujući svijet. Ali... jesmo li zaista pokušali uspostaviti kontakt?«

Pojavila su se dva policijska agenta, gurajući se kroz gomilu ljudi. Stigla je još jedna crna limuzima FBI, približila se i stala. Izašli su agenti i jedan, koga Wilks nije poznavao, priđe.

— Vaš radio nije uključen? — zapitao je.

— Nije — odgovori Wilks i uključi radio.

— Ako spazite kojega, znate li kako ćete ga ubiti?

— Znam. — Agent ode k svojoj skupini.

»Što ću učiniti«, zapita se Wilks, »ako dođe do takve eventualnosti? Da pokušam doznati što žele? Bića što toliko nalikuju na ljudska i tako se vladaju zacijelo imaju i ljudskih osjećaja... i... ne bi li oni s vremenom mogli postati pravi ljudi?«

Iz prvih redova gomile ljudi odvoji se jedan i priđe mu, kolebajući se. Stane, zatetura, ispravi se, a zatim se pokuša vladati kao i ostali gledaoci i prolaznici. Wilks ga je prepoznao, jer su ih istrenirali u toku mjeseci. Čovjek je zamijenio hlače, obukao košulju, ali ju je na brzinu i pogrešno zakopčao. Na jednoj nozi nije imao cipelu. Možda je

ozlijeđen?

Wilks podiže oružje i nanišani u želudac. Tako su ih učili. Tako je već zapalio na tisuće drvenih ciljeva. Točno u želudac. Na čovjekovu licu vidjelo se da ga boli, a pojavio se i strah kad je vidio kako se policajac sprema da ga ubije. Zaustavio se pred njim, ne pokušavajući bježati. Tada je Wilks zapazio da je teško opečen. Bilo je slabih izgleda da preživi.

»Ne mogu ništa drugo« — uvjeravao se.

Čovjek ga je promatrao, a zatim je otvorio usta da nešto kaže. Policajac je pritisnuo okidač, i biće je bilo mrtvo prije nego što je moglo izustiti riječ. Wilks je izašao iz kola upravo kad se ono srušilo kraj auta.

»Nisam to morao učiniti«, pomislio je momak gledajući mrtvaca. »Ubio sam ga jer sam se prepao. Ali ipak sam morao, čak i ako nisam imao pravo, jer je on došao sa svojim sunarodnjacima da se infiltrira, da imitira naše ljude. Tako su nas učili. Moramo smatrati da kuju urotu protiv nas, da nisu ljudska bića i da nikad neće to biti. Sad je sve gotovo, na sreću.«

Zatim se sjeti da nije sve gotovo, već, naprotiv...

*

Jednoga toplog dana potkraj srpnja brod je aterirao uz urlanje motora, zaorao je ledinu, srušio nekakav plot i jednu staju, da bi se napokon zaustavio kraj nekakve uvale. Nastala je tišina.

Parkhurst se digao prvi, držćući, i zgrabio za zaštitno uže. Rame ga je boljelo. Stresao je glavu da odagna šumove.

— Aterirali smo — rekao je, a u glasu mu se osjećalo uzbuđenje. — Stigli smo!

— Pomozi mi — naredi kapetan Stone i Barton mu pruži ruku.

Leon je brisao krv što mu je tekla po vratu. U unutrašnjosti broda bilo je slomljenih dijelova, na podu su ležali razbijeni dijelovi aparata.

Vecchi se teturajući uputio prema izlaznim vratima. Držćućim je prstima pokušavao olabaviti kotač za otvaranje.

— No, evo nas opet natrag! — poveseli se Barton.

— Jedva mogu vjerovati svojim očima — promrmlja Merriweather. Vecchi je uspio otvoriti vrata. — Sve mi se to čini nevjerojatnim! Dobra stara Zemlja!

— Slušajte,, neka netko uzme foto-aparat — predloži Leon.

— To je smiješno — odvrati Barton i nasmije se.

— Ponesite ga! — strogo će Stone.

— U redu — reče Merriweather. — To smo se i dogovorili ako sretno stignemo staviti noge na tlo naše Zemlje. Povijesna slika za upotrebu u školama.

Vecchi je tražio među razasutim aparatima.

— Čini mi se da je u vrlo lošem stanju — rekao je i pružio oštećeni

foto-aparat.

— Možda će ipak poslužiti — primijeti Parkhurst. — Netko od nas mora biti fotograf — reče netko. — Ne možemo se svi snimiti.

— Podesit ću ga na automatsko snimanje, pa ćemo se moći svi slikati — odvrati Parkhurst i uzme aparat. — Stanite u liniju. — On sredi automatsko snimanje i priđe svojim drugovima.

Šestorica bradatih i poderanih muškaraca stalo je pred oštećeni svemirski brod dok je automat u aparatu tiktakao. Promatrali su zeleni krajolik šuteći pod dojmom svega. Pogledali su se i oči su im zablistale.

— Vratili smo se! — viknuo je Stone. — Vratili smo se!

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

Zdravo uredništvu i glavnom uredniku! — kličete, te nastavljate (u vezi s SIRIUSOM broj 69, posvećenom uglavnom domaćini autoricama znanstvene fantastike): — Čestitam ženskom dijelu sf-autora! Oduševila me je priča Milene Benini »Snijeg«. Strašna ideja! Očito je da ženske nemaju glavu samo radi toga da im nosi velike tamne oči i hrpu plave kose... A o Biljani Mateljan: sve u superlativima. Ona već piše pravu književnost. Priča »Miris zemlje poslije kiše« je tako ljudska, iskrena, istinita...

A sada ja: Hvala Vam, dragi čitatelju, što ste zapazili i pozitivno ocijenili moj trud da (prvi put u nas, ako se ne varam!) dam šansu našim autoricama da se masovno iskažu u sf-stvaralaštvu. Iskreno da kažem, o riječanki B. Mateljan ne znam ništa pobliže, no mislim da ne bi bilo pretjerano istaći da je autorici toliko hvaljene priče »Snijeg« Mileni Benini — tek četrnaest godina (kako to ona tvrdi u pismu kojim je popratila priče što ih je poslala SIRIUSU). Mislim da baš TO zaslužuje najviše pohvala i čestitki!

Milena Benini je prisutna svojom pričom i u ovom broju SIRIUSA, u — na neki način jubilarnom — desetom mini-YU-Siriusu. Na Vama je, dragi čitateljii, da ocijenite je li Milena i svojom drugom pričom zavrijedila da osvane na stranicama SIRIUSA. Što se mene, kao urednika, tiče: jest, i te kako jest!

Zaslužila je, i to baš u desetom, jubilarnom »mini »YU-Siriusu«, u društvu s pričom »Poziv iz ništavila« Mihe Remca, našeg prvog laureata nagrade SFera (za roman, doduše...).

Kad je već riječ o domaćem sf-stvaralaštvu, moram Vam se, dragi čitatelju i pohvaliti i (pomalo) pokuditi. Naime, ovih je danas održan u Republičkoj konferenciji SSRNH sažetak javne rasprave o izdanjima Redakcije Romana i stripova, koja izdaje i SIRIUS. Na tom skupu su članovi Sekcije RK SSRNH za kulturu, zajedno sa članovima Savjeta Redakcije i uređivačkih odbora, u višesatnoj raspravi razgovarali o spektru izdanja Redakcije i njihovom profilu. Tu ste me, dragi čitatelju, uhvatili na djelu: sad jednostavno ne znam da li da budem samokritičar ili samohvalisavac, dok Vas izvještavam o toj raspravi... Dakako, bit ću oportunislički — i jedno i drugo. Naime, u toj su raspravi sudjelovali mnogi istaknuti društveni radnici (predsjednik Društva književnika Hrvatske Pero Budak, član toga društva Slijepo

Mijović-Kočan, profesor dr Aleksandar Flaker, zatim predsjednik Sekcije Marijan Radmilović i njen tajnik Ljudevit Bauer, koji je ujedno i predsjedavajući Savjeta naše redakcije, te još trinaestak diskutanata. Svi su oni dali bezrezervnu podršku svim izdanjima Redakcije (Sirius, Trag, Život, Laso, Tom i Jerry, Strip Magazin, Super Strip, RS Magazin, Panorama) kao lepezi izdanja koja kao cjeloviti spektar imaju širok i pozitivan utjecaj na svoje čitatelje, stvarajući u njih naviku čitanja, s vremenom, sve kvalitetnijih tekstova. Izuzetno vrijedna bila je Kočanova analiza djelovanja tih izdanja na čitatelje. Dakako, taj je razgovor obilovao i kritičkim osvrtima na naša izdanja, a svi se oni mogu svesti uglavnom na jedan zajednički nazivnik: potrebno je VIŠE DOMAĆIH TEKSTOVA. Uz sav financijski i kadrovski respekt prema objektivnim mogućnostima, zaključeno je da treba pojačati domaću suradnju kako u stripovima tako i u tekstovnim izdanjima. Razumije se, u toku cijele rasprave provijavalo je priznanje Savjetu Redakcije, koji je, kao neposredni organ društvenog utjecaja na izdavačku politiku, u toku nepune godine dana svoga djelovanja uvelike pomogao stvaranju pozitivnoga imagea izdanja Redakcije. U vezi s tim zanimljiv je i zaključak rasprave da se predloži ukidanje dosadašnjih administrativnih korektiva (»Komisija za šund« pri Komitetu za prosvjetu i kulturu), jer samoupravna i društvena tijela, poput Savjeta i Sekcije, adekvatnije mogu rješavati pitanja koja su sada u nadležnosti spomenute komisije. Najzanimljivije je to što je prijedlog o zamjeni administrativnog utjecaja društvenim obrazložila, argumentirajući to zrelošću ovog potonjeg, upravo članica i predstavnica spomenute Komisije, drugarica Gordana Popović. Prijedlog Sekcije da se proširi tematska i žanrovska raznolikost izdanja Romana i stripova očito znači zeleno svjetlo za proširenje lepeze takvih izdanja, dakako u skladu s tehničkim i tehnološkim mogućnostima, a i (devizno) finacijskim. Uglavnom, izdavačka koncepcija Redakcije Romana i stripova (a time i SIRIUSA) dobili su na spomenutom sastanku Sekcije RK SSRNH za kulturu jednodušnu društvenu verifikaciju. To je ujedno i verifikacija razonode kao jedne od potreba našeg radnog čovjeka —potrebe kojoj u punoj mjeri, kako je zaključeno, udovoljavaju izdanja Redakcije Romana i stripova Izdavačke djelatnosti »Vjesnika«.

Dakako, nije sve tako ružičasto kako se to odražava u redakcijskim ili sekcijskim zrcalima, čak ni kad je riječ o favoriziranim domaćim pričama. O tome svjedoči i ovo Vaše pismo:

»Upravo sam pročitala nekoliko priča iz posljednjeg (71.) broja SIRIUSA, i to me je ponukalo da Vam pišem. Riječ je o priči »Salamama« D. Slamniga. Prije nego što saspem »drvlje i kamenje« na tu priču, napisat ću što mi se u njoj svidjelo: pisana je sočno, u njoj je pogođen naš balkanski mentalitet, dijalozi su dobri... no sve skupa ne

»štima«. Sve je to nezgrapno spojeno. Kakve veze ima salama (pardon: parizer) što preko noći naraste u formirano dijete? Još, mogu shvatiti da se dijete začelo u kotlu gdje se kuhaju svinjske kože, noge i uha (važni su proteini!) — desilo »nešto važno« — ali odakle da se parizer preko noći pretvori u dijete pred kućnim vratima, koje, uz to, već govori? I to baš pred vratima dotične Milice? Ne bi li to trebalo razjasniti? Nezgrapno!... Cini mi se da snižavate kriterij čim Vam se u pričama pojavljuju Drageci, Franceki. Mirkeci. Nemam ništa protiv priča naših autora. Dapače. Drago mi je da se i naši autori trude i da sve bolje pišu. Već godinama pratim naučnu fantastiku, a mislim da sam dosad pročitala sve izašle knjige sf-a SIRIUS, pa vjerujem da sam na neki način, kao čitateljka, dakako, kompetentna za procjenu kvalitete. »Salamama« je samo fantastička priča, a nipošto i naučna. Nije dovoljna kvaliteta pa do bude uvrštena u SIRIUS. Šteta, jer autor vlada perom, piše tečno i nesputano, samo što su to kvalitete za priču u časopisima poput »Svijeta« ili »Bazara«, a ne u Vašem. A kako ste baš Vi GLAVNI I ODGOVORNI urednik, smatram da je niste smjeli propustiti na stranice SIRIUSA... S nadom da ste već oguglali na kritike i da Vas ni ova neće osobno povrijediti, Vaša... (adresa je iz Rijeke). ..

Kako da reagiram na ovo? Zadržat ću se na stručnom tumačenju razloga zbog kojih sam priču »Salamama« Davora Slamniga uvrstio u prošli SIRIUS, jer je kritički raspoložena čitateljica iz Rijeke već navela književne kvalitete »Salamame«. Dakle, u pitanju je samo »s« komponenta te priče. Evo i nje, bar kako sam je ja shvatio: psihološki gledano, svaka žena koja želi dijete a ne može ga imati, vidi ga posvuda, očekujući čudo. Zašto ga ne bi vidjela i u parizeru, s kojim svakodnevno ima posla? I zašto joj se želja ne bi ispunila u obliku bebe (već poodrasle, tako da zna reći »mama«!) koju je, pukom koincidencijom, netko ostavio ispred ulaznih vrata? Nije li to tema obrađena drukčije, sasvim drukčije! — vidi Nušiča) u književnosti? Dakle, tu sam priču pustio na stranice SIRIUSA kao psihološku (dopuštam i: psiho-patološku) — drugim riječima, ipak sa »s« komponentom... Slažete li se?

Već ste shvatili da ne želim praviti spektakl oko deset »mini YU Siriusa«, dakle stotinjak kratkih domaćih priča objavljenih u SIRIUSU. No u ovom broju SIRIUSA želio bih Vas, dragi čitatelju, upozoriti i na još nešto što nije već treća (uspjela?) naslovna stranica M. Sinovčića: na priču W. Templea »Znameniti datum«, iz serije POŽUTJELA SF. Ona, naime, nije toliko požutjela od starosti (napisana je oko 1948) koliko od neaktuelnosti: riječ je o postojanju Marsovaca, tri i pol desetljeća prije nego što su sonde »Viking« ustanovile da na tom planetu nema ni praživa, a kamoli razumnih bića... Ne bismo li toj izvrsnoj priči oprostili požutjelost na račun njene književne

vrijednosti, dragi čitatelju?

Na kraju desert. Zucker kommt zu letzt. Vrag je došao po stoje, papir je opet poskupio, tiskarske usluge također. I SIRIUS također, od idućeg broja: četrdeset dinara. S odobrenjem svih nadležnih cjeno-odobrivača (koji su, da budem iskren, odobrili cijenu još za deset dinara višu — no Redakcija se ipak odlučila za ovu od 40 dinara. Moglo je, dakle, biti i gore...)

Eto, to je sve. I previše — čujem Vas kako komentirate vijest o poskupljenju...

Vaš, nerado skuplji
Borivoj Jurković